

Berit Berg
Veronika Paulsen
Turid Midjo
Gry Mette D. Haugen
Marianne Garvik
Jan Tøssebro

Myter og realiteter

Innvandrerers møter med barnevernet

Berit Berg, Veronika Paulsen, Turid Midjo,
Gry Mette D. Haugen, Marianne Garvik og Jan Tøssebro

Myter og realiteter

Innvandreres møter med barnevernet

NTNU Samfunnsforskning
Mangfold og inkludering

NTNU Samfunnsforskning
Dragvoll Allé 38 B
7491 Trondheim, Norway
Tel: 73 59 63 00

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no
Web: www.samforsk.no

Foretaksnr. NO 986 243 836

ISBN -978-82-7570-504-2 (web)
ISBN-978-82-7570-503-5 (trykk)

Grafisk utforming og produksjon: NTNU Grafisk senter

Forord

Denne rapporten er en del av prosjektet «Myter eller realiteter – møter mellom innvandrere og barnevernet», som er gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) i perioden 2013-2017. NTNU Samfunnsforskning har vært ansvarlig for gjennomføringen, i samarbeid med Høgskolen i Sør- Trøndelag (fra 2017 en del av NTNU). Et overordnet mål med prosjektet har vært å bidra til at minoritetsperspektivet i større grad blir integrert i barnevernets tjenester. Det sentrale spørsmålet her har vært om tiltaksprofilen er annerledes enn i majoritetsbefolkningen og hva som eventuelt kan forklare dette.

Arbeidet med denne rapporten har foregått i en periode der oppmerksomheten rundt temaet innvandring og barnevern har vært stor – både i media og i innvandremiljøene. Barnevernet er kritisert for «å være ute etter» minoritetsfamiliene, mens barnevernsansatte uttrykker frustrasjon over at de blir framstilt på det de opplever som en uriktig måte. Sentralt i debatten har vært vurderingene av hva som er barnets beste. Her kan det være meningsforskjeller, men framfor alt har vi gjennom dette prosjektet avdekket myter og forestillinger (begge veier) som bidrar til å skape misforståelser. Gjennom intervjuer med ansatte i barnevernet, foreldre og ungdommer har vi imidlertid sett at avstanden i mange tilfeller ikke er så stor som man kunne anta ut fra opphetede debattinnlegg og medieoppslag. Barnevernsstatistikken viser også at forskjellene mellom minoritet og majoritet når det gjelder omfanget av barnevernstiltak er mindre enn mange har antatt – særlig når det gjelder de mest inngripende tiltakene. Her er det med andre ord myter, men også noen realiteter. Vi håper denne rapporten kan bidra til å rydde opp i en del misforståelser, peke på utfordringer, men også vise fram god praksis.

Vi vil takk alle som har bidratt til gjennomføringen av dette prosjektet: Sissel Neumayer og Asbjørn Lilleås fra Bufdir og referansegruppegruppa for prosjektet som har bestått av Athar Ali, Marianne Rugkåsa, Rannveig Åsheim, Sandrine Sandell, Kjersti Eknes, Erika Green Moen, Line Øien og Vibeke Schiøtz Gulliksen. Vi vil også takke barnevernstjenestene som har stilt til intervju og deltatt i fokusgrupper, stilt til rådighet dokumenter, rapporter og annet skriftlig materiale, og bidratt til å rekruttere foreldre og ungdommer til studien. Så vil vi til slutt få takke foreldre og ungdommer som har delt sine erfaringer med oss. Det har vært av uvurderlig betydning for prosjektet.

Trondheim, juni 2017

Berit Berg, prosjektleder

Innhold

1. INNLEDNING.....	1
Bakgrunn for studien	1
Kultur, struktur, levekår	3
Barneverntiltak blant barn og unge med innvandrerbakgrunn	6
Kommunikasjon og samhandling	6
Rapportens oppbygging	8
2. KUNNSKAPSSTATUS – ET BAKTEPPE	9
Kommunikasjon, samhandling og tillit	9
Språk og bruk av tolk	12
Ansattes forståelse og fortolkningsrammer	18
3. DATA, METODE OG GJENNOMFØRING	25
Kvalitativ datainnsamling i utvalgte barneverntjenester	26
Fokusgruppeintervjuer med ansatte	29
Individuelle intervjuer med foreldre og barn	30
Gjennomgang av saksmapper	31
Gruppeintervju med tolker	31
Deltakelse i ulike møter og faglige forum	32
Ethiske hensyn	33
Registerdata	33
4. BARNEVERNTILTAK OG INNVANDRING – REGISTERDATA.....	35
Data og definisjoner	36
Barnevernstiltak og innvandring – generell beskrivelse	39
Nærmere om variasjon i omsorgstiltak	45
Hjelpetiltak	52
Forskjeller og likheter i barnevernsforløp	60
5. FRYKT, TILLIT OG BETYDNINGEN AV DIALOG	67
Frykten for barnevernet	68
Når frykt går over i tillit	72

Fra frykt og mistillit til anerkjennelse og dialog.....	75
6. KOMMUNIKASJON OG SAMHANDLING	77
Kommunikasjonsutfordringer og bruk av tolk.....	78
Forståelser av barnets rolle og foreldrenes omsorgspraksis	84
Sosioøkonomiske faktorer og middelklassenorm	88
Flyktningsspesifikke utfordringer	89
Likheter og forskjeller	90
7. BARNEVERNETS TILTAK – INNHOLD OG OPPLEVELSER.....	91
Hjelpetiltak	91
Foreldres opplevelse av foreldrerettede tiltak.....	95
Andre tiltak	102
Plassering utenfor hjemmet	103
8. MYTER OG REALITETER – DRØFTING OG ANBEFALINGER.....	107
Barneverntiltak blant barn og unge med innvandrerbakgrunn	107
Minoritetsrelaterte faktorer	110
Levekårsfaktorer	114
Flyktningrelaterte faktorer	115
Kommunikasjon og samhandling	115
Anbefalinger	116

Tabelloversikt

Tabell 1. Fordelingen av omsorgs- og hjelpetiltak for ulike innvandringskategorier. 2014. 0-21 år i 2014	40
Tabell 3. Gjennomsnittlig antall år med omsorgs- og hjelpetiltak etter innvandrings-kategori. Barn født 1996-2005.....	61
Tabell 4. Type forløp etter innvandringskategori. Omsorgstiltak 2000-2014. Barn født 1996-2005. Prosent	62
Tabell 5. Type forløp etter innvandringskategori. Hjelpetiltak 2000-2014. Barn født 1996-2005. Prosent	63
Tabell 6. Overganger mellom hjelp- og omsorgstiltak etter innvandrings-kategori. 2000-2014. barn født 1997-2005. Prosent	63
Tabell 7. Andeler med bostøtte, sosialhjelp, lav utdanning og lav inntekt etter innvandringskategori. Barn med tiltak fra barnevernet født 1978 - 1989. Status per 2014. Prosent. Total N fra 48 468 til 51 165	66
Vedleggstabell 1. Logistisk regresjon av sjansen for omsorgsovertakelse etter innvandringskategori. Oddsrate . Samlet N = 876 018 (ns betyr ikke signifikant)	129
Vedleggstabell 2. Antall per 1000 barn med omsorgstiltak etter parstatus, sosioøkonomisk status og innvandringskategori. 2014. Barn født 1996-2014.....	129
Vedleggstabell 3. Logistisk regresjon av sjansen for hjelpetiltak etter innvandringskategori. 2014, barn født 1996-2014. Samlet N = 1 128 531.	130
Vedleggstabell 4. Antall per 1000 barn med hjelpetiltak etter parstatus, sosioøkonomisk status og innvandringskategori. 2014, Barn født 1993-2014.....	130

Figuroversikt

Figur 1. Antall pr. 1000 barn med omsorgs- og hjelpetiltak tiltak i løpet av 2014 ut fra innvandringskategori. Antall barn med omsorgstiltak av alle barn 0-18 år, hjelpetiltak av alle barn 0-21 år.....	41
Figur 2. Antall pr 1000 med omsorgs- og hjelpetiltak i løpet av 2014 etter foreldres innvandringsgrunn. Innvandrete barn og norskfødte barn med to innvandrete foreldre. Omsorgstiltak barn født 1996-2014. Hjelpetiltak barn født 1993-2014.....	43
Figur 3. Antall barn per 1000 med omsorgs- og hjelpetiltak etter hvilken del av verden foreldrene kommer fra (Vest-Europa er unntatt Norge). 2014. Omsorgstiltak barn født 1996-2014, hjelpetiltak barn født 1993-2014.	44
Figur 4. Antall barn per 1000 med omsorgstiltak etter innvandringskategori og alder. 2014. Barn født 1997-2014	46
Figur 5. Antall per 1000 barn med omsorgstiltak etter innvandringskategori og mors parstatus. 2014. Barn født 1996-2014.....	47
Figur 6. Antall barn med omsorgstiltak per 1000 etter innvandringskategori og familiens sosioøkonomiske status. 2014. Barn født 1996-2014.	49
Figur 7. Antall per 1000 barn med hjelpetiltak etter innvandringskategori og alder. 2014. Barn født 1993-2014	54
Figur 8. Antall barn per 1000 med hjelpetiltak etter innvandringskategori og parstatus. 2014. Barn født 1993-2014.....	55
Figur 9. Antall barn per 1000 med hjelpetiltak etter innvandringskategori og sosioøkonomisk status. 2014. Barn født 1993-2014.....	56
Figur 10. Barn med hjelpetiltak per 1000 barn etter innvandringskategori og kommunestørrelse. 2014. Barn født 1903-2014	57
Figur 11. Andel av personer med barnevernstiltak etter 1993 og som er født fra 1978 til 1989 som har minst ett barn som har hatt tiltak fra barnevernet. Prosent. N = 1431 – 39 643	65

Sammendrag

Formålet med denne studien har vært å få mer kunnskap om møtene mellom innvandrerbefolkningen og barnevernet. Fra innvandremiljøene har barnevernet fått kritikk for å gripe inn oftere i minoritetsfamilier enn i familier med majoritetsbakgrunn. Mediebildet er i stor grad basert på minoritetsfamilienes opplevelser av å være særlig utsatt, misforstått og urettferdig behandlet. Vårt oppdrag har vært å undersøke om dette bildet av barnevernet bygger på myter eller om det er realiteter.

Tidligere forskning har vist at barn og unge med minoritetsbakgrunn er overrepresentert i barnevernsstatistikken. Tidligere analyser har imidlertid gitt begrenset informasjon om ulike innvandringskategorier og har heller ikke skilt ut enslige mindreårige som en egen kategori som det kan være hensiktsmessig å holde utenfor analysene av tradisjonelle barnevernstiltak. Et viktig formål med våre analyser har derfor vært å gi en mer detaljert oversikt over situasjonen – med vekt på både å kartlegge omfanget av barneverntiltak blant ulike innvandrergrupper, sammenlignet *med* barn uten innvandrerbakgrunn og analysere variasjon og endringer i barnevernforløp.

Oppsummert viser studien følgende:

- Det er liten forskjell i omsorgstiltak mellom barn med innvandrerbakgrunn og resten av befolkningen.
- Norskfødte med innvandrerbakgrunn ligger noe lavere enn befolkningen uten innvandrerbakgrunn.
- Det er store landforskjeller. Et interessant trekk er at de gruppene som har fått mest oppmerksomhet i media (familier fra Polen, Russland, India) ikke er blant dem med spesielt høy andel omsorgsovertakelser.
- Den største innvandrergruppa i Norge (innvandrere fra Polen), ligger under gjennomsnittet i befolkningen når det gjelder omsorgsovertakelser.
- Blant norskfødte barn med én forelder født i utlandet er andelen omsorgsovertakelser høyere enn i samtlige av de andre gruppene.
- Hjelpetiltak i innvandrerbefolkningen ligger vesentlig høyere enn i befolkningen for øvrig. Dette gjelder både råd og veiledning og fattigdomsreducerende tiltak.
- Når materialet kontrolleres for sosioøkonomisk bakgrunn, reduseres forskjellene mellom innvandrerbefolkningen og befolkningen uten innvandrerbakgrunn.
- Når det gjelder hjelpetiltak viser datamaterialet store forskjeller mellom ulike grupper. Flyktninger er sterkt overrepresentert. Forskjellene reduseres når det kontrolleres for sosioøkonomiske faktorer og sivilstatus (par/enslig forsørger).
- Flyktningbakgrunn øker sjansene for hjelpetiltak, men ikke omsorgstiltak.

I materialet finner vi forskjeller mellom land, og vi finner forskjeller mellom de ulike innvandringskategoriene, men den gruppa som skiller seg mest ut er barn med én utenlandsfødt mor eller far. Denne gruppa omtales vanligvis ikke som innvandrerbefolkningen, men vi har likevel valgt å skille dem ut fordi vi her finner et annet mønster enn i de øvrige gruppene.

Samlet sett viser studien at vi må ha et bredt fokus når vi skal forklare innvandrerbefolkningens møter med barnevernet. Med *et bredt* fokus mener vi at møtene mellom barnevernet og minoritetsbefolkningen må forstås ut fra et sett av faktorer:

1. Minoritetsrelaterte faktorer
2. Levekårsfaktorer
3. Flyktningerelaterte faktorer

Barneverntjenestenes utfordringer endrer seg i takt med endringer i befolkningen og endringer i samfunnet. Økt innvandring stiller barnevernet overfor nye utfordringer. Ofte har disse utfordringene blitt omtalt som kulturelle, og svaret på dette har vært økt kultursensitivitet. Vår studie viser at møtene mellom barnevernet og innvandrerbefolkningen handler om mye mer enn kultur. Det handler om både informasjonsmessige, språklige, relasjonelle og kulturelle faktorer. Det trengs et bredt fokus der både det generelle og det spesielle får plass og der det er plass til flere perspektiver; minoritetsperspektiv, levekårsperspektiv, flyktningperspektiv.

Studien viser hvordan de ulike perspektivene både utfordrer og utfyller hverandre. Barneperspektivet er helt grunnleggende for alt barnevernsarbeid, men å gjøre en vurdering av barnets beste, kan vær krevende – uansett bakgrunn. I barnevernssaker som involverer innvandrerfamilier, vil det ofte være tilleggsutfordringer knyttet språk, kultur og nettverk. Dette forsterkes av at familiene har begrenset kunnskap om det norske samfunnet, noe som kan skape usikkerhet om hvordan ting fungerer, hvem de kan stole på og hva som forventes av dem i en foreldrerolle.

Ut fra studien har vi formulert anbefalinger:

Avlive myter og spre kunnskap om realiteter:

- Det må jobbers mer intensivt for å avlive myter om barnevernstiltak i innvandrerbefolkningen, med særlig vekt på å få fram at overrepresentasjonen i første rekke gjelder lite inngripende hjelpetiltak – ikke omsorgsovertakelser.
- Familier der én av foreldrene har utenlandsk bakgrunn er overrepresentert når det gjelder omsorgstiltak og bør vies større oppmerksomhet i det forebyggende arbeidet.

- Det er behov for økt oppmerksomhet rettet mot familier med flyktningbakgrunn for å identifisere utfordringer og oppfølgingsbehov. Det er behov for mer forskning som kan bidra til å fange opp langtidseffekter av flukt og eksil.

Språk og kommunikasjon

- Det må skapes mer bevissthet og økt kompetanse om bruk av tolk i alle faser av barnevernets arbeid.
- Det er behov for et sterkere fokus på tillitsskapende arbeid og relasjonsbygging.
- Medvirkning og deltakelse må være en selvfølgelig del av barnevernets arbeidsform.

Informasjonsarbeid

- Informasjons- og dialogarbeid om barnevernets arbeid må fokusere bredt og ha hele innvandrerbefolkningen som målgruppe. Dette må skje i nært samarbeid med innvandrer miljøene.
- Det må arbeides med å videreutvikle og spre kompetanse om dialogbasert foreldreveiledning.
- Det er behov for mer bruk av nettverkstiltak i minoritetsfamilier.

Tiltaksutvikling

- Det er behov for særskilte tiltak rettet mot minoritetsungdom.
- Den tverrfaglige innsatsen overfor familier med flyktningbakgrunn må intensiveres.
- Den generelle kunnskapen om minoritetsrelaterte problemstillinger må økes i alle deler av barneverntjenesten.
- Det er behov for mer systematisk erfaringsutveksling mellom barneverntjenester.

Forskningsbehov og kunnskapsutvikling

- Mer systematisk bruk av registerdata om innvandring og barnevern
- Følgstudier av tiltak rettet mot minoritetsfamilier
- Mer forskning på ungdomstid, foreldre og barnevernets tiltak
- Mer fokus på familier med én utenlandsfødt forelder

1. Innledning

Denne rapporten er tredje og siste delrapport fra prosjektet *Myter eller realiteter? Møter mellom innvandrere og barnevernet*. Prosjektet er gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet i perioden 2014-2017. Formålet med forskningsprosjektet har vært å bidra til å videreutvikle og forbedre barnevernets arbeid med barn, unge og familier med innvandrerbakgrunn, herunder bidra til at minoritetsperspektivet i større grad blir integrert i barnevernets tjenester. Den første rapporten fra prosjektet var en kunnskapsstatus om møter mellom innvandrere og barnevernet (Paulsen, Thorshaug og Berg 2014). Den andre rapporten hadde fokus på barnevernets arbeid med enslige mindreårige flyktninger (Garvik, Paulsen og Berg 2015). Denne tredje rapporten har to hovedtema: (1) bruk av barnevernstiltak blant barn med innvandrerbakgrunn, og (2) kommunikasjon og samhandling mellom barnevernet og ulike familier med innvandrerbakgrunn.

Bakgrunn for studien

Et hovedfokus i prosjektet har vært å få mer kunnskap om møtene mellom innvandrerbefolkningen og barnevernet. Mange har sterke meninger, og frontene har til dels vært ganske steile. Fra innvandtermiljøene har barnevernet fått kritikk for å gripe inn oftere i minoritetsfamilier enn i familier med majoritetsbakgrunn. Barnevernet er også kritisert for å vise for liten forståelse for innvandrerne kultur og religion og for manglende forståelse for den situasjonen mange innvandrere befinner seg i som nye i Norge. Mange barnevernsansatte opplever at de har lite kompetanse på minoritetsspesifikke spørsmål, men avviser at de behandler innvandrerfamilier på en måte som gjør minoritetsbarn og familier mer utsatt.

Vi ser med andre ord at meningene er delte. Selv om dette ikke er uvanlig på barnevernfeltet, er temperaturen på debatten uvanlig høy og til tider lite faktabasert. Media har presentert flere saker som viser konflikter og samhandlingsutfordringer, og det har også vært sterke protester mot barnevernet fra både innvandtermiljøer i Norge og fra utlandet. Særlig stor oppmerksomhet har barnevernet hatt i enkelte østeuropeiske land. Både i Polen, Litauen og Russland har det vært både protestmarsjer og TV-debatter med sterke angrep på norsk barnevern, med påstander av typen: *Barnevernets mål er å konfiskere barn* (Oppslag i Aftenposten 30. oktober

2016). Høsten 2016 ble det gitt ut en bok om norsk barnevern i Polen¹. I intervju med Aftenposten sier forfatteren at han har forsøkt å finne ut hva som ligger bak det han kaller det «ekstremt dårlige ryktet» det norske barnevernet har fått i Polen og mange andre østeuropeiske land. Her sier han blant annet:

Jeg oppdaget at en del av kritikken stammet fra misoppfatninger og ubegrunnede generaliseringer om barnevernet. Men jeg fant også at en del skyldes at barnevernet hadde gjort feil. Noen ganger veldig alvorlige feil, sier Czarnecki. (Aftenposten 30. oktober 2016)

I en kommentar til de kritiske medieoppslagene, sier Bufdir-direktør Mari Trommald at enkeltsaker skaper frykt. I Ukeadressa 25. juni forklarer hun frykten på denne måten:

Noen familier har erfaring med barnevernet som mange hører om, det er bakgrunnen for mange av de historiene som danner seg. Frykten blir skapt av at historiene får lov til å leve i disse miljøene.

Hun innrømmer at det har vært kommunikasjonsutfordringer ut mot innvandrer-miljøene og understreker behovet for bedre informasjon om barnevernets arbeid. I tillegg understrekes det at vi trenger mer kunnskap om hva som er myter, og hva som er realiteter. Manglende kultursensitivitet fra barnevernet blir ofte presentert som forklaring på at det oppstår konflikter mellom barnevernet og innvandrer-miljøene. Også i barnevernfaglige sammenhenger har mye av premisset for diskusjonen vært at konfliktene gjerne handler om kulturforskjeller. Den forskningsbaserte kunnskapen på temaet har fram til nylig vært ganske begrenset, noe som gjør feltet utsatt for «synsing». Dette er noe av bakgrunnen for at Bufdir ønsker mer forskningsbasert kunnskap om temaet.

Både innvandrer-miljøene og ansatte i barnevernet gir uttrykk for at møtet mellom barnevern og innvandrere kan gi særlige utfordringer. Spørsmålet er imidlertid: Hva består utfordringene i, og hvordan skal de forstås og forklares? Hva handler om kulturelle forskjeller? Hva handler om språkproblemer? Og hva har sin bakgrunn i migrasjonshistorie og selve minoritetstilværelsen i Norge? Ofte blir kulturbegrepet brukt til å forklare ulikhet, underordning og marginalisering, uten at koblingen til «kultur» problematiseres (Fuglerud og Eriksen 2007). Hvordan man fortolker en situasjon har betydning for praksis. Dersom samhandlingsutfordringer i barnevernet i første rekke blir forstått som kulturforskjeller, kan dette stenge for andre fortolkninger og mulige løsninger. Her ser vi klare paralleller til minoritetsfamilier med funksjonshemmete barn og deres møter med tjenesteapparatet hvor det også

¹ Boka er skrevet av den polske forfatteren Maciej Czarnecki og har (på norsk) tittelen *Barn av Norge. Om den (over) beskyttende staten*.

har vært en tendens til å kulturforklare samhandlingsproblemer, selv om det ofte viser seg at det i første rekke handler om språklige og kommunikative utfordringer (Poulsen 2006, Berg 2012, Berg og Fladstad 2012, Sajjad 2012).

Marie Florence Moufak (2010) er en av flere som understreker at vi først og fremst trenger et *sensitivt* barnevern, der kulturforståelse er en av mange faktorer som må tas med i vurderingsgrunnlaget. Bente Aadnesen (2012) er inne på det samme i sin doktoravhandling om muslimske familier i møte med barnevernet. Her advarer hun mot statiske og essensialistiske forståelser av kultur og kulturmøter. Også Bente Kojan diskuterer kulturens betydning i barnevernets arbeid. I en kronikk i Klassekampen (7. oktober 2016) uttrykker hun bekymring for at kultursensitivitet har fått en så stor plass i utkastet til ny barnevernslov. Hun etterlyser i stedet et sterkere fokus på de sosiale forskjellene. Hun stiller spørsmål om rettssikkerheten til barn med minoritetsbakgrunn vil bli ivaretatt på en god måte, og hun stiller på tilsvarende måte spørsmål om familier med majoritetsbakgrunn og lav sosioøkonomisk status vil bli godt nok ivaretatt. Hun er med andre ord opptatt av at fokuset på kultur ikke må erstatte klasseperspektivet.

Kultur, struktur, levekår

Behovet for en bred fortolkningsramme er sentralt i utkastet til ny barnevernslov. Her blir det, slik Kojan påpeker, understreket at barnevernet skal være kultursensitivt. Dette begrunnes med at innvandrerbefolkningen utgjør en økende del av befolkningen og at mange har kort botid og begrenset kunnskap om norsk kultur og væremåte. Det sees også i sammenheng med overrepresentasjonen av barn med minoritetsbakgrunn i barnevernet og betydningen av å øke kompetansen på vurderinger av saker der familiene har en annen etnisk bakgrunn. Et sentralt spørsmål er selve sammenligningsgrunnlaget. Når det gjelder enkelte av barneverntiltakene, for eksempel bruk av bolig/hybel, ser vi en overrepresentasjon av ungdom med minoritetsbakgrunn. I denne gruppa finner vi blant annet enslige mindreårige flyktninger som barnevernet har etablert tiltak for. Det har vært store svingninger i ankomsttall de siste årene. I 2015 var det spesielt høye ankomsttall og det kom 5297 enslige mindreårige, mens det i 2016 kom 320 (UDI 2016, UDI 2017). Et flertall av de enslige mindreårige vil ha behov for botiltak via barnevernet. I tillegg kommer de som kom til Norge før 2015 og fortsatt har tiltak gjennom barnevernet. De aller fleste av disse har botiltak hjemlet i barnevernsloven § 4-4, altså hjelpetiltak.

Enslige mindreårige som mottar tiltak i barnevernet hører selvsagt hjemme i statistikken, men grunnlaget for tiltak er knyttet til deres situasjon som enslige mindreårige – ikke omsorgssvikt (i tradisjonell forstand) eller utfordrende atferd hos barna. På lignende vis kan man også diskutere om en del av de andre tiltakene der innvandrerbarn er overrepresentert handler om noe annet enn «tradisjonelt»

barnevern. Dette gjelder f.eks. bruk av økonomisk hjelp, der omfanget er 3-4 ganger så stort som for etnisk norske barn.

Når det gjelder grunnlag for etablering av tiltak, ser vi også en ulik profil. Kategorien «forholdene i hjemmet» er for eksempel brukt som grunnlag i 30 prosent av sakene som vedrører barn og unge med innvandrerbakgrunn, mens det tilsvarende tallet for barn uten innvandrerbakgrunn er 14 prosent (Kalve og Dyrhaug 2011). Ifølge rapporten viser denne samlekategorien til *en oppvekstssituasjon hvor barnevernet ønsker å hjelpe familien gjennom igangsetting av forebyggende tiltak, som kan være økonomisk hjelp, støttekontakt, barnehageplass, plass i SFO eller hjelp til fritidsaktiviteter og lignende* (ibid., s 35). I denne oppstillingen finner vi i første rekke forhold som kan knyttes til levekår. Ut fra disse eksemplene, er det rimelig å slutte at overrepresentasjonen av innvandrerbarn i barnevernet har ulike forklaringer og derfor må studeres ut fra ulike perspektiver.

I denne rapporten vil vi ha et bredt fokus der både det kulturelle, klassemessige og psykologiske faktorer antas å ha betydning. Vårt utgangspunkt er at de ulike faktorene må sees i sammenheng – ikke settes opp mot hverandre. For å kunne gjøre en helhetlig vurdering av for eksempel en familie med flyktningbakgrunn og kort botid i Norge, vil det høyst sannsynlig være både kulturelle, klassemessige og psykologiske faktorer som kan bidra til å kaste lys over familiens situasjon. Familier med kort botid har statistisk sett en svak tilknytning til arbeidslivet og har dermed lav sosioøkonomisk status. Som flykninger er det sannsynlig at de har opplevd traumatiske hendelser, noe som gjør dem sårbare når det gjelder å utvikle psykiske helseproblemer. Vi ser med andre ord at en «enten-eller-holdning» vil være utilstrekkelig for å vurdere familiens situasjon. Det betyr ikke at det skal «tas lettere på» bekymringsmeldinger i denne typen familier, men at tiltakene som iverksettes må ta hensyn til helheten. Vi har valgt å dele dem inn i følgende tre sett av faktorer:

- Kulturelle og minoritetsrelaterte faktorer
- Levekårsfaktorer
- Flyktningsspesifikke faktorer

Kulturelle og minoritetsrelaterte faktorer fokuserer, implisitt eller eksplisitt, på kultur og møter mellom kulturer i barnevernsrelatert arbeid (Berg og Berg 2002). Dette handler om alt fra «kulturelle misforståelser» til ulike forståelser og fortolkninger av hva som representerer «god omsorg» (Aadnesen og Hærem 2007; Vike og Eide 2009). Det omfatter også ulike perspektiver på kjønns- og generasjonsroller, og relasjonen mellom den private og den offentlige sfæren (Berg og Berg 2002, Lauritsen og Berg 2004). Innenfor dette perspektivet ser en på forholdet mellom majoritet og minoritet og hvordan distinksjonen «oss – de andre» påvirker relasjonen mellom ansatte i barnevernet og minoritetsfamiliene (Berg 2010, Østby 2011, Paulsen, Thorsvik og Berg 2014)).

Levekårsfaktorer omhandler det faktum at innvandrerbefolkningen representerer en sosial og økonomisk underklasse i Norge. Med generelt lavere sysselsetting og inntekt enn den øvrige befolkningen utsettes mange ikke-vestlige innvandrerfamilier for vedvarende fattigdom og tilhørende problemer (Blom og Henriksen 2008, SSB 2012). Studier viser at barn som vokser opp i familier med flere negative levekårsfaktorer, har større sannsynlighet for å omfattes av barneverntiltak (Andenæs 2004, Kojan 2011, Sandbæk 2002).

Flyktningrelaterte faktorer handler om konsekvenser av krig, flukt, lange opphold i asylmottak, eksilsituasjon og eventuell repatriering, og hvordan dette påvirker psykisk helse, foreldrekompetanse og barns omsorgssituasjon (Dyregrov 2000, Valenta og Berg 2003, Varvin 2003, Berg og Valenta 2008, Berg 2010). I en studie fra 2004 kommer det frem at barn med flyktningbakgrunn er hyppigere representert i barnevernet enn barn med annen innvandringsbakgrunn eller norsk bakgrunn (Bø mfl. 2004).

De ulike perspektivene er ikke gjensidig utelukkende. For å forstå en konkret barnevernssak, er det viktig å ha en bred forståelse der det kan være elementer fra samtlige av disse perspektivene. Møtet mellom innvandrere og barnevernet må forstås som noe relasjonelt, der forklaringer på mistillit, konflikt eller misforståelser ikke bare må søkes hos den ene parten. Barnevernets *organisering og arbeidsformer* kan ha betydning for hvordan relasjonen utvikler seg. For eksempel kan man tenke seg at et kontor med stor grad av spesialisering, der nye personer introduseres for familien etter hvert som en sak utvikler seg, kan skape utfordringer mht etablering av tillit. Tillit er et sentralt stikkord i alle barnevernssaker, men kan være ekstra utfordrende å etablere i saker der familien kommer fra samfunn som representerer helt andre oppdragelsestradisjoner enn det som er vanlig i Norge. Her vil selvsagt språk og minoritetserfaring også spille en sentral rolle. Det kan ta tid å etablere en god relasjon, noe som gjør denne gruppa ekstra sårbar for forandringer. Kontinuitet blir derfor viktig.

Men – dette resonnementet kan også snues. Høy grad av spesialisering kan også bety at den enkelte saksbehandler innehar en større spisskompetanse, noe som er viktig for utvikling av en god relasjon. *Kompetanse* kan dreie seg både om det barnevernfaglige, de kulturelle og minoritetsrelaterte aspektene, samt erfaring med å benytte tolk i møte med personer med annen språkbakgrunn. Denne typen spisskompetanse kan være like viktig som de organisatoriske betingelsene. Dette må imidlertid undersøkes konkret. For praksisfeltet er det uansett viktig å være bevisst på hvordan barnevernet selv kan skape eller bygge ned barrierer. Her er det med andre ord en rekke forhold som kan ha betydning for hvordan relasjonen utvikler seg. På et aggregert nivå vil det være helt avgjørende å være åpen for flere mulig forklarings- og fortolkningsmuligheter.

Barneverntiltak blant barn og unge med innvandrerbakgrunn

Som vi allerede har vært inne på er barn og unge med minoritetsbakgrunn overrepresentert i barnevernsstatistikken. Samtidig er det store forskjeller mellom første og andre generasjon, og i forhold til type tiltak. Et viktig formål med denne rapporten er å formidle kunnskap om både *omfang og bruk av ulike barneverntiltak i innvandrerfamilier*, sammenlignet med etnisk norske familier. Vi har undersøkt om det er forskjell mellom ulike grupper (både mellom ulike innvandrergrupper, og mellom disse gruppene og etnisk norske barn/unge), blant annet ut fra sosioøkonomisk status, kjønn og migrasjonsbakgrunn. For å belyse dette har vi foretatt registeranalyser basert på data fra både befolknings-, barneverns- og utlendingsstatistikken. Vi har undersøkt utviklingen over tid for å få oversikt over bevegelser inn og ut av tiltak. Dette er gjort for å få innsikt i om minoritetsbarn har annerledes «barnevernskarrierer» enn barn fra majoritetsbefolkningen.

I tillegg til å studere omfang av tiltak, har vi undersøkt *barnevernsforløp i et generasjonsperspektiv*. En mulig forklaring på overrepresentasjonen i barnevernsstatistikken er knyttet til levekår eller sosioøkonomiske forskjeller. Vi har derfor undersøkt blant annet utdannings-, inntekts- og arbeidsforhold, samt trygdestatus, geografi og andre demografiske forhold for å se hvordan dette fordeler seg mellom minoritet og majoritet og mellom første og andre generasjon. Ved å studere mønstre kan vi få kunnskap om de ulike faktorenes betydning, noe som igjen kan bidra til å bli mer treffsikre med hensyn til tiltak. Det kan i tillegg hjelpe oss til å se eventuelle generasjonseffekter. Dette kan både handle om forskjeller mellom første- eller andregenerasjonsinnvandrere, men også om tiltak fra barnevernet «går i arv» ved at barn av barnevernsbarn i høyere grad mottar barneverntiltak. Til sist er det et spørsmål om minoritetsbarn som mottar barnevernstiltak har den samme eller en annen voksenkarriere enn tilsvarende gruppe majoritetsbarn.

Et tredje fokusområde har vært å undersøke årsakene til tiltak og begrunnelse for valg av tiltak. Vi har også sett nærmere på saksbehandlingsforløpet og i hvilken grad barnet/ungdommen opplever at de får mulighet for å opprettholde sin språklige, religiøse og kulturelle identitet, spesielt knyttet til saker om omsorgsovertakelse.

Kommunikasjon og samhandling

Det andre hovedtemaet i denne rapporten omhandler møtene mellom barnevernet og ulike minoritetsgrupper. Hva kjennetegner disse møtene, og hvordan samhandler de? Fokus har vært på hva som henholdsvis hemmer og fremmer et godt samarbeid mellom barnevernet og brukere fra ulike minoritetsgrupper. Vi vet at språk- og kommunikasjonsproblemer er en klar barriere i relasjonen mellom norske

velferdstjenester og minoritetsspråklige brukere (Rasmussen 2004, IMDi 2007, Helsedirektoratet 2009), også i barnevernet (Aadnesen 2012, Slettebø 2008). Dette handler ofte om utfordringer knyttet til faktiske språkforskjeller, problemer med tolkebruk og mangel på kvalifiserte tolker, men kan også omhandle personers ulike referanserammer for en samtale (Thorshaug mfl. 2010). Kommunikasjonen i møtet mellom foreldrene og saksbehandler har avgjørende betydning for hvorvidt foreldrene er fornøyd og har tillit til barnevernet eller ikke (Aadnesen 2012, Haugen mfl. 2012). Det å få til god kommunikasjon mellom barnevernsarbeidere og klienter er dermed et kjerneanliggende innen det flerkulturelle barnevernet.

Kommunikasjon og samhandling handler også om informasjon. Når det gjelder helsetjenester, bruker man begrepet «health literacy» for å beskrive en persons evne og muligheter til å tilegne seg, forstå og benytte seg av grunnleggende helseinformasjon (The Committee on Health Literacy, 2004). Her ser vi klare paralleller til barnevernet. Mange har problemer med å forstå og anvende muntlig og skriftlig informasjon som de mottar fra ulike velferdstjenester, og ofte kan det være stor avstand mellom det som formidles og det som oppfattes. Dette handler blant annet om både personlige, kognitive og sosiale ferdigheter. Dette gjelder generelt, men blir forsterket når du verken behersker språket, kjenner samfunnet eller har kjennskap til helse- og velferdssystemet. Og – det blir forsterket både av minoritetsposisjonen og av å være i barnevernets søkelys.

Et hovedfokus under dette temaet har vært *hvordan partene opplever kommunikasjonsforløp*. Vi har her lagt vekt på å få frem både foreldre, barn og ansattes opplevelser av kommunikasjon og samhandling. Her vil vi se på begrunnelser for valg av tiltak og hvordan begrunnelsene blir kommunisert. Som inngang til dette har vi under intervjuene fokusert på de ulike «fasene» i en barnevernssak, fra melding, via undersøkelsessaken og til hjelpe- eller omsorgstiltak. Gjennom å bruke de ulike fasene som utgangspunkt for en samtale har vi fått tak i både de generelle betraktningene og de konkrete beskrivelsene av hva som oppleves bra og ikke i kommunikasjonen. Dette har gitt oss innsikt i prosessen som helhet. Bruk av tolk har vært et sentralt tema som blir viet særlig oppmerksomhet i denne rapporten.

En annen sentral problemstilling har vært *hvordan barnevernet ivaretar brukermedvirkning* for henholdsvis foreldre og barn. Fra andre studier vet vi at foreldre og barn ofte ikke involveres aktivt i beslutninger (Sandbæk 2002, Juul 2010, Sandberg 2008, Haugen mfl. 2012), til tross for at brukermedvirkning er et uttalt mål i barnevernet. På bakgrunn av dette har det vært interessant å se nærmere på hvordan og i hvilken grad foreldre og barn involveres i beslutninger som angår dem, blant annet knyttet til hvilke tiltak som skal iverksettes. Her har vi også undersøkt hvordan spørsmål knyttet til familiens etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn vektlegges i arbeidet.

En tredje problemstilling handler om i hvilken grad og *på hvilken måte det minoritetsetniske perspektivet blir ivaretatt i barnevernet som institusjon*. For

å undersøke dette har vi blant annet sett på policydokumenter og undersøkt om minoritetsperspektivet er synlig i tjenesteutøvelsen generelt, i rekruttering av nye ansatte og om dette er vektlagt i form av kompetanseutvikling. Dette kan si noe om i hvilken grad det fokuseres på det minoritetsetniske perspektivet, og hvor i så fall fokuset ligger. Fokuseres det ensidig på kultur eller fokuseres det også på levekår og flyktningrelaterte faktorer?

Rapportens oppbygging

Rapporten består av åtte kapitler – inkludert dette innledningskapitlet. Kapittel 2 har fokus på kunnskapsstatus på feltet og gir en oversikt over tidligere forskning. I kapittel 3 redegjøres det for forskningsdesign og metode. I dette kapitlet drøftes også etikk, personvern og problemstillinger knyttet til samtykke. Kapittel 4 handler om omfang og bruk av barneverntiltak i minoritetsbefolkningen. Kapittel 5 handler om barnevernkarrierer og tidsforløp. Fokus i dette kapitlet er på hvordan kontakten med barnevernet utvikles over tid og om vi finner generasjonseffekter. Kapittel 6 handler om kommunikasjon og samhandling og ser nærmere på språklige, kulturelle og flyktingrelaterte utfordringer. Avslutningsvis i kapitlet drøftes kompetansebehov og kompetanseutvikling på feltet barnevern og minoritet. Kapittel 8, som er avslutningskapitlet, stiller spørsmålet: Myter eller realiteter? Her bruker vi tall og fakta til å avdekke og knuse noen av mytene på feltet. Samtidig understrekes behovet for kompetanseutvikling på feltet. Kapitlet avsluttes med en rekke anbefalinger for det videre arbeidet.

2. Kunnskapsstatus – et bakteppe

Dette kapitlet er ment å gi et faglig bakteppe for denne rapporten gjennom å vise til foreliggende forskning knyttet til utfordringer i møtet mellom barnevernet og familier med minoritetsbakgrunn². Kapitlet gir ikke en fullstendig oversikt over den tidligere forskningen, men viser til de utfordringene som er påpekt knyttet til kommunikasjon, samhandling, frykt og tillit, og hvordan dette kan påvirke samarbeid og muligheter i dette arbeidet. I tillegg ser vi på barnevernets forståelses- og fortolkningsrammer da flere forskere har vist til at saksbehandlerne forstår betydning for vurderinger som gjøres og hvordan relasjoner utvikles i barnevernet (Bredal 2009; Kriz og Skivenes 2011; Østby 2011).

Det er viktig å påpeke at utfordringene som oppstår i møtet mellom innvandrere og barnevernet ofte vil være de samme som i møtet mellom barnevernet og befolkningen for øvrig. Utfordringene i barnevernet er komplekse og sammensatte, og kan blant annet knyttes til mangel på informasjon, uoversiktlige og komplekse systemer, saksbehandlingstid, tillitsutfordringer og forholdet mellom hjelp og kontroll. Med lite kjennskap til system og språk kan imidlertid utfordringene forsterkes for familier med innvandrerbakgrunn. Det å sikre god informasjon og gjensidig forståelse er en utfordring i barnevernet generelt, men kan ofte oppleves mer utfordrende når man ikke har felles språk eller referanserammer.

Kommunikasjon, samhandling og tillit

Språk- og kommunikasjonsproblemer er en klar barriere i relasjonen mellom norske velferdstjenester og minoritetsspråklige brukere, også i barnevernet (Slettebø 2008; Kriz og Skivenes 2010c; Aadnesen 2012; Berggrav 2013). Disse opplevelsene kan imidlertid forsterkes for familier med minoritetsbakgrunn, noe som ofte knyttes til språk, kommunikasjon, manglende felles referanseramme, ulike forståelser av kjønnsroller og relasjoner mellom generasjoner, manglende informasjon om kulturell bakgrunn og årsaker til migrasjon samt lite tilpassede tjenester og tiltak (Bø 2008,

² Dette kapitlet bygger på «Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsstatus» (Paulsen, Berg og Thorshaug 2014), som var første leveranse i dette prosjektet, men er oppdatert og omskrevet for å fungere som bakteppe for rapporten.

2010; Kriz og Skivenes 2010a). Manglende felles språk vanskeliggjør de interaksjoner som skal til for å etablere en god relasjon til familier med minoritetsbakgrunn (Kriz og Skivenes 2010a). I en komparativ studie fant Kriz og Skivenes (2009 og 2010a) at saksbehandlere i England og Norge opplevde kommunikasjonsproblemer i møte med familier som var språklig og kulturelt forskjellige fra dem selv og som ikke kunne det aktuelle landets språk.

Samhandling

Et godt samarbeid mellom bruker og saksbehandler henger ofte sammen med tydelig informasjon, gode relasjoner, anerkjennelse og gjensidig respekt. Det å sikre god kommunikasjon og samhandling mellom barnevernsarbeidere og brukere er et kjerneanliggende innen det flerkulturelle barnevernet (Holm-Hansen mfl. 2007). Vi vet fra annen forskning (Aadnesen 2012; Haugen mfl. 2012) at god kommunikasjon og samhandling er viktig for å skape forståelse og muligheter for medvirkning. Det legger også et viktig grunnlag for den videre prosessen og for samarbeidet og relasjonen mellom familien og barnevernet (Slettebø 2008), og for mulighetene for å skape tillit mellom brukere og barnevernet.

Kommunikasjon er en toveis prosess som omhandler tolkning av meningsinnhold, og som påvirkes av blant annet maktrelasjoner, holdninger og referanserammer (Midjo 2010). I møte med minoritetsspråklige blir både det skriftlige, det verbale, det ikke-verbale, det implisitte, det kulturelle og det kontekstuelle av betydning. Fife (2002) viser til flere kriterier for at flerkulturelle samhandlinger kan utvikles positivt: evnen til å vise respekt, evnen til å ikke fordømme, evnen til å akseptere at egen kunnskap og eget syn er relativt, evnen til empati, evnen til å være fleksibel, evnen til turtaking i samtaler og til slutt det å ha toleranse for tvetydighet. Vi ser med andre ord at den indirekte kommunikasjonen og sider ved samhandlingen tillegges like stor vekt som språkkompetansen.

Fylkesnes og Netland (2012) har i en «beste-praksis»-studie undersøkt hvordan seks foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn og deres saksbehandlere beskriver godt samarbeid. Suksessfaktorene i det gode samarbeidet identifiseres som i) å ta foreldrenes behov på alvor, ii) være tilgjengelig og iii) gi informasjon på en forståelig og åpen måte. Det å gi informasjon på en forståelig og åpen måte handler om å informere om barnevernets myndighet, rolle og vurderinger, å bruke tolk ved behov og å sjekke ut forståelsen hos den man snakker med. I studien fra Fylkesnes og Netland (2012) ble kulturforskjeller angående syn på barn og barns behov, oppdragelse og omsorg tematisert, men det ble likevel ikke ansett som problematisk i de gode samarbeidsrelasjonene. Fylkesnes og Netland påpeker at dette står i motsetning til tidligere forskning som har konkludert med at kulturforskjeller vanskeliggjør sosialt arbeid med etniske minoritetsforeldre, noe som kan ha sammenheng med at studien

baserer seg på nettopp et utvalg av saker hvor samarbeidet ble ansett som godt. Suksessfaktorene det vises til stemmer godt overens med elementer som familier i majoritetsbefolkningen etterspør i barnevernet. Dette fant også Chand og Thoburn (2005) i sin forskningsgjennomgang, hvor de viser til stor grad av samsvar mellom hvilke tilnærminger som etniske minoriteter og majoritetsbefolkningen rapporterer tilfredshet om.

Brukermedvirkning

Det å oppleve at man blir respektert og hørt henger nært sammen med brukermedvirkning. Slettebø (2008) finner i sin undersøkelse av foreldres medvirkning i barnevernet at opplevelsen av en god relasjon til saksbehandler handler om å bli hørt og respektert og at man opplever å bli tatt på alvor. Fra andre studier vet vi at foreldre og barn ofte ikke involveres aktivt i beslutningsprosesser (Juul 2010; Midjo 2010; Haugen mfl. 2012; Vis 2014; Paulsen 2016), til tross for at brukermedvirkning er et uttalt mål i barnevernet. Qureshi (2009) påpeker at det er behov for ressurser for å kunne argumentere for sin sak med den profesjonelle. Imidlertid er det mange som ikke besitter slike ressurser. Ifølge Qureshi har den profesjonelle et stort ansvar for hvordan møtet utarter seg. Dette fordi profesjonelle har makt til å legge premissene for innholdet i møtet. Profesjonelle bestemmer hva som blir sagt, hvor mye og hvordan, og derfor må en forvente at de har et bevisst og gjennomtenkt forhold til dette. Det er hevdet at økt brukermedvirkning er en forutsetning for likeverdige tjenester, og innebærer at brukerne tilføres økt innflytelse og makt slik at de bedre kan settes i stand til å være med på å finne løsningene (Ingebretsen og Nergård 2007). Dersom familiene ikke har nødvendig kunnskap til å benytte seg av brukermedvirkningen, er det barnevernsarbeiderens ansvar å være bevisst på dette og prøve å sette familien i stand til medvirkning.

Tillit

Fra forskning på barnevernet generelt vet vi at kommunikasjonen i møtet mellom foreldrene og saksbehandler har avgjørende betydning for hvorvidt foreldrene er fornøyde og har tillit til barnevernet eller ikke (Aadnesen 2012; Haugen mfl. 2012). Møtet mellom innvandrere og barnevernet må forstås som noe relasjonelt, der forklaringer på mistillit, konflikt eller misforståelser ikke bare må søkes hos den ene parten. Det kan ta tid å etablere en god relasjon, noe som gjør denne gruppen ekstra sårbar for forandringer.

Tillit er et sentralt stikkord i alle barnevernsaker, men kan være ekstra utfordrende å etablere i saker der familien kommer fra samfunn som representerer helt andre oppdragelsestradisjoner enn det som er vanlig i Norge. I NOU 2012:5 påpekes det at noen innvandrerfamilier har gitt uttrykk for mistillit til barnevernet, og at årsakene til dette kan være sammensatte. Det kan skyldes feiloppfatninger om barnevernets arbeid,

at familier ikke har følt seg møtt eller lyttet til som individer, eller det kan skyldes manglende kunnskap om barnevernet og hvordan barnevernet har håndtert enkelte saker hvor innvandrerfamilier har vært involvert (Stang 2007; Mendoza 2011). Det er også grunn til å tro at innvandrerfamilier frykter at barnevernet skal gripe inn, og de mangler tillit til at etaten kan bistå dem når de trenger hjelp (Bjørknes, Jakobsen og Nærde 2011; Mendoza 2011). Frykten for barnevernet kommer også frem i en studie der foreldre med flyktningbakgrunn er intervjuet (Fylkesnes, Iversen, Bjørknes og Nygren 2015). Her beskriver forskerne tre undertemaer: 1) Barnevernet bare tar barn, 2) Barnevernet går ikke i dialog med foreldre og 3) Barnevernet diskriminerer. Berggrav (2013) påpeker at tillitskrisen mellom enkelte minoritetsmiljøer og barnevernet ble sett på som et vesentlig hinder for å få til endring i familiene. I tillegg opplever saksbehandlerne at tolkesituasjonen vanskeliggjør etablering av gode relasjoner og tillit.

Minoritetsfamilier kan oppleve at deres syn på barneoppdragelse og kjønnsroller diskvalifiseres av sosialarbeidere (Bø 2008), de kan oppleve at de blir fratatt makt og kontroll over barna og at deres forståelse av foreldrerollen ikke blir vektlagt eller forstått av barneverntjenesten (Aadnesen og Hærem 2007). I tråd med dette hevder Kriz og Skivenes (2010a) at etniske minoriteter utsettes for strukturell diskriminering som følge av at saksbehandlerne ikke tilrettelegger for gode samtaler om verdier i synet på barns behov. Det understrekes derfor fra flere hold et tydelig behov for å forbedre barnevernansattes evne til å nå frem til og skape tillit blant etniske minoritetsfamilier.

Språk og bruk av tolk

Direkte kommunikasjon handler om informasjonen som blir formidlet og måten det blir kommunisert på i det konkrete møtet mellom brukere og barnevernet. Viktige punkter her er hvordan det legges til rette for å sikre tydelig og god kommunikasjon, hva som gjøres for å sikre gjensidig forståelse mellom brukere og barnevernet og erfaringer knyttet til bruk av tolk. Aadnesen (2012) peker i sin avhandling på at flere av saksbehandlerne i barnevernet opplever manglende kontroll over og manglende tilrettelegging for språklig og innholdsmessig forståelse av informasjonen som gis.

Utfordringene knyttet til tolk kan kategoriseres i følgende tre punkter:

1. Manglende bruk av tolk
2. Utfordringer ved bruk av tolk
3. Konsekvenser av manglende tolkebruk

Manglende bruk av tolk

Fra flere hold påpekes mangelfull tolkebruk i barnevernet (IMDi 2008; Barneombudet 2009). En undersøkelse foretatt av IMDi (2008) viser et betydelig underforbruk av profesjonelle tolker i barnevernet, noe som gjør at en stiller spørsmål ved partenes rettssikkerhet. Blant annet viser rapporten at hver fjerde barnevernsansatt opplever at det benyttes tolk for sjelden i forhold til det reelle behovet, og en femtedel av de spurte har ikke bestilt tolk i tilfeller der de har hatt behov for det. Aadnesen (2012) påpeker at saksbehandlerne i barnevernet har manglende rutiner for å undersøke foreldrenes språkferdigheter, og at det i stor grad er opp til den enkelte å foreta en skjønnsmessig vurdering av hvorvidt det skal benyttes tolk i samtalen eller ikke.

På tross av at offentlige etater er forpliktet til å benytte seg av kvalifisert tolk i situasjoner hvor brukeren av tjenesten ikke forstår norsk og hvor dette blir til hinder for forsvarlig kommunikasjon, er tolketjenester relativt lite utbredt i det kommunale apparatet (Thorshaug, Valenta og Berg 2009; IMDi 2008). Bruken av uformelle tolker er derimot mer utbredt, særlig i små kommuner, hvor barn, arbeidskollegaer og venner benyttes som tolker. Studier fra Sverige viser at både sosialtjenesten, bofellesskap, helsetjenester og skolen ikke benytter tolk i tilstrekkelig grad overfor enslige mindreårige flyktninger. Dette kobles både til problemer med å få tak i tolk, mangel på autoriserte tolker og vurderinger av ungdommens beherskelse av majoritetsspråket (Socialstyrelsen 2013).

I IMDis studie fra 2008 oppgir halvparten av barnevernsansatte at de har rutiner ved bruk av tolk. Rutinene går imidlertid på bestilling og betaling, mens de mangler rutiner knyttet til å sjekke tolkens kvalifikasjoner. Dette samtidig som nesten halvparten av de spurte opplevde at en samtale med brukere ble vanskelig grunnet tolkens manglende ferdigheter (IMDi 2008). I tråd med dette fant Ørvig (2007) at ansatte i sosialtjenesten vegret seg for å bruke tolk, noe som førte til at etniske minoriteter verken fikk tilstrekkelig informasjon eller gode nok muligheter til å uttale seg om sin egen sak. Også Olsen (2011) fant i sin studie at det var opp til helsesøstre om tolk skulle benyttes, og at etniske minoritetsmødre i møte med helsestasjonen opplevde språklige barrierer som gjorde det vanskelig å formidle egne følelser og behov. De hadde også begrenset mulighet til å finne ut om kvinnene hadde forstått budskapet riktig.

Utfordringer ved bruk av tolk

I tillegg til manglende bruk av tolk fokuseres det i flere studier på kvaliteten på tolkearbeidet. I Aadnesens studie (2012) uttrykker hun usikkerhet med hensyn til om foreldrene hun har intervjuet har forstått informasjonen barnevernet har gitt. Sosialarbeiderne i studien til Kriz og Skivenes (2009) opplevde at tolken ikke oversetter riktig og at ordene som brukes ikke er korrekte, noe også saksbehandlerne i Bø (2010) sin studie uttrykte usikkerhet rundt. Tolkene får ifølge Randal (2009)

generelt mye kritikk i barnevernfeltet på kvaliteten på selve tolkingen. Kritikken av tolkingen knyttes blant annet til hvordan de ter seg i tolkerollen (Chand 2005) og tolkens manglende innsikt i «sosialarbeider-språket» (Kriz og Skivenes 2009). Tolkens manglende innsikt i barnevernsystemet og begreper fører til at sosialarbeiderne opplever at de ikke får uttrykt det de ønsker å formidle til familiene, og at de ikke har tillit til informasjonen de får via tolken. Kriz og Skivenes (2009) mener dette fører til det de velger å kalle *kommunikativ usikkerhet*, hvor både sosialarbeidere, foreldre og barn føler seg usikre på både ord, meninger og intensjoner.

Ørvig (2007) fant også at bruk av tolk var en utfordring på sosialkontor. Hun er opptatt av at god tolking handler om mer enn den verbale oversettelsen, og at det non-verbale språket påvirker samtalen (blikk, kroppsstilling, ansiktsuttrykk og så videre). Dette må både sosialarbeider og tolk forholde seg til på en kompetent måte for at kommunikasjonen skal bli effektiv. Ørvig argumenterer i tråd med dette for at tolking ikke bare handler om den konkrete oversettelsen av ordene, men om *en bredere kulturoversettelse*. Jareg og Pettersen (2006) er inne på mye av det samme når de definerer tolking som *en trofast overføring av budskapet mellom mennesker som mangler felles språk*. Ved å fokusere på budskapet (ikke ordene) tydeliggjøres de kulturelle og samfunnsmessige aspektene i selve tolkesituasjonen.

Røkenes (1995) lister opp en rekke krav til tolken for å sikre en god kommunikasjon: språklige ferdigheter, tolketekniske ferdigheter, evne til innlevelse og distanse, tålmodighet, evne til å tåle stress – i tillegg til generelt gode kommunikasjonsferdigheter. Berg (2011) understreker i tillegg den etiske dimensjonen. Etikken er viktig i seg selv, men har kanskje særlig betydning for å skape tillit. Begge parter i en tolket samtale må kunne stole på at tolken faktisk oversetter det som blir sagt og må selvsagt også kunne stole på at informasjon fra samtalen ikke blir misbrukt. Tillit kan handle om flere ting. I tillegg til de mer direkte kommunikative utfordringene som vi allerede har belyst bunnet utfordringene også i ulike oppfatninger av systemet og barnevernets funksjon, ulikheter i verdisyn og ulikt syn på hvordan familier bør leve og oppdra barn (Berg 2011). Kommunikasjonsproblemene gjorde saksbehandlerne usikre på hvorvidt deres vurderinger av familienes behov var gode nok, hvordan de skulle gå frem for å bygge tillitsfulle relasjoner og hvorvidt barna ble ivaretatt på en god nok måte.

I tråd med dette avdekket IMDis undersøkelse (2008) at det er et stort behov for opplæring i kommunikasjon via tolk og bedre rutiner for å kvalitetssikre tolkearbeidet³.

³ Høgskolen i Oslo og Akershus arrangerer dagskurs i kommunikasjon via tolk.

Konsekvenser av manglende tolkebruk

Kriz og Sivenes (2010c) understreker at utfordringer i tolkebruk kan gi konsekvenser for barna og foreldrene i form av at de ikke får tilgang til tjenester, tilbud og tiltak de kunne hatt behov for. Manglende tolkebruk kan ifølge saksbehandlerne føre til at familiene rent faglig ikke blir godt nok ivaretatt (Aadnesen 2012). For å sikre at foreldre forstår informasjon som gis mener saksbehandlerne i Aadnesens studie (2012) at de må ha mer tid enn de tre månedene de i utgangspunktet har til disposisjon i en undersøkelsessak. Dette støttes også av annen forskning, blant annet av Kriz og Skivenes (2009, 2010a) som beskriver at saksbehandlerne opplever at de mister både informasjon og tid i disse sakene. Derviskadic (2013) påpeker at dette skyldes at minoritetsfamilienes kultur, språk og manglende kjennskap til det norske systemet fører til at prosessene tar lenger tid. I tillegg vet vi at samtaler med bruk av tolk øker tidsbruken, at det bør brukes mer tid til forberedelser i forkant av samtalene og at det kan være større utfordringer knyttet til å få på plass avtaler (Bø 2010).

Ifølge Fylkesnes og Netland (2012) indikerer flere undersøkelser at likeverdige tjenester for etniske minoriteter forutsetter mer avsatt tid, tilgjengelighet og en mer utforskende og sensitiv kommunikasjonsstrategi fra saksbehandlerne side, men at det samtidig er grunn til å tro at etniske minoriteter får mindre av dette sammenlignet med etnisk norske familier (Slettebø 2008; Kriz og Skivenes 2009; Bø 2010). Bø (2010) viser til at sosialarbeiderne i hennes studie syntes det var beklagelig at det ikke var ressurser til å oversette vedtaksbrevene til et språk som minoritetsbrukere forsto. Tidspresset førte også til at flere av sosialarbeiderne ikke hadde tid til omstendelige forklaringer av informasjonen i vedtaksbrevene, noe som førte til at brukere med dårlige norskkunnskaper hadde vanskeligheter med å forstå vurderingene som var gjort i sin egen sak.

Berg og Söderström (2012) understreker at underforbruk av tolk handler om både strukturelle faktorer som manglende tilgang, mangel på regulering og rettighetsfesting og om individuelle faktorer som manglende bevissthet om tolkingens betydning for å oppnå likeverdige tjenester.

Ansatte opplever at manglende bruk av tolk kan få ulike negative konsekvenser, blant annet at familien ikke får informasjon de har krav på og at kvaliteten på samarbeidet med familien forringes. Samtidig understrekes det at bruk av tolk også kan være utfordrende. Saksbehandlerne i Kriz og Skivenes (2009) sin undersøkelse opplevde at bruk av tolk var til hinder for å etablere gode relasjoner, blant annet fordi bruk av tolk reduserte muligheten for kontakt mellom avtalte møter og fordi foreldrene ofte ikke hadde tillit til tolken. I motsetning til dette viser Fylkesnes og Netland (2012) i sin studie at der man benytter samme tolk over tid, og der tolken utviser fleksibilitet, utvikler det seg et tillitsforhold. Dette viser at bruk av tolk i seg selv ikke er et hinder for relasjonsbygging, men at det er måten det tilrettelegges for god tolkebruk som er avgjørende.

For å sikre et godt tolkearbeid, har Kris og Skivenes (2010) følgende anbefalinger: (1) Bruk av sertifiserte tolker som kjenner til barneverntjenestens organisering og begreper, (2) Trening for sosialarbeidere i å vurdere kvaliteten på tolkningen og hvordan de best kan benytte seg av tolketjenestene, (3) Klarhet i etiske regler, konfidensialitet, ordrett oversettelse, objektivitet og god informasjon om dette til alle parter som skal delta i samtalen. Det er neppe noen faglig uenighet om disse anbefalingene. Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har gitt lignende anbefalinger (tolkeportalen.no), og de samsvarer godt med retningslinjene Bufdir har utarbeidet for bruk av tolk i barnevernsinstitusjoner og omsorgssenter. Her skriver de blant annet:

Hovedformålet med retningslinjene er å sikre riktig bruk av tolketjenester. Retningslinjene skal bidra til å sikre at barneverninstitusjoner og omsorgssentre for mindreårige oppfyller sin veilednings- og informasjonsplikt, og sørge for at en sak er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Riktig bruk av tolk vil ivareta hensynet til forsvarlig saksbehandling, barnets rettssikkerhet og sikre at barn og familier får et forsvarlig og godt tilbud. Bruk av tolk vil bidra til likeverdige tjenester til barn, unge og familier, uavhengig av etnisk eller språklig bakgrunn. (Bufdir, 3. desember 2010)

Selv om anbefalingene er klare, viser forskningen at det kan være vanskelig å oppfylle krav og retningslinjer. En utfordring som går igjen er tilgangen på tolker. Det kan være vanskelig å finne kvalifiserte tolker på en del språk – særlig «nye» språk som er aktualisert gjennom mottak og bosetting av nye innvandrergrepper. I tillegg vet vi at det generelt kan være vanskelig å få oppmøtetolk mange steder i landet. Avstanden mellom idealer og realiteter kan derfor være ganske stor. Når vi i tillegg vet at «rett til tolk» har et svakt juridisk hjemmelsgrunnlag, blir dette i mange kommuner en salderingspost (Ørving 2007; Thorshaug mfl 2009; Berg og Ask 2011; Kittelsaa og Berg 2012). Det gjør også at det bare unntaksvis bygges opp spisskompetanse på for eksempel barnevern innad i tolketjenestene. Uten tolker som «kan barnevern» er det grunn til å tro at det lett oppstår misforståelser mellom tolk og barnevernansatte, som vil forplante seg til barnevernets brukere, med ytterligere tillitsproblemer som resultat.

I 2014 kom NOUen «Tolking i offentlig sektor – et spørsmål om rettssikkerhet og likeverd» (NOU 2014:8), hvor det slås fast at utfordringene på dette feltet er omfattende. Det påpekes at *det er både underforbruk av tolker, manglende kvalifikasjonskrav og mangelfulle rutiner for bestilling* (ibid, s. 13). Utredningen fra tolkeutvalget drøfter årsaker til at barnevernet ikke bruker kvalifiserte tolker og henviser i denne sammenhengen til IMDi-rapporten fra 2008 om bruk av tolk i barnevernet (IMDi 2008). Utredningen gir en grundig beskrivelse av tolkesituasjonen i offentlig sektor og har en rekke konkrete forslag til tiltak. Det mest omfattende forslaget er å innføre en egen tolkelov som regulerer offentlig sektors plikt til å bruke

kvalifiserte tolker. Forslaget om å lovhjemle bruk av tolk i offentlig sektor har også vært lansert en rekke ganger tidligere – med den samme begrunnelsen som utvalget gir, nemlig at dette handler om rettssikkerhet og likebehandling.

Som en introduksjon til selve lovforslaget understrekes det at en hovedmålsetting for offentlig sektor er å sikre rettssikkerhet og likebehandling. Videre slås det fast at *dette ikke er situasjonen i dag*. Forslaget om å innføre en egen tolkelov, begrunnes altså med at bruk av kvalifiserte tolker må lovhjemles. I lovteksten skilles det mellom «bør» og «skal» situasjoner. Samtidig presiserer utvalget *at forvaltningen alltid bør vurdere behovet for tolk, ikke bare i de tilfellene der det foreligger en plikt til å bruke tolk* (ibid, s. 172). Dette begrunnes både med hensiktsmessighet og med kostnadseffektivitet. Tilleggsargumenter, i tråd med forskningslitteraturen på feltet, er at dette også handler om kvaliteten på tjenestene. Både forvaltningsloven og særlover innen helse og barnevern understreker betydningen av informerte brukere for å sikre kvalitet og likeverdig behandling. Bruk av tolk kan i en slik sammenheng være det som skal til for å unngå å sette brukere av offentlige tjenester i en avmektig posisjon.

Linkarbeid

Linkarbeid er en ordning der det tilrettelegges for møter mellom tjenesteapparatet og minoritetsfamilier ved hjelp av kulturformidlere eller meglere (på engelsk ofte betegnet som «cultural brokers» eller «linkworkers»)(Holm-Hansen mfl 2007, Aadnesen 2012, Proba samfunnsanalyse 2013). Ordningen har litt ulik utforming rundt om i landet, men hovedpoenget med linkarbeid er at det offentlige engasjerer personer som kan fungere som språklige og kulturelle brobyggere i møte med minoritetsbefolkningen. Noen steder brukes «linkarbeider» som betegnelse. Andre steder har man valgt å kalle det «brobyggere» eller «minoritetsrådgivere». Linkarbeidere rekrutteres ofte med bakgrunn i språklig eller kulturell kunnskap knyttet til både majoritets- og minoritetsgrupper og trenger ikke å ha utdanning i det aktuelle fagfeltet (Saus 2008).

I sin kunnskapsoversikt fremholder Holm-Hansen mfl. (2007) at en bør vurdere potensialet ulike former for linkarbeid kan ha i barnevernet, og hvorvidt kulturell oversettelseskunnskap bør integreres i sosialarbeiderrollen. Samtidig understrekes det at linkarbeid har flere ubesvarte spørsmål, blant annet knyttet til skillelinjer mellom tolking og fortolking (Holm-Hansen mfl. 2007; Saus 2008). Mens tolker skal foreta en objektiv språklig oversettelse, skal linkarbeidere gjøre en kulturell oversettelse. Selv om dette i prinsippet er to helt atskilte roller, er det lett å se for seg situasjoner der rollene går over i hverandre og hvor det kan oppstå uklarheter. Språk er alltid utviklet i en kulturell og samfunnsmessig kontekst og lar seg vanskelig løsrive fra denne konteksten. En erfaren tolk vil forsøke å ta høyde for dette i selve kommunikasjonssituasjonen, noe som av og til vil innebære at de går ut over sin rolle som en ren språklig oversetter (Berg og Söderström 2012). Å forklare hvordan ord og begreper skal forstås i en norsk kontekst, kan være helt nødvendig for å formidle et budskap. I slike situasjoner blir tolken en form for kulturtolk. På tilsvarende måte

kan også en linkarbeider utfordre forholdet mellom tolk og linkarbeider ved at de i mange tilfeller også fungere som språklige oversettere.

Ansattes forståelse og fortolkningsrammer

Barnevernsansattes forforståelse (Aadland 2004) og fortolkninger vil ha betydning for hvordan de møter foreldre, både med og uten innvandrerbakgrunn. Enkelt sagt vil hvilket perspektiv man har påvirke hva man ser etter, og følgelig hva man ser. Hvordan man fortolker en situasjon vil også ha betydning for praksis. Dersom samhandlingsutfordringer i barnevernet i første rekke eksempelvis blir forstått som kulturforskjeller, kan dette stenge for andre fortolkninger og mulige løsninger.

I sin doktoravhandling om kjønnslikestilling i det flerkulturelle barnevernet identifiserer Kristiansen tre ulike tilnærminger blant ansatte (Kristiansen 2014). I en normalitetsorientert tilnærming vil den ansatte i barnevernet fokusere på å formidle verdier og forventninger i det norske samfunnet, tilknyttet sysselsetting for begge kjønn, integrering og delt omsorgs- og husarbeid. Den andre tilnærmingen kobles til et kulturorientert perspektiv, der den ansatte forstår minoritetsfamiliens kultur som homogen og uforanderlig, og hvor den norske kulturen ses som overlegen. I den tredje tilnærmingen forvaltes et forhandlingsorientert perspektiv, hvor ansatte i barnevernet uttrykker et kulturel relativistisk syn og respekterer minoritetsfamiliens verdier og syn. Mens man i de to første perspektivene risikerer et for essensialistisk og etnosentrisk kultursyn med klart skille mellom «oss» og «dem», risikerer en i det tredje perspektivet å akseptere «alt». Kristiansen mener dette tydeliggjør at barnevernets forståelser setter premisser for deres intervensjon og samhandling med minoritetsfamilier, og at barnevernets profesjonsutøvelse er en kombinasjon av kunnskap og kulturelle preferanser.

Kultur som forklaringsfaktor

Bredal (2009) mener at det både har vært for mye og for lite fokus på kultur på samme tid. Hun hevder at det har vært for mye løst snakk om å ta hensyn til kultur og altfor mye av snakket har vært preget av «kultur som overgeneralisering», samtidig som bevisstheten om hva kulturforskjeller betyr for barnevern fortsatt er liten. Bredal (2009) beskriver at de tre vanligste anklagene mot barnevernet når det gjelder hensynet til kultur kan deles i tre posisjoner. Den første går ut på at barnevernet ikke har nok forståelse for familiens kulturelle bakgrunn, at de møter foreldrene med mistenksomhet og at de griper inn for raskt. Den andre handler om at barnevernet viser for mye respekt for innvanderens kultur og derfor svikter barna, spesielt jenter. Den siste går ut på at barnevernet behandler alle problemer som uttrykk for

kulturforskjeller og ikke ser at eksempelvis klasse og diskriminering har betydning i denne sammenhengen.

Kultur og kulturbegrepet tillegges mye vekt i diskusjoner rundt møter mellom innvandrerbefolkningen og barnevernet. Det snakkes om kulturelle forskjeller og det påfølgende behovet for et kultursensitivt barnevern. Ifølge Qureshi og Fauske (2010) sliter mange barnevernsarbeidere med å finne ut hvilken betydning kultur har; enten blir den over- eller underprioritert. Dette kan føre til at det trekkes feilaktige slutninger om kultur som årsak, noe som i neste omgang fører til lite hensiktsmessige løsninger. Kulturbegrepet blir ofte brukt til å forklare ulikhet, underordning og marginalisering, uten at koblingen til kultur problematiseres (Ålund 1997; Fuglerud og Eriksen 2007). Når forskere drøfter sosialt arbeid med etniske minoriteter innenfor en kulturell forståelse, tar de ofte utgangspunkt i sosialantropologi, men også i kunnskap fra andre fagområder. Kulturell forståelse knyttes ofte til normer og praksiser hos den etniske minoritetsbefolkningen og innebærer å forstå handlinger i den referanserammen som kultur defineres som (Skytte 2008).

En slik form for «kulturalisering» bidrar til at vi verken ser personene eller situasjonen personene inngår i. I stedet for å forstå hendelser kontekstuellt, legges stereotypier og forenklete forståelser av gruppeegenskaper til grunn i fortolkningen. Stereotypier bidrar til at vi baserer våre fortolkninger på forenklete situasjonsbilder. Denne formen for «andregjøring» kan innebære at vi gjør noen til de andre, mens ens egen posisjon ikke uttales eller tematiseres (Østby 2011). For ansatte kan det daglige tidspresset føre til at en arbeider ut fra enkle forklaringer for å finne raske løsninger (Thorshaug mfl. 2010). Forenklinger av denne typen kan bidra til å redusere barnevernets legitimitet i innvandrerbefolkningen ved at minoritetsfamilier frykter at ansatte i barnevernet ikke klarer å se forbi «de andre»-merkelappen. For å forhindre bruk av egenskapsforklaringer og stereotypier er det viktig at barnevernet tilbyr kultursensitive tjenester (Williams og Soydan 2005; Williams 2006; Skytte 2008; Fylkesnes 2011).

Ansattes kultursyn kan få store konsekvenser for deres arbeid. Hvis kultur blir forstått som noe statisk, kan det føre til at vi ser minoritetsfamilier som et «produkt av sin kultur». Eriksen og Sørheim (2006) advarer mot en slik forenklet forståelse og understreker at dette lett kan skape større avstand mellom minoritet og majoritet fordi det gir inntrykk av at «kulturkløften» er dypere enn den er. En mer dynamisk forståelse av kultur beskriver mennesker som kulturelle blandingsprodukter som er påvirket av både fortid og nåtid (Eriksen 1997, Eriksen og Sørheim 2006, Skytte 2008). Et slikt dynamisk syn på kulturens betydning, vil innebære at minoritetsfamilier i møte med barnevernet har med seg både sin egen hjemlandskultur og erfaringer fra det norske samfunnet. Med bakgrunn i en slik forståelse vil ansatte i barnevernet vurdere minoritetsfamilier ut fra deres aktuelle utfordringer i stedet for ut fra deres bakgrunn. Ortega og Faller (2011) understreker i den forbindelse at kultur har et komplekst og dynamisk meningsinnhold, både når det gjelder sosial konstruksjon, tilpasning, overføring mellom generasjoner og variasjoner over tid.

Fokuset på kultur som forklaringsfaktor kan variere mellom land og kan påvirkes av blant annet migrasjons- og innvandringshistorikk. Dette er det viktig å ta i betraktning når erfaringer fra ulike land sammenlignes. I USA fant Kriz og Skivenes (2011) at saksbehandlere generelt ikke så på kulturforskjeller som problematisk i samarbeidet med etniske minoritetsforeldre, men som ett av flere forhold som måtte tas med i betraktningen i det faglige arbeidet. Saksbehandlerne betraktet kulturelt mangfold som en selvfølge og en naturlig del av sitt arbeid, uavhengig av familiens etniske bakgrunn. Videre identifiserte de rasisme og fattigdom som viktige dimensjoner i arbeidet med minoritetsfamilier, og bare noen få nevnte språk som en utfordring. Saksbehandlerne sine perspektiver i USA står dermed i sterk kontrast til oppfatningene hos saksbehandlere i både Norge og England, der kommunikasjon oppleves å være en stor utfordring og hvor kulturforskjeller ofte tillegges stor vekt (Kriz og Skivenes 2011).

Østby (2008) har i en lignende studie sammenlignet hvordan arbeid med etniske minoriteter er tematisert i norske og engelske sosialarbeiderutdanninger. Studien baseres på informasjon fra tre høyskoler i hvert av landene samt intervjuer med engelske universitetsansatte. Hun beskriver at det er relativt stor forskjell på hvordan norske og engelske utdanninger forholder seg til temaet etniske minoriteter. I England har en uttalt antirasistisk forståelse lenge vært en vesentlig del av sosialarbeiderutdanningene. Fra 1980-tallet og fram til 1996 var det sterkt fokus på antirasisme, mens man etter 1996 har hatt et bredere fokus på ikke-diskriminering, der rasisme er en av formene for undertrykking. Utdanningene er i dag dominert av et ikke-undertrykkende perspektiv, der kulturforståelse i liten grad er tematisert. I Norge er dette annerledes, hvor man ikke har fokus på rasisme og diskriminering, men på kulturforskjeller. Østby betegner dette som et kulturperspektiv og fremholder at det i sosialarbeiderutdanningene i Norge søkes å formidle et dynamisk kulturbegrep, der innsikt i ulike kulturer anses som sentralt for å kunne gjennomføre godt sosialt arbeid i et flerkulturelt samfunn.

Williams og Soydan (2005) har gjennomført en tverrnasjonal vignett-studie i Tyskland, England, Sverige og Danmark, der 713 barnevernansatte har blitt presentert for barnevern-vignetter og gjort vurderinger basert på disse opplysningene. Deres hovedfunn er at barnevernarbeiderne vier liten plass til barnets etnisitet og kulturelle bakgrunn, og de beskriver at barnevernarbeiderne har en universalistisk og «fargeblind» tilnærming til sakene. Det betyr blant annet at saksbehandlerne beskriver at de vil forholde seg likt til sakene, uavhengig av hvilke etnisitet barnet har. Studien avdekker imidlertid store variasjoner i hvordan den enkelte barnevernarbeider forholder seg til sakene. De finner i liten grad standardiserte arbeidsprosesser eller beskrivelser av en standard saksgang. Ulike sider av saken vektlegges ulikt av forskjellige barnevernarbeidere, og brukerens etniske og kulturelle bakgrunn blir et av flere temaer som vektlegges ulikt. Williams og Soydan hevder at denne universalistiske tilnærmingen er til hinder for kultursensitive intervensjoner. Williams og Soydan

(2005) finner videre at barnevernfeltet mangler en avklaring på hva som er spesielt med etnisitet, og hva man eventuelt trenger som særlig kompetanse. Fylkesnes (2011) fant derimot i sin studie at saksbehandlerne var forsiktig med å konkludere med bakgrunn i kulturelle forskjeller, og beskriver at den konkrete kulturkunnskapen ikke fikk en stereotypiserende form. Hun beskriver videre at saksbehandlerne gjennom sine fremgangsmåter la til rette for at foreldrenes synspunkter og vurderinger ble hørt, etterspurt og tatt hensyn til når tiltak skulle vurderes og iverksettes.

I møtene mellom innvandrere og barnevernet blir spørsmålet om barneoppdragelse og omsorg sentralt. Temaer som ekstrem kontroll, fysisk og psykisk avstraffelse og vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse kobles ofte til begreper som kultur, minoritet, ære, familiestrukturer og lignende. Van der Weele mfl (2011) beskriver at man gjerne skiller oppdragervold fra andre former for barnemishandling ved å kategorisere sistnevnte som impulsiv vold, som ofte er spontan, ukontrollert og et resultat av sinne- og frustrasjonsutbrudd, mens oppdragervolden kategoriseres som instrumentell vold, som er kontrollert og brukes bevisst for å disiplinere, rettlede og oppdra barnet (Berggrav 2013). Også ekstrem kontroll⁴ i innvandrerfamilier har blitt et sentralt tema i debatten de siste årene, med fokus på den sosiale kontrollen og volden som utøves i enkelte familier og miljøer for å sikre at familiemedlemmene oppfører seg i tråd med familiens/miljøets normer. Dette kan eksempelvis omfatte tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, frihetsberøvelse og utstøtelse (Bredal og Skjerven 2007; IMDi 2011; Paulsen, Haugen, Elvegård, Wendelborg og Berg 2011).

Mekonen (2008) advarer mot å generalisere og fremstille minoritetsfamilier som «bærere av streng kultur», da dette kan ha negative konsekvenser for barnevernets arbeid med familiene. Med henvisning til forskning fra USA, Canada og Storbritannia påpeker Mekonen at en slik type holdning kan konstruere stereotyper som bidrar til at barnevernet raskere griper inn og overtar omsorgen for barna, mens de i møte med familier med majoritetsbakgrunn jobber for å finne løsninger i samarbeid med foreldrene. Dette eksemplet viser at det å ha stereotype oppfatninger av kultur kan få uheldige konsekvenser. Vi finner her paralleller til andre grupper der det er «dobbel opp» med utfordringer. Det kan gjelde innvandrere med funksjonsnedsettelser, der vi ser en klar tendens til å kulturalisere utfordringene i stedet for å se dette som sammensatte problemer der andre faktorer kan være vel så sentrale som familiens kulturbakgrunn (Berg 2012, 2015, Kittelsaa 2015). Et annet eksempel er foreldre med kognitive utfordringer og deres møter med barnevernet. Her er det også en tendens til å overkommunisere foreldrenes utfordringer og overse ressurser som kan utløses ved å sette inn tilpassede hjelpetiltak (Tøssebro, Midjo, Paulsen og Berg 2014). Vi ser her en generell utfordring når det gjelder å studere fenomener som interseksjonelle. Det betyr ikke at man skal overse enkeltfaktorer (som for eksempel kulturbakgrunn), men at det må sees i sammenheng med forhold som levekår, utdanningsbakgrunn,

⁴ For nærmere beskrivelse av «ekstrem kontroll», se blant annet Bredal (2006), Bredal og Skjerven (2007), Bredal (2009), van der Weele, Ansar og Castro (2011) samt Paulsen, Haugen, Elvegård, Wendelborg og Berg (2011).

språk og minoritetsbakgrunn. I en enkeltsak kan kulturbakgrunn spille en avgjørende rolle, i en annen sak kan det hende levekår eller migrasjonsstatus kan være vel så utslagsgivende (Haugen, Paulsen og Caspersen 2017).

Middelklassenormen som vurderingsgrunnlag

Vagli (2009) fant i sin doktorgradsavhandling at det hun kaller middelklassenormen i stor grad kan sies å representere normen som saksbehandlerne vurderte familiene opp mot, hvor avvik fra middelklassenormen ble brukt som argumenter for å gripe inn i familiene. Dette fant også Kojan (2010), som påpeker at barnevernarbeidernes «tatt for gittheter» om den gode barndommen gjenspeiler middelklassens verdisett. Noe av problemet med dette er ifølge Vagli (2009) at dette verdigrunnlaget blir forstått som en allmenn og selvfølgelig oppfatning, og at det sjelden uttrykkes at barnevernet faktisk står for et bestemt verdigrunnlag. Med andre ord baserer barnevernet seg på et verdigrunnlag som ikke bare er forskjellig fra verdiene til mange minoritetsfamilier, men det er også verdier som er fremmede for en stor del av familiene som barnevernet arbeider med.

Qureshi og Fauske (2010) og Qureshi (2009) påpeker at barnevernets vurdering av omsorgssituasjonen for barn preges av dominerende verdier og normative forståelser av hva som er best for barnet, og av gjeldende teorier om relasjoner mellom foreldre og barn og om barns utvikling. I en studie av norsk familievern fant Lopez (2007) at brukerne med minoritetsbakgrunn opplevde indirekte krav om å tilpasse seg til det norske i møtet med familievernkontoret. Menn med bakgrunn fra muslimskdominerte land opplevde å bli møtt av stereotype holdninger til menn med innvandrerbakgrunn, og brukerne erfarte at ansatte ved familievernkontorene presenterte «norske» problem- og løsningsforståelser som de riktige. Studien avdekket et tydelig konformitetspress med utgangspunkt i majoritetens normer og idealer knyttet til kjønnsrelasjoner, syn på barn og foreldreskap. Disse funnene kan kobles til barnevernsfeltet.

Manglende fokus på sosioøkonomiske faktorer

Flere forskere har etterlyst et sterkere fokus på levekår og sosioøkonomiske faktorer i barnevernet (Kojan 2010). Levekårsfaktorer omhandler det faktum at innvandrerbefolkningen representerer en sosial og økonomisk underklasse i Norge. Med generelt lavere sysselsetting og inntekt enn den øvrige befolkningen utsettes mange innvandrerfamilier, særlig fra såkalte ikke-vestlige land, for vedvarende fattigdom og tilhørende problemer (Øya, Grødem og Krange 2006; Blom og Henriksen 2008; Bhuller og Aaberge 2010). Studier viser at barn som vokser opp i familier med flere negative levekårsfaktorer har større sannsynlighet for å omfattes av barneverntiltak (Andenæs 2004; Kojan 2011; Sandbæk 2002). Her vil ofte flere

dimensjoner – som kjønn, klasse, nasjonalitet, helse, inntekt og bosituasjon – kunne påvirke behov for barnevernstiltak. Med andre ord snakker vi om interseksjonelle eller sammenkoblede faktorer som samlet påvirker familiers levekår (NOU 2012:15).

Også Rugkåsa (2008) mener at ansatte, ved å bli for opptatt av kultur og kulturforklaringer, fjerner oppmerksomheten fra strukturelle faktorer som fattigdom, arbeidsløshet og diskriminering. Dette kan også overskygge et nødvendig fokus på sosioøkonomiske faktorer som inntekt, bomiljø og klasse. Ifølge Østby (2011) har klasseperspektivet vært nærmest fraværende i analyse av sosiale problemer blant etniske minoriteter, noe som også påpekt i andre studier (Eriksen og Fuglerud 2007; Østby 2008; Abrams og Moio 2009; Qureshi 2009; Kojan 2010). Bredal (2009) er overbevist om at det er mulig og nødvendig å fokusere både på kultur, klasse og rasisme i tillegg til kjønn. Her aktualiseres begrepet interseksjonalitet (Ortega og Faller 2011). I et interseksjonelt perspektiv fokuseres det på at mennesker innehar flere posisjoner samtidig innenfor samfunnets sosiokulturelle og politiske strukturer. Disse posisjonene kan kobles til blant annet kjønn, religion, rase, etnisitet, sosioøkonomisk klasse og alder. Som vi har vært inne på påvirker koblingen av posisjonene personers forventninger, levekår, ressurser og muligheter – og aktualiseres også når en skal forklare hvorfor familier havner innenfor barnevernets område (Ortega og Faller 2011).

3. Data, metode og gjennomføring

Analysene i dette prosjektet er knyttet til to hovedtema: i) bruk av barneverntiltak blant barn med innvandrerbakgrunn og ii) kommunikasjon og samhandling mellom barnevernet og innvandrere med minoritetsbakgrunn. Data har derfor vært samlet inn med tanke på å kartlegge eksisterende praksis belyst fra ulike perspektiv og ståsted. Vi har derfor benyttet en kombinasjon av datakilder: registerdata for å vise bredde og utbredelse av ulike barneverntiltak og til dybde data for å vise variasjon og nyanser i ulike praksiser, opplevelser og oppfatninger.

Dybde data er samlet inn ved at vi har foretatt kvalitative intervjuer i sju utvalgte barneverntjenester. I studien av de ulike barneverntjenestene har vi lagt vekt på å innhente informasjon fra ulike informantgrupper, både ledelse, saksbehandlere, familier som har mottatt hjelp fra barnevernet, samt informasjon fra saksmappene til barna i noen utvalgte familier. Under temaet kommunikasjon og samhandling er bruk av tolk et gjennomgående tema. For å få belyst dette temaet så bredt som mulig, har vi foretatt gruppeintervju ved en tolketjeneste for å få utfyllende informasjon om betydning av praksis knyttet til bruk av tolk. I tillegg til individuelle dybdeintervjuer, fokusgruppeintervjuer og saksmappegjennomgang, har vi deltatt på både samarbeidsmøter og bydelsmøter, dialoggrupper og møter med Bufetat. Vi har også gjennomgått offentlige dokumenter knyttet til de ulike kommunene.

Når det gjelder delproblemstilling 1 om kommunikasjon og samhandling drar vi veksler på prosjektet «Forståelse gjennom dialog» (Haugen og Berg 2016) der vi har samlet inn data om bruk av dialoggrupper som metode i foreldreveilednings- og informasjonsarbeid rettet mot nylig bosatte flyktninger. Som vist innledningsvis er barnevern og innvandring et tema som ofte er gjenstand for offentlig debatt. Gjennom hele prosjektperioden har vi derfor tatt vare på aktuelle medieoppslag for slik å kunne diskutere noen sentrale spørsmål i lys av den offentlige debatt og det pågående mediebildet.

Det kvantitative datamaterialet består av registerdata fra SSB. Dette er beskrevet mer detaljert i neste kapittel. Det samlede datamaterialet er dermed basert på følgende kilder:

- Fokusgruppeintervjuer med ansatte i barnevernet
- Dybdeintervjuer med familier som har vært/er i kontakt med barnevernet

- Gjennomgang av saksmapper
- Gruppeintervju med tolker
- Deltakelse i samarbeidsmøter, bydelsmøter, dialoggrupper, etc.
- Deltakelse i møter med representanter for Bufetat
- Deltakelse i møter med PROKUS
- Data fra prosjektet «Forståelse gjennom dialog»
- Registerdata

Kvalitativ datainnsamling i utvalgte barneverntjenester

Det er sju barneverntjenester som inngår i vårt utvalg – fire kommunale og tre interkommunale. Alt i alt er det derfor 18 kommuner som inngår i utvalget. Vi la vekt på at utvalget skulle representere variasjon med hensyn til kommunens størrelse⁵, befolkningssammensetning, geografiske beliggenhet, organisering (kommunal/interkommunal), og for de større kommunene – om tjenestene er knyttet til en bydel eller om den er byomfattende.

For å sikre variasjonsbredde i utvalget foretok vi innledningsvis en gjennomgang av offentlige dokumenter knyttet til ulike kommuner og barneverntjenester. Her fokuserte vi blant annet på faglige og organisatoriske modeller (for eksempel bestiller-utfører modell, generalistmodell etc), forebyggende informasjonsarbeid og tverretattlig samarbeid. Fordi prosjektet handler om møtet mellom barnevern og familier med innvandrerbakgrunn var det ønskelig at alle tjenestene skulle ha erfaring med familier med minoritetsbakgrunn, men vi ønsket variasjon knyttet til både omfang (hvor stor andel av aktive saker handlet om familier med minoritetsbakgrunn) og variasjon knyttet til erfaring med ulike grupper innvandrere (flyktninger, arbeidsinnvandrere, enslige mindreårige). I barneverntjenestene vi studerte varierte andelen saker i familier med minoritetsbakgrunn fra 10 til 70 prosent av det totale antallet saker ved de ulike tjenestene.

Over halvparten av landets 428 kommuner er små kommuner med innbyggertall under 5000. Når det gjelder organisering av barneverntjenestene i små og til dels mellomstore kommuner, er majoriteten av disse organisert som interkommunale tjenester gjerne mellom to eller flere nabokommuner. Ved utgangen av 2014 var hele 202 norske kommuner del av et interkommunalt samarbeid, med fra to til sju samarbeidskommuner (Andrews, Lindeløv og Gustavson, 2015). I det strategiske utvalget har vi derfor valgt ut tre interkommunale tjenester som til sammen representerer 14 små og mellomstore kommuner. Den fjerde barneverntjenesten omfatter en mellomstor kommune som grenser til en større by, mens de tre siste

⁵ Vi har benyttet SSB sine betegnelser for «små», «mellomstore» og «store kommuner», hvor «små kommuner» er kommuner med 0-4 999 innbyggere, «mellomstore kommuner» viser til kommuner med 5 000-19 999 innbyggere og «store kommuner» er kommuner med minst 20 000 innbyggere (SSB 2016).

barneverntjenestene er tilknyttet PROKUS-prosjektet i Groruddalen, Oslo. Til sammen ble 60 personer intervjuet i denne delen av prosjektet, 39 ansatte, 16 foreldre og 5 barn/ungdommer. I det følgende gir vi en kort beskrivelse av de ulike barneverntjenestene som har deltatt i prosjektet.

Barneverntjeneste A

Barneverntjeneste A dekker en mellomstor kommune i nærheten av en stor by. I kommunen har man lang erfaring med å bosette flyktninger da det har vært bosetting fra tidlig på 1980-tallet, med flyktninger hovedsakelig fra Vietnam, seinere Bosnia-Hercegovina, Irak, og Afghanistan. På 2000-tallet kom det flere flyktninger fra afrikanske land som Somalia, Etiopia, Eritrea og Sudan. Bosettingen var relativt stabil fra slutten av 1990-tallet og frem mot 2015 da det ble en stor økning, noe som hadde sammenheng med de store ankomstene av asylsøkere i denne perioden. I 2015 og 2016 ble antallet flyktninger kommunen tok i mot mer enn tredoblet fra tidligere år. Kommunen har tatt i mot mange flyktninger, men har i tillegg hatt relativt stor arbeidsinnvandring. I denne barneverntjenesten arbeider man ut fra generalistmodellen, hvilket betyr at alle jobber med alle faser i en sak. Med andre ord følger man en sak fra begynnelse til slutt. Det er vanligvis to saksbehandlere på hver sak, noe som sees på som viktig i forhold til drøfting og at flere kjenner saken. Av aktive saker på intervjutidspunktet er det under 10 prosent som handler om familier med innvandrerbakgrunn⁶. Foreldrene i disse sakene har flyktningebakgrunn og kommer fra land som Etiopia, Eritrea, Afghanistan, Somalia, Kongo, Rwanda og Bosnia. De fleste av disse sakene omhandler omsorgsovertakelse. Tjenesten har også erfaring med saker hvor foreldrene er arbeidsinnvandrere, men de har ingen slike aktive saker ved intervjutidspunktet. Det ble foretatt fokusgruppeintervju med ansatte i denne barneverntjenesten.

Barneverntjeneste B

Barneverntjeneste B er en interkommunal barneverntjeneste som dekker til sammen seks små og mellomstore kommuner. I denne barneverntjenesten har kommunen(e) erfaring både med familier som bor på asylmottak, bosatte av flyktninger og arbeidsinnvandrere. I den største av kommunene i denne tjenesten har man mer enn 30 års erfaring med bosetting av flyktninger fra land som Bosnia, Serbia, Iran, Afghanistan og flere afrikanske land. En annen av kommunene som inngår i barneverntjenesten har hatt ordinært asylmottak siden 1990 tallet og også mottak for

⁶ Som en del av datainnsamlingen ble de ulike barneverntjenestene bedt om å redegjøre for omfanget av saker og om lag hvor stor andel av sakene som gjaldt familier med innvandrerbakgrunn. Detaljnivået i tilbakemeldingene var varierende avhengig av den enkelte tjenestens størrelse, kapasitet og interne registreringspraksis. Mens noen hadde foretatt konkrete optellinger både av antall familier, type sak og landbakgrunn, fikk vi mer omtrentlige tall fra andre tjenester. Uansett ga denne kartleggingen oss en indikator på erfaringsgrunnlaget i de ulike tjenestene.

enslige mindreårige i alderen 15-18 år. Av aktive saker på undersøkelsestidspunktet er det om lag 15 prosent som omhandler familier med innvandrerbakgrunn. I majoriteten av disse sakene er det snakk om hjelpetiltak rettet mot familier med flyktningstatus eller flyktningebakgrunn. I denne barneverntjenesten er det foretatt gruppeintervju med ansatte samt individuelle intervju med foreldre.

Barneverntjeneste C

Barneverntjeneste C er en interkommunal tjeneste som til sammen dekker seks små kommuner, tilsvarende en mellomstor kommune i innbyggertall. I regionsenteret har man et asylmottak og flere av kommunene tilknyttet denne interkommunale tjenesten er bosettingskommuner. På undersøkelsestidspunktet gjelder om lag en av tre saker i denne tjenesten barn med innvandrerbakgrunn, og majoriteten av disse er saker som gjelder enslige mindreårige flyktninger. I denne tjenesten er det få saker knyttet til barn med innvandrerbakgrunn som handler om omsorgsovertakelse, majoriteten av sakene handler om ordinære hjelpetiltak som for eksempel SFO, leksehjelp, økonomisk støtte, samt råd og veiledning. I denne tjenesten ble det foretatt fokusgruppeintervju med ansatte.

Barneverntjeneste D

Barneverntjeneste D ligger landlig til og er en felles interkommunal barneverntjeneste bestående av to kommuner. Regionsenteret er en mellomstor kommune som har bosatt flyktninger siden slutten av 1980 tallet. Tallet på flyktninger som er bosatt har vært relativt stabilt per år frem til 2015. Fra 2015 har antall bosatte blitt doblet og bosettingen gjelder både enslige, familier samt en del familiegjengeforening. Flyktninger bosatt i kommunen har bakgrunn fra flere afrikanske land, Afghanistan, Irak, Burma og Syria, i tillegg til arbeidsinnvandrere fortrinnsvis fra Polen, Latvia, Litauen. Av aktive saker i denne tjenesten er det i overkant av en tredel av sakene som omhandler familier med minoritetsbakgrunn, og av disse er det både flyktninger og arbeidsinnvandrere, men med hovedvekt på førstnevnte gruppe. I denne barneverntjenesten ble det foretatt fokusgruppeintervju med ansatte, samt intervju med foreldre og ungdom.

Barneverntjeneste E, F, G.

De tre siste barneverntjenestene er alle bydeler i Groruddalen i Oslo. I løpet av 2000 tallet er det satset betydelige midler for å bedre livskvalitet og levekår for beboerne i området, kjent som Groruddalssatsingen. Dette er den største økonomiske satsingen på et byløft i Norge i nyere tid og berører fire bydeler som til sammen omfatter en

femtedel av Oslos befolkning⁷. I denne satsingen finner vi også PROKUS 2012-2016, et samarbeid mellom de fire bydelene i Groruddalen⁸, hvor man blant annet arbeider med erfaringskompetanse knyttet til utfordringer mellom barneverntjenestene og barn, unge og familier med minoritetsbakgrunn.

Gjennom PROKUS arbeides det med kompetanseheving i arbeidet med etniske minoriteter, og med en målsetting om at familiene skal møte et barnevern tilrettelagt for å møte deres individuelle behov, uavhengig av etnisk bakgrunn, slik at de opplever økt tillit til tjenestene⁹. I PROKUS er det utarbeidet en samarbeidsavtale for å sikre god tilgang til gjensidig kunnskap, styrkning av kommunikasjon og dialog, bidrag til større respekt, bedret tillit i håndtering av konflikter og mulighet til å rekruttere mangfold i fosterhjem fra ulike etniske miljøer. Barneverntjenestene i Groruddalen samarbeider tett med politi om forebyggende arbeid i form av fagkvelder og informasjonsarbeid. Bydelene som inngår i PROKUS-prosjektet er blant bydelene i Oslo med høyeste innvanderandel – eller som flere av våre informanter uttrykte det: *her er minoriteten majoritet*. De er også blant bydelene som har lengst erfaring med å yte tjenester til en etnisk mangfoldig befolkning. Innvanderbefolkningen utgjør rundt 50 prosent i disse bydelene. Når det gjelder barnevernsaker, ble det anslått at om lag 70 prosent av sakene i disse barneverntjenestene handlet om familier med innvandrerbakgrunn.

Av anonymitetshensyn skiller vi ikke mellom disse tre bydelene i fremstillingen, og navngir heller ikke de tre bydelene som ble rekruttert til prosjektet. I barneverntjeneste E, F og G er det foretatt fokusgruppeintervju med ansatte, samt individuelle intervjuer med foreldre og barn som har mottatt hjelp fra barnevernet.

Fokusgruppeintervjuer med ansatte

Med utgangspunkt i de sju ulike tjenestene ble det foretatt fokusgruppeintervjuer med til sammen 39 ansatte. Med fokusgruppeintervju menes intervju hvor flere personer samtidig diskuterer et tema med en forsker som ordstyrer, og i noen sammenhenger diskusjonspartner. I tillegg til å samle informasjon fra flere deltakere på en gang, får man fanget opp meninger som oppstår i interaksjonen mellom deltakerne som diskuterer temaet. Fokusgrupper er egnet når en ønsker å kartlegge en kollektiv praksis (for eksempel uskrevne rutiner/praksiser ved en bestemt tjeneste). Fokusgrupper kan i tillegg gi kunnskap om hvorvidt det råder sammenfallende eller motstridende forståelser og praksiser mellom de ulike barneverntjenestene. På samme måte som ved deltakende observasjon, kan også det å innhente informasjon gjennom fokusgrupper by på utfordringer ved at forskerens tilstedeværelse kan påvirke

⁷ <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/slik-bygger-vi-oslo/groruddalssatsingen/>

⁸ Prosjektet ble initiert av barnevernledere på Alna og Stovner i 2012, utvidet med Grorud i 2013 og Bjerke i 2014.

⁹ Fra «Prosjektrapport fra PROKUS 2014».

samtalen/diskusjonen. Forskeren blir dermed nødt til å veksle mellom forskjellige forskerroller som ordstyrer, observatør og kunnskapsformidler. Samtidig åpner denne metoden for økt innsikt i komplekse prosesser da dialogen mellom forskere og informanter kan bidra til økt gjensidig forståelse, og tydeliggjøring av ulike tema.

I fokusgruppene med de ansatte ble ulike tema tatt opp. Fordi de ulike barneverntjenestene var strategisk utvalgt, blant annet med tanke på organisering (små og store kommuner, interkommunalt samarbeid, bydeler i større byer), ønsket vi innledningsvis en kort beskrivelse av hvordan den enkelte barneverntjenesten var organisert. Videre ba vi de ansatte reflektere åpent rundt prosjektets tittel; «Myter eller realiteter? Møter mellom innvandrere og barnevernet». De ansatte i de ulike barneverntjenestene ble bedt om å reflektere omkring denne overskriften og om møter mellom innvandrere og barnevernet generelt. Videre ble de bedt om å komme med konkrete eksempler på hendelser som kunne beskrive utfordringer ved ulike møter. Kommunikasjon var et tema som ble tatt opp i alle fokusgruppeintervjuene og i noen av intervjuene kom bruk av tolk og tolking opp som et sentralt tema. Videre var tiltak og begrunnelser for disse, ivaretagelse av brukerperspektivet, det minoritetsetniske perspektiv tema som gikk igjen i diskusjonene. Vi la også vekt på å få eksempler på «gode praksiser» samt forslag til tiltak eller anbefalinger. Både utfordringer knyttet til bruk av tolk og utfordringer knyttet til forebyggende arbeid og dialog mellom barnevernet og innvandrerbefolkningen var tema som ble løftet frem og tydeliggjort gjennom fokusgruppeintervjuene.

Individuelle intervjuer med foreldre og barn

I alt ble det foretatt intervju med 21 personer i 13 ulike familier: 16 foreldre (10 mødre og 6 fedre) og 5 barn og unge i alderen 10 til 17. Intervjuene med foreldrene og ungdommene forgikk hjemme hos informantene. Intervjuene hadde en varighet fra 1 til 2,5 timer. Det var viktig å få tid til å gå i dybden i disse intervjuene for å få frem ulike oppfatninger, meninger, perspektiver og opplevelser. Erfaring med barnevernet er for mange et sensitivt tema, og ofte trenger en tid for å kunne komme inn i kjernen av temaet. Samtidig var samtlige informanter svært villige til å dele sine erfaringer og sine tanker med oss, både om hvordan de selv hadde blitt behandlet og hvordan de tenkte at barnevernet kunne bli bedre i fremtiden.

I noen familier ble det gjort båndopptak, disse ble fortløpende skrevet ut i anonymisert form før opptakene ble slettet. I de fleste intervjuene ble det ikke gjort båndopptak, men tatt notater for hånd. Alle notater ble gjort i anonymisert form ved at person- og stedsnavn samt andre data som kan virke gjenkjennende (yrke, bosted osv.) ble fjernet. Barna fikk selv bestemme om de ville snakke med oss alene eller mens foreldrene var til stede. Tre av ungdommene ble intervjuet alene uten at foreldrene var

til stede. De to andre ble intervjuet mens foreldrene var i samme rom. I intervjuene med familiene ble det fokusert på hvordan de opplevde sitt møte med barnevernet, kommunikasjonen med barnevernet og hvordan de opplevde de ulike tiltakene de hadde erfaringer med. Et annet viktig tema var opplevelse av brukermedvirkning knyttet til både foreldrene og barnas perspektiver. Avslutningsvis ble det lagt vekt på å få gode råd om barnevernets videre arbeid og hvordan dette på best mulig måte kan tilpasses ulike familier, barn og unges behov.

Gjennomgang av saksmapper

Når det gjelder kartlegging av årsaker til tiltak og begrunnelse for valg av tiltak, har vi i tillegg til intervjuer med ansatte og familier gjennomgått saksmappene. Sakene omhandler både hjelpetiltak og omsorgsovertakelser. Vi ønsket opprinnelig å gjennomgå saksmappene for barna i alle familiene vi snakket med, men dette var vanskelig å få til i praksis. Fordi saksmappene inneholder informasjon om både foreldre og barn/ungdommer, var vi avhengig av å få godkjenning fra både foreldre og barn, også i saker der barnet var over 16 år. I flere av sakene vi forespurte var en av foreldrene positiv til at vi skulle få innsyn, mens den andre motvillig. Etiske hensyn og kravet om informert samtykke gjorde at vi ikke kunne gjennomgå mapper der det ikke forelå samtykke fra begge parter. Dermed ble det noen færre saksmapper enn opprinnelig ønsket. Gjennomgangen av foreliggende saksmapper har imidlertid gitt oss mulighet til å fokusere på hele saksbehandlingsforløpet. Vi har sett på vedtak, tiltaksplaner og møtereferater og har på den måten hatt mulighet til å registrere hvilke tiltak som er iverksatt, på hvilket grunnlag samt hvilken type argumentasjoner som ble benyttet. Fordi vi også har foretatt intervjuer med de aktuelle familiene har vi hatt tilgang til ulike perspektiver på samme sak. Det har også gitt oss mulighet til å registrere både samsvar og diskrepans i det som kommer frem av saksmappen og det familiene selv forteller. Gjennomgang av saksmappene har videre gitt oss mulighet til å undersøke hvorvidt det var planlagt videre oppfølging og om det var gjort vurderinger knyttet til språklig, religiøs og kulturell bakgrunn.

Gruppeintervju med tolker

Bruk av tolk har vært et sentralt tema i prosjektet. Både i kunnskapsstatusen fra prosjektet (Paulsen mfl 2014) og Tolkeutvalgets utredning om bruk av tolk i offentlig sektor (NOU 2014:8) viser at det er behov for mer kunnskap på dette området. Som nevnt ble betydningen av tolk også tydeliggjort både i fokusgrupper med ansatte og i intervju med familier som hadde hatt hjelp av barnevernet. For å belyse dette temaet ytterligere og ut fra flere ståsted, ble det også foretatt et gruppeintervju med ansatte ved en kommunal tolketjeneste. Det var ni tolker som deltok i samtalen, og de tolket på i alt 12 ulike språk. Flere av tolkene hadde lang erfaring med å tolke

i barnevernsaker og hadde klare oppfatninger om utfordringene i møte mellom minoritetsfamilier og ansatte i barnevernet. Som tolk er de forpliktet til å oversette alt som foregår i samtale så nøyaktig som mulig. Samtidig er tolkene de eneste i en tolket samtale som forstår hva som sies av begge parter. Dette gjør at de besitter en helt unik erfaring når det gjelder både hva som sies, hvordan det sies og hvordan partenes referanserammer og erfaringsbakgrunn påvirker samtalen. Gjennom å inkludere tolkene i vårt datamateriale har vi fått belyst tema og problemstillinger ut fra flere perspektiver.

Deltakelse i ulike møter og faglige forum

I prosjektet har forskergruppa deltatt på ulike arenaer der innvandring og barnevern har vært tema. Vi har deltatt på bydelsmøter, på møter med Bufetat, tolketjenester og møter med PROKUS. Den mest omfattende delen i denne fasen av datainnsamlingen var jevnlig deltakelse i dialoggrupper vårsemesteret 2016 i regi av prosjektet «Forståelse som dialog». I denne perioden fulgte vi arbeidet i dialoggruppa gjennom ukentlige møter og utarbeidet på bakgrunn av deltakende observasjon et hefte om dialoggrupper som metode i foreldreveilednings- og informasjonsarbeid rettet mot nylig bosatte flyktninger (Haugen og Berg 2016).

Dialoggruppen ble gjennomført i regi av Kvalifiseringssenteret for innvandrere (INN) i Trondheim kommune som en del av introduksjonsprogrammet, og ble evaluert våren 2016. Trondheim kommune er ikke en av de strategisk utvalgte kommunene omtalt ovenfor og inngår derfor ikke i dette prosjektets datamateriale, men resultater fra prosjektet «Forståelse gjennom dialog» er likevel benyttet for å illustrere god praksis knyttet til dialog og forebyggende arbeid. Målsettingen med dialoggruppene har vært å drive forebyggende arbeid med særlig fokus på godt foreldrearbeid og samhandling mellom barn og foreldre. Dialoggruppene ble gjennomført som en kombinasjon av informasjon og dialog. Fagfolk fra ulike etater informerte og opplyste om sin etat, mens det samtidig ble lagt opp til dialog hvor deltakerne kunne komme med spørsmål og innspill både til ledere og til hverandre. Det ble foretatt løpende observasjon våren 2016, i en gruppe hvor det var ukentlige møter og mellom 15 og 20 deltakere. Et viktig tema i dialoggruppene var informasjon om barnevernets arbeid, med målsetting om å avkrefte myter og feiloppfatninger om barnevernets mandat, rolle og arbeidsformer. Dette var tema som ble diskutert inngående i flere av dialoggruppene og gir slik et viktig datatilfang også til dette prosjektet¹⁰.

¹⁰ Under datainnsamlingen til prosjektet «Forståelse gjennom dialog» ble det på forhånd avklart at resultatene også kunne benyttes inn i andre prosjekter.

Etiske hensyn

I fremstillingen av det kvalitative materialet er alle data anonymisert ved at navn, stedsnavn og andre kjennetegn som kan være gjenkjennbare er fjernet eller endret. I alle innledende samtaler med informantene understreket vi at intervjuet var frivillig og at det var lov å trekke seg uten å oppgi noen grunn for dette, samt at forsker har taushetsplikt, at alle data blir anonymisert og behandlet fortrolig. Prosjektet er godkjent og anbefalt av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) og Datatilsynet, og følgende punkter representerer våre overveielser i forhold til viktige prinsipielle aspekter: I) Informantene er informert om prosjektets mål og hensikt, II) Informantene er informert om at deltakelse er frivillig og at man til en hver tid har rett til å trekke seg, og III) Alle informanter måtte gi informert samtykke for å delta. Vi har under datainnsamlingsperioden tatt hensyn til at mange av informantene har vært i sårbare situasjoner, og vi har av den grunn gått forsiktig frem både med hensyn til rekruttering og selve datainnsamlingen. Som nevnt har vi vært nøye med å ivareta alle parter ved innsyn i saksmapper, og under intervjuene har vi brukt godt tid på å understreke viktigheten av at informantene selv bestemmer hva og hvor mye de vil fortelle, at vi er sikker på at de har vår kontaklinformasjon hvis de skulle angre, i tillegg til de øvrige punktene ovenfor.

Registerdata

I analysene har vi videre benyttet registerdata. Den primære kilden har vært SSBs data om bruk av barnevernstiltak og undersøkelser hvor data registreres på individnivå for hvert år. Disse har blitt koblet til SSBs register via person- og familienummer for demografiske data, data om foreldres inntekt, arbeid, barnevernshistorie, trygdestatus og i noen grad utdanning. Tidsseriene kan føres tilbake til 1993, men på grunn av omlegginger i 2002 og 2007 må type tiltak grupperes grovere dess lenger tilbake en går. Informasjon fra registre har blitt sammenholdt med generell statistikk om befolkningen. Nærmere beskrivelse av registerdata kommer i neste kapittel.

4. Barneverntiltak og innvandring – registerdata

Formålet med denne delen av prosjektet er å framskaffe kunnskap om omfanget i bruk av barnevernstiltak blant innvandrere sammenlignet med den norske befolkningen. Gjennomgangen er basert på barnevernsstatistikk koblet mot andre statistiske register som befolkningsstatistikk, FD-trygd, utdanningsstatistikk med mer. Noe av gjennomgangen er en oppdatering av analyser som tidligere er gjort av Statistisk sentralbyrå (Allertsen og Kalve 2006, Kalve og Dyrhaug 2011, Dyrhaug og Sky 2015), men data som presenteres vil ikke være direkte sammenlignbare med dette, av to grunner. *For det første* har vi holdt enslige mindreårige utenfor. Det varierer hvordan kommunene registrerer og organiserer tiltak for denne gruppen, men i mange tilfeller får de nærmest automatisk et tiltak fra barnevernet (Garvik mfl 2016). Bakgrunnen for tiltakene er imidlertid en helt annen enn for tiltak i familier, og det å inkludere enslige mindreårige, særlig når en sammenligner med majoritetsbefolkningen, gjør at en vil overvurdere kontakten mellom barnevern og innvandrere. I de få tilfellene der vi inkluderer enslige mindreårige, behandles de som en egen gruppe. *For det andre* finner vi grunn til å skille skarpere mellom tiltak der barnevernet overtar omsorgen etter vedtak i fylkesnemnda (omsorgstiltak) og mindre inngripende tiltak, vanligvis kalt hjelpetiltak. Hjelpetiltak kan ha mange former (se nedenfor), men en overrepresentasjon av innvandrere her er uansett mindre dramatisk enn eventuell overrepresentasjon for tiltak der barnevernet overtar omsorgen mot foreldrenes ønske.

I dette kapitlet vil vi, ut fra data i Statistisk sentralbyrå sine registre, presentere resultater for fire «problemstillinger»:

1. En kartlegging av omfanget av bruk av omsorgs- og hjelpetiltak i innvandrerbefolkningen sammenlignet med barn uten innvandrerbakgrunn. Det skilles mellom barn som har innvandret og norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre.
2. For innvandringsbefolkningen undersøker vi om det er store forskjeller ut fra innvandringsgrunn og hvor barnet og /eller foreldrene kommer fra.
3. Vi undersøker om eventuell overrepresentasjon blant barn med innvandringsbakgrunn i barnevernet kan ha sammenheng med andre kjennetegn ved familiene, som sivil status, sosioøkonomisk status, og om det er noen forskjeller til

majoritetsbefolkningen når det gjelder kjønnsprofil og når tiltak settes inn. Vi ser også på forskjeller mellom store og små kommuner.

4. Vi undersøker om det er forskjeller og likheter mellom majoritets- og minoritetsbefolkningen når det gjelder forløpet i kontakten med barnevernet, slik som antall år med tiltak og bevegelser ut og inn av tiltak. Vi ser også på om det er noen forskjeller i hvordan det går når barna som har vært/er i kontakt med barnevernet blir voksne og tilsvarende om vi kan se noen tendens til at tiltak fra barnevernet «går i arv» - at barna til de som har hatt tiltak fra barnevernet også har tiltak fra barnevernet.

Data og definisjoner

Data som benyttes er Statistisk sentralbyrå sine register over barnevernsstatistikk, koblet mot andre register som SSB har tilgang på. Vi bruker i utgangspunktet to datasett:

1. Tverrsnittsdata over alle barn som er 0-21 år i 2014 (født 1993- 2014, N = ca 1,4 millioner). Data om barnet er blant annet alder, kjønn, innvandringskategori, innvandringsgrunn, bosted, barnevernstiltak (omsorg vs hjelp) og fødeland. Data om foreldrene er blant annet alder, kjønn, fødeland, innvandringskategori, innvandringsgrunn, utdanning, alder, kjønn, kommune, sivilstand, arbeid, inntekt, bostøtte og sosialhjelp.
2. Longitudinale data for alle som har mottatt tiltak fra barnevernet fra 1993 til 2014. Datamaterialet gir opplysninger om tiltak hvert år i perioden, og om de samme personene som tverrsnittsdata. Data om personens sivilstand, arbeid, inntekt og økonomisk støtte gjelder for fire utvalgte år (2000, 2005, 2010 og 2014) (N = ca 200 tusen).

Data er generert av SSB og lagt til rette av Kyrre Svarva ved IT-seksjonen ved NTNU. Grunnen til at vi bruker aldersgruppen 0-21 år, ikke 0-22 slik SSB gjør og som er det potensielle nedslagsfeltet for barnevernstiltak inkludert ettervern, er at data vi fikk tilgang på fra SSB er oppdatert til 2014 når det gjelder barnevernstiltak, mens øvrige data om barnet gjelder aldersgruppen 0-22 år i 2015. De som var under ett år i 2015 kunne derfor ikke inngå i våre analyser, mens de som var 22 år manglet. Denne mangelen i tilretteleggingen fra SSB har ingen konsekvenser for analyser, funn eller konklusjoner.

Tverrsnittsdata brukes til å svare på de tre første av de skisserte problemstillingene:

- Beskrivelser av bruk av barnevernstiltak, både omsorgs- og hjelpetiltak.
- Forskjeller ut fra innvandringsgrunn og landbakgrunn
- Bruk av tiltak sett i sammenheng med ulike forklaringsfaktorer, herunder foreldres sosioøkonomiske status, sivil status med videre. Der det er relevant inkluderer analysen av variasjon vurderinger av hvor mye av variasjonen som kan tilskrives minoritetsbakgrunn og hvor mye som har sammenheng med andre faktorer.

Longitudinale data brukes for å svare på den fjerde skisserte problemstillingen:

- Forløp over tid, herunder i hvilken grad en er inne ett år, om en beveger seg ut og inn, om en er inne alle år etter første år, eller bare en periode.
- Går kontakt med barnevernet i arv, dvs. er sjansen større for at barn av minoritetsbarn med tiltak fra barnevernet også mottar barnevernstiltak enn for tilsvarende majoritetsbarn?
- Voksensituasjonen: hva er situasjonen når det gjelder utdanning, arbeid, inntekt og stønader når et tidligere barnevernsbarn har passert 25 år, og er det noen forskjeller ut fra innvandringskategori?

Datagrunnlaget vi benytter er fra SSB og bygger følgelig på SSBs definisjoner, som er beskrevet på ssb.no/barnevern under faner «om statistikken» (se også Dyrhaug og Sky 2015). I den grad vi foretar justeringer eller andre valg, vil det bli redegjort for der det er aktuelt. Noen hovedpunkt i definisjonene gjengis her:

- *Innvandringskategori* er en variabel som klassifiserer befolkningen i seks grupper ut fra innvandringsstatus (se gruppene i tabell 1 nedenfor). Personer uten innvandringsbakgrunn er en egen kategori, mens de øvrige fem har en variant av innvandringsstatus. Måten vi har slått sammen grupper på beskrives i tilknytning til tabell 1 og avviker noe fra måten SSB gjør det på. Når vi i fortsettelsen bruker uttrykket innvandringskategori inkluderer det personer uten innvandringsbakgrunn som en egen kategori.
- *Innvandringsgrunn* er delt inn i seks grupper: flukt, arbeidsinnvandring, familiegjennforening, utdanning, nordisk, annet og ukjent. De fire siste gruppene er små i barnevernet og slås sammen i kategorien «annet» i våre analyser. Hovedpoenget er å få fram forskjeller mellom flyktninger, arbeidsinnvandrere og personer som har kommet ved familiegjennforening.
- *Tiltaksregistrering* gjøres i offentlig statistikk på tre ulike måter, nye med tiltak, tiltak i løpet av året (hele eller deler) og ved et bestemt tidspunkt (utgangen av året). I denne rapporten bruker vi tiltak i løpet av året. Grunnen til at vi ikke bruker utgangen av året er at mange hjelpetiltak er kortvarige, og å bruke utgangen av året vil gi 1) et bilde av at færre er i kontakt med

barnevernet enn det faktisk er, og 2) det vil gi inntrykk av at en mye større andel av alle med tiltak har omsorgstiltak (fordi disse er mer permanente enn hjelpetiltakene). På den annen side vil det å bruke nye med tiltak gi en for høy andel med hjelpetiltak (fordi det gjerne settes inn først) og for få med tiltak fordi en mister alle med langvarige tiltak. Det beste bildet av fordelingen mellom hjelpe- og omsorgstiltak får en etter vårt syn om en ser på alle barn i kontakt med barnevernet over en tidsperiode, slik vi gjør i tabell 6. Den viser at 86 prosent av alle med tiltak kun har hjelpetiltak. Dette gir en klart lavere andel med omsorgstiltak enn det som tidvis oppgis (for eksempel på Bufdirs informasjonssider), men gir etter vårt syn et bedre bilde. For analysene av tverrsnittsdata i 2014 vil imidlertid tiltak gjennom året (hele eller deler) gi det beste bildet av den relative fordelingen.

- *Omsorgstiltak og hjelpetiltak.* Omsorgstiltak, slik SSB definerer det, er tiltak der barnevernet har overtatt omsorgen for barnet etter vedtak i fylkesnemnda. Før 2013 var dette registrert av kommunene, men fra 2013 benytter SSB lovhjemmelen for å klassifisere et tiltak som omsorgs- eller hjelpetiltak. Tiltak etter paragraf 4-12 er omsorgstiltak. Alle andre tiltak er hjelpetiltak. Dette kan være økonomisk støtte som støtte til bolig eller gratis barnehage, endringstiltak rettet mot foreldrene av typen råd og veiledning, men det kan også være frivillige plasseringer utenfor hjemmet og midlertidige plasseringer – inkludert plassering i beredskapshjem ved akuttvedtak. Andelen med omsorgstiltak er med andre ord ikke identisk med andelen utenfor hjemmet, men gjelder plassering utenfor hjemmet etter vedtak om omsorgsovertakelse i hht § 4-12. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet bruker derfor tidvis betegnelse «andre tiltak» i stedet for hjelpetiltak, fordi hjelpetiltak lett misforstås til hjelp i hjemmet. Vi ser godt det poenget, men har valgt å følge SSBs definisjoner og språkbruk. Merk at et og samme barn kan motta både omsorgs- og hjelpetiltak på samme tidspunkt¹¹.
- *Enslig mindreårig* vil si flyktninger under 18 år som kommer alene til Norge. I våre analyser er dette personer registrert som enslig mindreårig av Utlendingsdirektoratet, og som SSB har koblet anonymt til våre øvrige data.
- *Aldersavgrensning.* Omsorgstiltak gjelder potensielt fram til en er myndig, altså 18 år. Etter myndighetsalder kan de fortsatt motta tiltak i form av «ettervern» som defineres som hjelpetiltak. Kriteriet for å motta ettervernstiltak er at ungdommen må ha mottatt bistand fra barneverntjenesten før de fyller 18 år, og de kan da potensielt motta tiltak frem til 23 år. Våre data gjelder

¹¹ Det har ikke har vært mulig for oss å splitte opp omsorgs- og hjelpetiltak nærmere i ulike typer fordi SSB ikke har gitt oss tilgang til disse dataene. Det er beklagelig i og med at det kunne vært interessant å se om for eksempel bruk av økonomisk kompenserende hjelpetiltak er vanligere overfor minoritetsbefolkningen. Vi benytter derfor SSBs rapport fra 2015 som utgangspunkt for denne delen av analysen.

tiltak gjennom året, mens data om alder er fødselsår. Det har derfor vært et spørsmål om hvordan en behandler de som fyller 18 i løpet av året i forhold til omsorgstiltak. En kan velge å ta de ut fordi de går over på hjelpetiltak (ettervern) i løpet av året, eller ta de med. Vi har valgt det siste i og med at vi analyserer tiltak i løpet av året og de vil være aktuelle for omsorgstiltak i deler av året. Det er to unntak fra dette. I beskrivelsen av aldersfordeling av omsorgstiltak og i analysen av overganger mellom omsorgs- og hjelpetiltak har vi kuttet de som fyller 18 i løpet av året.

Barnevernstiltak og innvandring – generell beskrivelse

Som nevnt bygger beskrivelsen på samme type data som Statistisk sentralbyrå sine tidligere rapporter om innvandring og barnevern, med data fra 2004, 2009 og 2012 (Allertsen og Kalve 2006, Kalve og Dyrhaug 2011, Dyrhaug og Sky 2015). Våre data er imidlertid ikke direkte sammenlignbare med det SSB har lagt fram, fordi vi har holdt enslige mindreårige utenfor.

I tabell 1 viser vi prosentvis fordeling av barn med tiltak fra barnevernet ut fra SSBs vanlige inndeling i innvandringskategorier, delt opp i omsorgs- og hjelpetiltak. Tabellen viser at den absolutte hovedtyngden av barn med kontakt med barnevernet er uten innvandringsbakgrunn. Dette er ikke overraskende siden de er rekruttert fra en så mye større gruppe. Tabellen viser i tillegg at den nest største gruppa i barnevernet (når en holder enslige mindreårige utenfor) er norskfødte med én utenlandsfødt forelder. Dette er en gruppe som har gått under radaren, men som vi vil inkludere i de videre analysene som en egen kategori. De to mindre gruppene hva gjelder innvandringskategori slår vi i fortsettelsen sammen med andre. Utenlandsfødte barn av to norskfødte foreldre regnes som «uten innvandringsbakgrunn», mens utenlandsfødte barn av én norskfødt forelder slås sammen med norskfødte barn med en utenlandsfødt forelder. Trolig er dette samme type familier, der forskjellen er hvor de bodde da barnet ble født. De kalles i fortsettelsen «én utenlandsfødt forelder».

En skal også notere at forskjellen på «innvandret» og «norskfødt av to utenlandsfødte foreldre» kan være glidende. Kategoriene samsvarer med de tidligere begrepene første og andre generasjon, men situasjonen kan også være som følger: Et par kommer til Norge med en treåring. Ett år senere får de et nytt barn. Den første vil være innvandret, den andre norskfødt av to utenlandsfødte foreldre.

*Tabell 1: Fordelingen av omsorgs- og hjelpetiltak for ulike innvandringskategorier: 2014. 0-21 år i 2014*¹²

	Omsorgstiltak	Hjelpetiltak	Alle tiltak	Antall barn 0-21 år ¹
	%	%	%	
Uten innvandringsbakgrunn	72,1	62,2	63,7	1 019 163
Innvandret	7,0	10,4	9,8	98 675
Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	7,6	12,0	11,4	115 110
Utenlandsfødt en norskfødt forelder	1,1	1,4	1,4	14 373
Norskfødt en utenlandsfødt forelder	11,8	13,3	13,0	134 321
Utenlandsfødt to norskfødte foreldre	0,5	0,7	0,7	13 087
Sum N/prosent	100,1	100,0	100,0	1 394 729

Tabell 1 viser sammensetningen av barn i kontakt med barnevernet, og at hovedtyngden er uten innvandringsbakgrunn. Debatten om innvandring og barnevern handler imidlertid ikke om denne fordelingen, men hvorvidt familier med innvandringsbakgrunn er overrepresentert. Da er ikke poenget fordelingen av alle med tiltak ut fra innvandringskategori, men andelen med tiltak innenfor hver kategori. Dette går fram av figur 1, som i tråd med vanlig praksis viser antall barn per 1000 barn i innvandringskategorien (altså promille). Den er, som alle andre figurer og tabeller, med unntak av tabell 7, uten enslige mindreårige.

Bildet er ganske forskjellig for omsorgs- og hjelpetiltak, og det gjelder ikke bare at det er mange flere som får hjelpetiltak. Mønsteret ut fra innvandringskategori er også forskjellig. Når det gjelder omsorgstiltak ser vi relativt små forskjeller. Den gruppa som skiller seg mest ut med flere tiltak, er barn av én utenlandsfødt forelder. Her er det omtrent like mange med norskfødt far/utenlandsfødt mor som omvendt. Vi ser også at norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre har lavest andel med omsorgstiltak i 2014.¹³

Når det gjelder hjelpetiltakene mottar alle de tre gruppene med innvandringsbakgrunn langt oftere tiltak enn befolkningen uten innvandringsbakgrunn, og det er ikke store forskjeller mellom de tre gruppene. I og med at vi ikke har tilgang på data som viser hva slags hjelpetiltak det er snakk om, legger vi til grunn at fordelingen er omtrent den samme som SSB har offentliggjort i Dyrhaug og Sky (2015). Den viser at overrepresentasjonen gjelder alle typer tiltak utenom avlastningstiltak/ besøkshjem og strukturerte tiltak av typen PMTO¹⁴ og MST¹⁵. Det betyr at overrepresentasjonen gjelder tiltak som kan sees som kompensasjon for fattigdom, men også endringstiltak

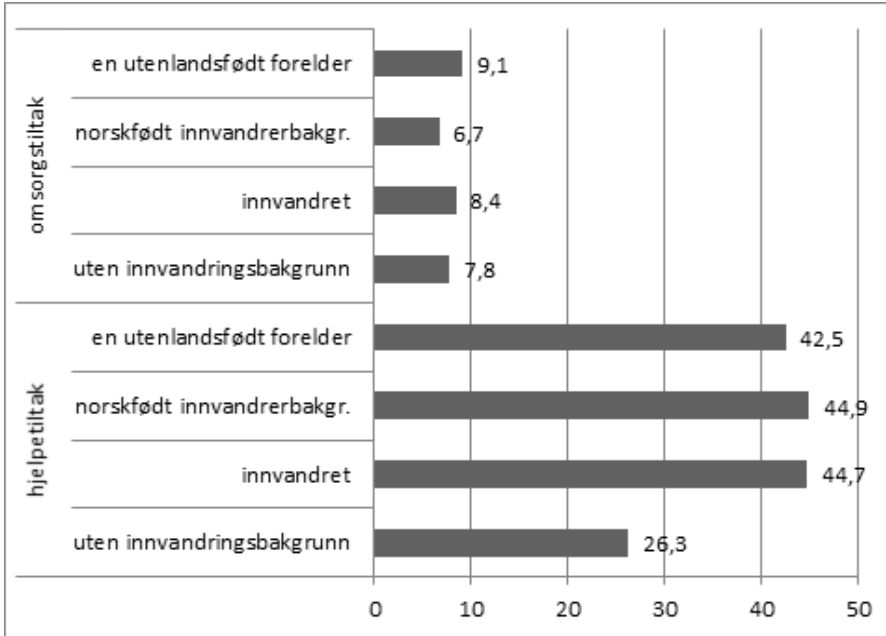
¹²Antallet i kolonnen "antall barn" gjelder alderen 0-21 år, noe som strengt tatt er feil for omsorgstiltak siden de avsluttes ved 18 år. Dette forstyrrer imidlertid ikke tallene siden prosenteringen i kolonne 1 er av alle med tiltak.

¹³ En kan notere at tallene i figur 1 avviker svakt fra andre kilder, som Bufdir sine statistikkssider, noe som trolig skyldes en kombinasjon av at enslige mindreårige er holdt utenfor og at vi ser på tiltak gjennom året.

¹⁴ <https://www.pmt.no/tilbud-til-familier/pmto>

¹⁵ https://www.bufdir.no/barnevern/Tiltak_i_barnevern/Metoder/Multisystemisk_terapi_MST_Behandlingstilbud_for_familier_med_ungdom_med_alvorlige_atferdsvansker___et_alternativ_til_plassering_utenfor_hjemmet_12_18_ar/

som råd og veiledning. Blant de med en utenlandsfødt forelder og hjelpetiltak, er det en overrepresentasjon av familier med norskfødt far. De med norskfødt far (og utenlandsfødt mor) utgjør knappe 60 prosent av gruppa, og følgelig 40 prosent med norskfødt mor.

Figur 1: Antall pr. 1000 barn med omsorgs- og hjelpetiltak tiltak i løpet av 2014 ut fra innvandringskategori. Antall barn med omsorgstiltak av alle barn 0-18 år, hjelpetiltak av alle barn 0-21 år.

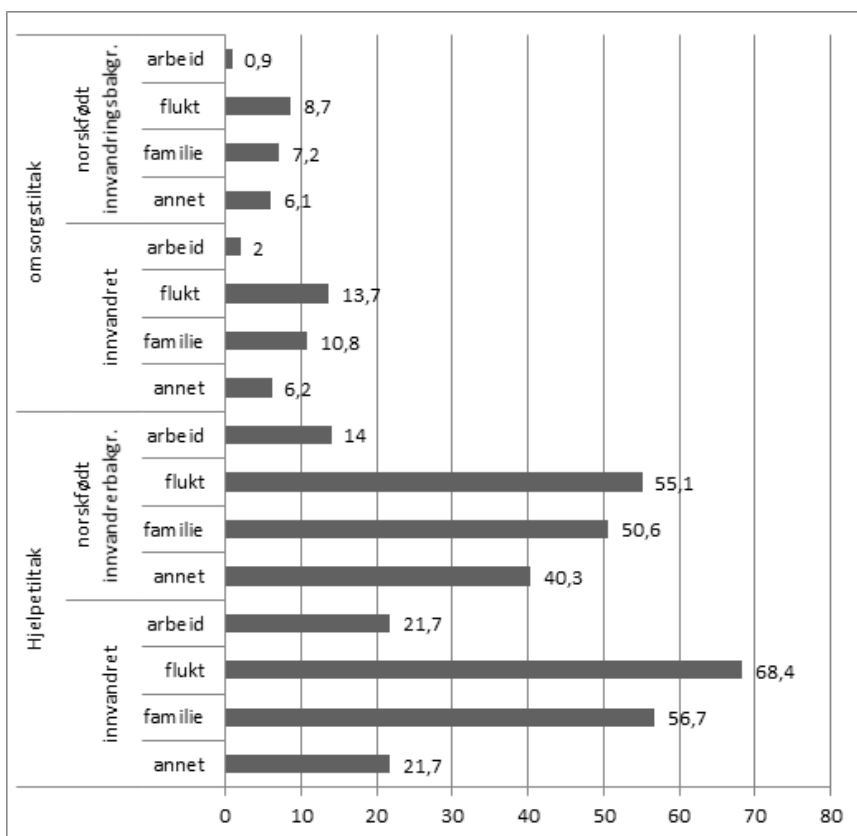
Fordelingen i figur 1 gjør at vi i den videre framstillingen vil diskutere omsorgs- og hjelpetiltak hver for seg. I utgangspunktet ville en strategi vært å undersøke nærmere hvorfor innvandrere var overrepresentert, for eksempel om det er knyttet til kjente risikofaktorer som det å være enslig forsørger eller leve under vanskelige sosioøkonomiske kår. Men for omsorgstiltak er ikke det noe poeng i og med at det ikke er noen forskjeller å snakke om. For omsorgstiltak vil vi i stedet se nærmere på om risikofaktorene er de samme i innvandret og ikke-innvandret befolkning. For hjelpetiltakene derimot vil vi presentere en analyse av om overrepresentasjonen kan knyttes til andre egenskaper ved de tre gruppene med innvandringsbakgrunn, for eksempel om det er flere med en svak sosioøkonomisk stilling i minoritetsbefolkningen. Før vi kommer så langt skal vi imidlertid, slik skissert i problemstilling 2, undersøke om det er noen forskjeller i minoritetsbefolkningens kontakt med barnevernet etter innvandringsgrunn og hvor en har innvandret fra.

Er det forskjeller ut fra innvandringsgrunn?

Innvandringsgruppa er svært sammensatt. Noen kommer til Norge for å jobbe eller ta utdanning, andre har flyktet fra hjemlandet. Vi har undersøkt om det er forskjeller i kontakten med barnevernet ut fra det SSB har registrert som innvandringsgrunn, og der vi som tidligere nevnt slår sammen utdanning, nordisk, annet og ukjent til «annet». Hovedfokus er på om det er forskjeller som følge av om innvandringsgrunnen er flukt, arbeid eller familiegjengeforening.

Det er registrert innvandringsgrunn for knapt 100 tusen barn, dvs. barn som selv har innvandret, men ikke for norskfødte barn av innvandrete foreldre. Samtidig er familiegjengeforening innvandringsgrunnen for to av tre innvandrete barn. Det gir derfor et skjevt bilde av grunnen til at familien innvandret. Vi vil derfor benytte foreldrenes innvandringsgrunn i analysene både for innvandrete barn og for norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre. Barn av én innvandret forelder holder vi utenfor analysen her. De fleste barna har to registrerte foreldre og de kan ha ulike innvandringsgrunner. Det er langt fra utypisk at far har arbeid eller flukt som grunn, mens mor har kommet som familiegjengeforening (gjelder halvparten av mødrene som har kommet ved familiegjengeforening). Vi har tatt utgangspunkt i innvandringsgrunnen til den som innvandret først dersom barnet har to foreldre. Opplysninger om innvandringsgrunnen til en eller begge foreldrene foreligger for 208 tusen barn, hvorav 46 prosent har fluktbakgrunn og 25 prosent arbeid.

I figur 2 viser vi omsorgs- og hjelpetiltak etter innvandringsgrunn for innvandrete og norskfødte med to utenlandsfødte foreldre. Vi minner samtidig om at antallet med omsorgstiltak blant barn uten innvandringsbakgrunn er 7,8 per 1000, og tilsvarende 26,3 for hjelpetiltak (jf. figur 1). Figur 2 viser at forekomsten av tiltak fra barnevernet har sterk sammenheng med bakgrunnen for innvandringen, særlig for barn som selv har innvandret. Barn med flyktningsbakgrunn har en klart økt sjanse for kontakt med barnevernet, både når det gjelder omsorgs- og hjelpetiltak. Effekten er imidlertid klart svekket når barnet er født i Norge. Andelen med omsorgstiltak for barn født i Norge med foreldre med fluktbakgrunn ligger ikke dramatisk over det som gjelder barn uten innvandringsbakgrunn (8,7 mot 7,8 per 1000 barn). Hjelpetiltakene er imidlertid hyppigere også for norskfødte med innvandrerbakgrunn. Figuren viser videre at bruken av barnevernstiltak blant barn av arbeidsinnvandrere er svært lav, mye lavere enn i majoritetsbefolkningen. Dette gjelder særlig omsorgstiltak, men også hjelpetiltak. Når det gjelder landbakgrunn er imidlertid denne gruppa svært sammensatt, noe som påvirker omfanget av barnevernstiltak.

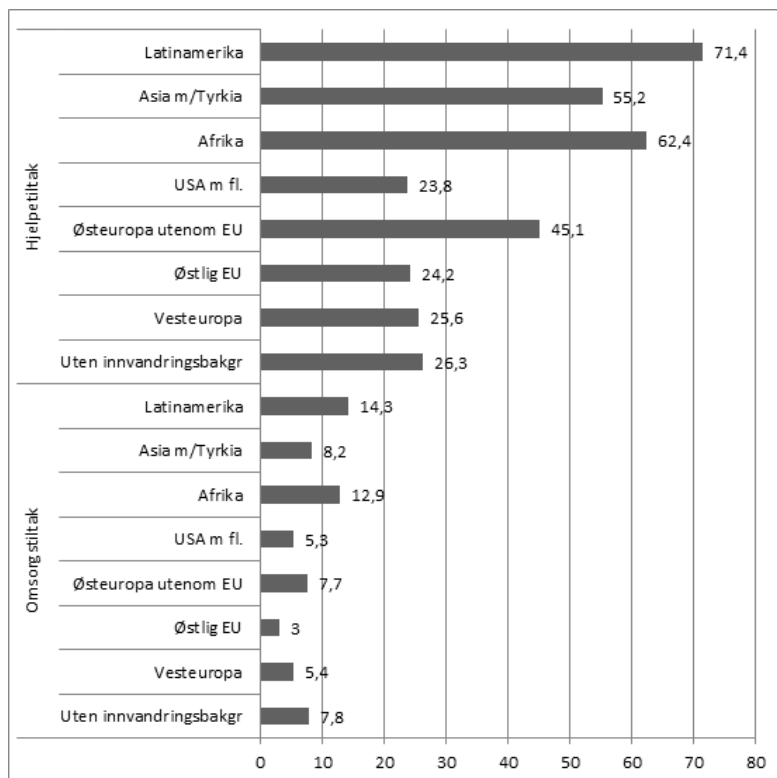
Figur 2: Antall pr 1000 med omsorgs- og hjelpetiltak i løpet av 2014 etter foreldres innvandringsgrunn. Innvandrete barn og norskfødte barn med to innvandrete foreldre. Omsorgstiltak barn født 1996-2014. Hjelpetiltak barn født 1993-2014

Det overordnede bildet når det gjelder barn med familiegjenforening som innvandringsgrunn er at omsorgstiltak er noe vanligere enn i majoritetsbefolkningen når det gjelder barn som selv har innvandret, men ikke om de er født i Norge. For hjelpetiltak er det imidlertid en overhyppighet, enten barnet har innvandret eller er født i Norge. I kategorien «annet» er det noe mindre omsorgstiltak enn i majoritetsbefolkningen, men noe mer hjelpetiltak. Dette er imidlertid en så sammensatt gruppe (nordisk, ukjent, utdanning, annet) at vi ikke kommenterer det nærmere. Og det er tross alt flukt og arbeid som i antall er de store gruppene når en kommer til innvandringsgrunnen til den første forelder som innvandret til Norge.

Barnevern og innvandrerbefolkningens landbakgrunn

I media, nasjonalt som internasjonalt, er mye av konflikten rundt innvandring og barnevern knyttet til personer fra nye EU-land og Øst-Europa. De utgjør en stor del av innvandrerbefolkningen. Det gjør også innvandrere fra land som ligner Norge,

som andre nordiske land, der en knapt venter noen forskjell fra befolkningen uten innvandringsbakgrunn. Det er derfor spesiell grunn til å se på hvordan fordelingen er i forhold til hvor i verden barna har sin bakgrunn. I SSB sine publikasjoner på feltet kan en se at det er til dels store forskjeller ut fra landbakgrunn. Land der det kommer mange enslige mindreårige ligger høyt når det gjelder barneverntiltak, men siden vi i våre analyser har holdt denne gruppa utenfor påvirker ikke denne gruppa bildet.

Figur 3: Antall barn per 1000 med omsorgs- og hjelpetiltak etter hvilken del av verden foreldrene kommer fra (Vest-Europa er unntatt Norge). 2014. Omsorgstiltak barn født 1996-2014, hjelpetiltak barn født 1993-2014.¹⁶

Fra mange land er innvandrerbefolkningen liten, og noen få store familier kan gi sterke utslag i statistikken. I stedet for å se på enkeltland, har vi derfor undersøkt bakgrunn fra ulike regioner i verden, og delt det inn slik det framgår av figur 3. For sammenligningens skyld har vi også inkludert tallene for barn uten innvandringsbakgrunn (jf. tall i figur 1). Landbakgrunn er barnets for innvandrete barn og mors for norskfødte barn av utenlandsfødte foreldre. Merk at det medfører at barn med norskfødt far og utenlandsfødt mor er inkludert i tallene. Debatten som har

¹⁶ USA m fl inkluderer også Canada, Australia, New Zealand og Oceania.

omhandlet at det er spesielt mange omsorgsovertakelser for familier fra Øst-Europa eller nye østlige EU-land får som vi ser lite støtte. I de nye østlige EU-landene ligger andelen på om lag halvparten av befolkningen uten innvandringsbakgrunn, mens de fra det øvrige Øst-Europa er nær majoritetsbefolkningen. For hjelpetiltakene er det litt annerledes, med en overhyppighet av tiltak for barn med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU. Hovedbildet er imidlertid at det er barn med bakgrunn fra Latin-Amerika og Afrika som i størst grad har omsorgstiltak, mens «vestlige» innvandrere ligger lavere enn majoritetsbefolkningen. For hjelpetiltak ligger de samme to regionene høyt, og i tillegg barn med bakgrunn fra Asia..

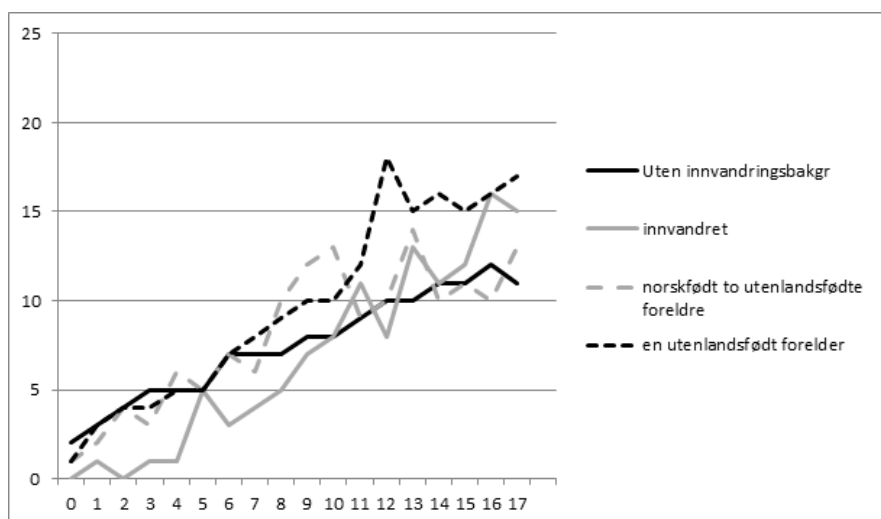
Nærmere om variasjon i omsorgstiltak

En rekke faktorer kan spille inn når det gjelder sjansen for omsorgsovertakelse og det kan spille sammen med innvandringskategori. Det er for eksempel ikke urimelig å forvente at lav sosioøkonomisk status kan forklare noe av overhyppigheten av hjelpetiltak. Vi vil i analysen som følger se på ulike kjennetegn ved familiene, og om det kan kaste lys over bruken av tiltak fra barnevernet, jf. problemstilling 3. Det er et poeng å se på forhold knyttet til så vel barnet, foreldrene og konteksten. Det er imidlertid begrenset hvilke muligheter registerdata gir, men vi vil blant annet se på kjønnsforskjeller og forløp gjennom oppveksten (alder), om foreldrene er enslige eller et par, familiens sosioøkonomiske stilling og om det er forskjeller mellom kommuner. Det har blant annet vært stilt spørsmål om Oslo er spesiell i forhold til innvandringsgrupper (Kalve og Dyrhaug 2011). Det er velkjent at tiltak fra barnevernet er hyppigere overfor enslige forsørgere (Storhaug, Kojan og Kvaran 2012) og personer som lever under vanskelige sosioøkonomiske kår (Kojan 2011).

Vi har derfor sett nærmere på disse faktorene, hver for seg og i kombinasjon. Når det gjelder omsorgstiltak, viser det seg å være små forskjeller mellom gutter og jenter i befolkningen, og det samme gjelder i alle innvandringskategoriene. Forskjellene vi finner er helt marginale og liten grunn til å legge vekt på.

Alder

Fordelingen av omsorgstiltak etter alder i de ulike innvandringskategoriene går fram av figur 4. For å få fram detaljer viser denne alle årskull for seg, men en bør ikke legge særlig vekt på enkelte spisse «topper» eller «daler» i kurvene (slik som 12 år gamle barn av en utenlandsfødt forelder), men snarere se på trender over flere årskull.

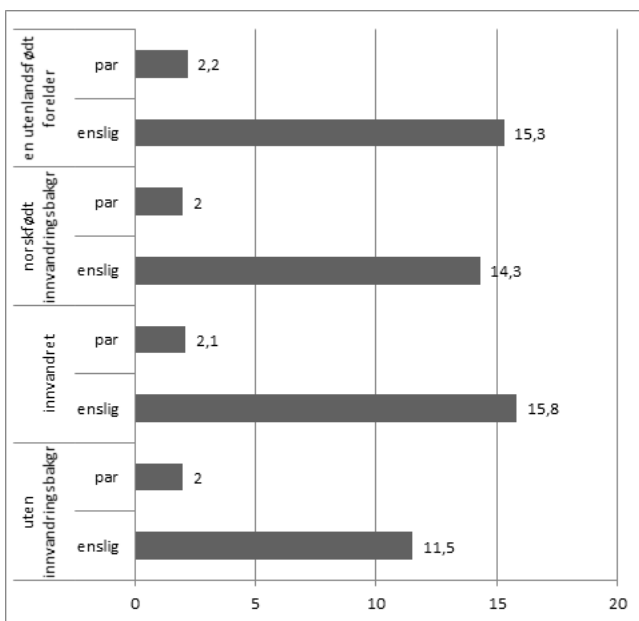

Figur 4. Antall barn per 1000 med omsorgstiltak etter innvandringskategori og alder. 2014. Barn født 1997-2014.

Figuren viser at trenden er et stort sammenfall i aldersprofilen for omsorgstiltak for alle innvandringskategoriene, med en klar økning etter hvert som barna blir eldre. Dette må imidlertid ikke oppfattes som at det skjer flere omsorgsovertakelser når barn blir ungdommer. Veksten er snarere en kumulativ effekt fordi tre av fire omsorgstiltak varer ved når de først er iverksatt (se tabell 4 senere). Stigningen i kurven gir et inntrykk av nye omsorgstiltak, og figuren viser at den er sterkest når barnet er 0-3 år for barn uten innvandringsbakgrunn, 4-10 år blant innvandrete barn og 11-14 år for barn med en utenlandsfødt forelder. Omsorgstiltak ser ut til å bli satt i verk senere for barn som har innvandret sammenlignet med majoritetsbefolkningen. I longitudinale data kunne en fristes til å tro at dette skyldes at mange av de innvandrete barna ikke bodde i Norge da de var små, men det påvirker ikke fordelingen i tverrsnittsdata for et enkelt år fordi kun barn som bor i Norge inngår. En kan derfor legge til grunn at aldersprofilen i når tiltak settes inn er forskjellig for innvandrete barn, med en senere iverksetting av omsorgstiltak. Norskfødte barn av to utenlandske foreldre følger omtrent samme aldersforløp som majoriteten, mens vi ser en gradvis overhyppighet av omsorgstiltak for de med en utenlandsfødt forelder fra 10 årsalderen. Det er med andre ord overhyppighet av omsorgstiltak blant ungdommer med en utenlandsfødt forelder som gjør at denne gruppa framstår som den innvandringskategorien med størst andel omsorgsovertakelser.

Foreldres sivile status

La oss så gå over til å se på kjennetegn ved familien eller foreldrene. Vi har sett på sivil status og sosioøkonomiske kår. For sivil status har vi klassifisert foreldrene ut fra om de lever alene eller i et parforhold, og det er mors sivile status som er brukt i analysene. Vi må ta forbehold om at barnet ikke i alle tilfeller hadde mor som primær omsorgsperson før omsorgstiltaket og også at tallene viser dagens sivile status, ikke statusen da omsorgstiltaket ble iverksatt. Noen kan ha blitt enslig på et senere tidspunkt, mens andre kan ha etablert nye parforhold selv om de var enslig da omsorgsovertakelsen skjedde. Disse forholdene gjør at vi må ta forbehold om nøyaktighetene i tallene, men det forstyrrer ikke hovedbildet eller konklusjonene fordi utslagene er svært sterke. Figur 5 viser omsorgstiltak etter om mor er enslig¹⁷ eller lever i et parforhold.

Figur 5. Antall per 1000 barn med omsorgstiltak etter innvandringskategori og mors parstatus. 2014. Barn født 1996-2014.

Grovt sett viser figuren at omsorgstiltak settes inn for knappe 2 promille der foreldrene lever i par, uansett innvandringskategori. Forskjellen mellom majoritet og minoritet er minimal om de lever i par. Sjansen for omsorgstiltak øker fem-sju ganger om mor er enslig, og den øker mer når barnet har en av de tre typene innvandringsbakgrunn.

¹⁷ Vi har valgt å bruke betegnelsen *enslig* om aleneforeldrene. Dette er foreldre som ikke har det daglige foreldreansvaret (i og med at det foreligger omsorgstiltak), så de kan ikke betegnes som 'eneforsørgere'. Men de er like fullt foreldre. Betegnelsen 'enslig' er derfor ikke helt dekkende, men brukes i mangel av noe bedre.

Forskjellene mellom de tre typene er imidlertid liten. Status som enslig må derfor betraktes som en generell risikofaktor, som slår særlig sterkt ut om en tilhører innvandrerbefolkningen.

Selv om det ikke går fram av tabellen, slår betydningen av status som enslig ut i et relativt større antall omsorgstiltak blant personer uten innvandringsbakgrunn og de med én utenlandsfødt forelder. Dette skyldes at andelen enslige er mye større i disse to gruppene – omtrent dobbelt så stor andel enslige som for innvandrete og norskfødte av to utenlandsfødte foreldre. Hvis vi holder alle andre forhold konstante skulle derfor fordelingen på sivil status tilsi færre omsorgstiltak i innvandrerbefolkningen (innvandrete barn og norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre), noe som ikke er tilfelle. Vi kommer derfor tilbake til det etter også å ha sett på sosioøkonomisk status.

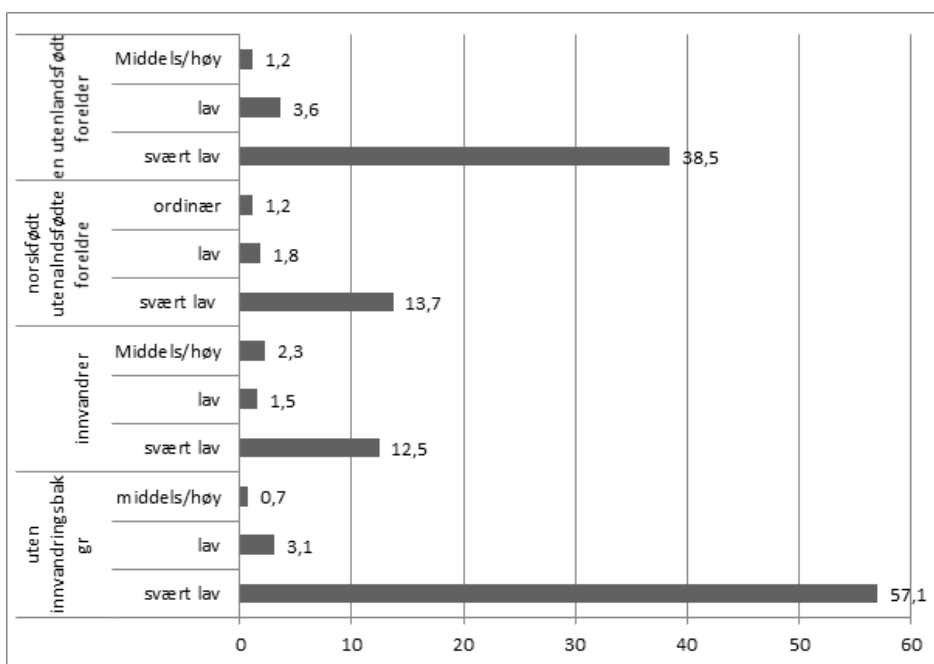
Levekår og sosioøkonomisk status

Når det gjelder levekår eller sosioøkonomisk status, ser det ut til å være mer kompliserte sammenhenger. På den ene siden er det en klar sammenheng mellom sosioøkonomisk status og andelen med omsorgstiltak. Slike tiltak brukes mye oftere når foreldre har en svært svak sosioøkonomisk status. Samtidig er det flere med innvandringsbakgrunn som er i en slik posisjon. Det gjør at en vil forvente å finne flere omsorgsovertakelser i denne gruppa. Men som vist i figur 1 er det ikke en høyere andel med omsorgstiltak blant innvandrere eller norskfødte med utenlandsfødte foreldre. Noe av grunnen er at parstatus motvirker effekten, men det viktigste ser ut til å være at sosioøkonomisk status påvirker omsorgsovertakelser på ulik måte i majoritets- og minoritetsbefolkningen.

Vi finner økt risiko for omsorgstiltak blant de med lav inntekt, men det ser særlig ut til å gjelde par med lav inntekt, mens det er andre ting som slår ut blant enslige. Det ser videre ut til at parets inntekt slår sterkere ut i familier uten innvandringsbakgrunn enn i innvandrerfamilier. I par uten innvandringsbakgrunn øker sjansen for omsorgstiltak med mer enn ti ganger (fra 0,5 til 6 promille) dersom familiens inntekt kommer under grensen for lavinntekt i en familie med to voksne og ett barn (373 300 kr i året). I familier til barn som er innvandret eller norskfødte med to utenlandsfødte foreldre er økningen to-tre ganger. Vi ser også en betydelig effekt av utdanning, ved at sjansen for omsorgstiltak minker med økende utdanning, både mors og fars utdanning. Den effekten er også mindre i de to typiske innvandrerkategoriene.

Et husholds sosioøkonomiske status eller levekår er et komplekst fenomen, der faktorer som utdanning, arbeid, boforhold, inntekt og formue inngår. Når det gjelder spørsmål om omsorgstiltak, er det sannsynlig at mange slike forhold slår ut, men at effekter av for eksempel utdanning og inntekt egentlig er en og samme effekt og knyttet til en utsatt eller marginal sosioøkonomisk situasjon. I stedet for å presentere

nøyaktige tall for enkelte levekårsvariabler, har vi laget en indeks (et samlemål) for sosioøkonomisk status (se fotnoten for forklaring)¹⁸. I tabeller og figurer gjør vi en tredeling av fordelingen. Vi lar den femdelen som skårer lavest på indeksen inngå i kategorien «svært lav» og de neste drøye 25 prosentene i «lav» sosioøkonomisk status. De med vanlig til høy sosioøkonomisk status slås sammen til kategorien «middels/høy» (55 prosent av alle barn tilhører familier med middels/høy sosioøkonomisk status).

Figur 6. Antall barn med omsorgstiltak per 1000 etter innvandringskategori og familiens sosioøkonomiske status. 2014. Barn født 1996-2014.

Det hører med til bildet at det er en sterk sammenheng mellom innvandringskategori og det å ha svært lav sosioøkonomisk status. Andelen med svært lav sosioøkonomisk status ligger 6-7 ganger høyere blant familier med innvandrete barn og norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre, sammenlignet med majoritetsbefolkningen. De med en utenlandsfødt forelder kommer i en mellomposisjon. Status som enslig øker også sjansen for sosioøkonomiske problemer, men forskjellene er noe mindre

¹⁸ Målet bygger på arbeid, utdanning, inntekt og om en mottar sosialhjelp. Målet er laget ved at variabelen får økt verdi med 1 dersom personen er i arbeid og tilsvarende om en har høyere utdanning, mens det trekkes fra verdien 1 dersom personen har lavinntekt og tilsvarende om en mottar sosialhjelp. I par inngår data for mor og far, mens for enslige regnes bare mor. Lavinntekt er satt lik det som offisielt regnes som lavinntekt for par eller enslig med ett barn (vi vet ikke hvor mange barn personene har), henholdsvis 373 300 årlig for par med ett barn og 269 400 for enslig med ett barn. Variabelen er ikke et perfekt mål på sosioøkonomisk status, men gir en tilstrekkelig pekepinn. Valget av variabler som inngår i indeksen er styrt av hva som var tilgjengelige registerdata.

– 3-4 ganger flere enslige har svært lav sosioøkonomisk status sammenlignet med par. Dersom sosioøkonomisk status har mye å si for omsorgstiltak tilsier det at en forventer høy andel av omsorgstiltak for innvandrete barn og for norskfødte barn med to utenlandsfødte foreldre. Bildet er imidlertid mye mer nyansert enn som så, slik det går fram av figur 6.

Figuren viser at sosioøkonomisk status slår ut i alle typer familier, men effekten er særlig stor i familier *uten* innvandringsbakgrunn (majoritetsfamilier). For majoritetsfamilier med svært lav sosioøkonomisk status er det omsorgstiltak for hele 5,7 prosent av barna. Tilsvarende tall for familier med lav sosioøkonomisk status er 0,31 prosent og 0,07 for dem med middels til høy sosioøkonomisk status. Med andre ord: For barn i majoritetsfamilier er det i første rekke barn i familier med svært lav sosioøkonomisk status som har omsorgstiltak. I familier med innvandrerbakgrunn er det også en klar levekåseffekt, men den er betydelig svakere. Her er det omsorgstiltak for 1,25 prosent av barna i familier med svært lav sosioøkonomisk status. For norskfødte barn med utenlandsfødte foreldre er det 1,37 prosent av barna i familier med svært lav sosioøkonomisk status som har omsorgstiltak. Omsorgssituasjonen i familier med én utenlandsfødt forelder og svært lav sosioøkonomisk status ligner på majoritetsfamilier. Her er det omsorgstiltak for 3,6 prosent av barna. Vi ser med andre ord at effekten av sosioøkonomiske status er mye større i majoritetsbefolkningen enn om barnet har innvandret eller har to utenlandsfødte foreldre. Det gjør at selv om sosioøkonomisk status forklarer mye av variasjonen i bruk av omsorgstiltak i befolkningen som helhet, skal en være varsom med å trekke slutninger basert på at det samme gjelder i minoritetsbefolkningen. Det er ikke urimelig å tenke seg at dette skyldes at lav sosioøkonomisk status er mye vanligere i minoritetsbefolkningen, og at vi derfor snakker om en annerledes sammensatt gruppe.

Et siste forhold om familiene som vi har undersøkt, er botid i Norge. Dette er imidlertid sterkt korrelert med barnets alder slik at en skal være forsiktig med fortolkningene, og de to variablene alder og botid bør uansett analyseres sammen.¹⁹ For norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre ser det ikke ut til at botid spiller noen rolle. For innvandrete barn, derimot, kan det se ut til at botiden har betydning, særlig ved at det er færre omsorgstiltak for barn der familien har kort botid i Norge. Trolig har det sammenheng med at botid forsterker det vi antydte for alder; at barnevernet kommer senere inn overfor innvandrete familier. Poenget i denne sammenhengen er imidlertid at vi ser få spor av at botid reduserer forskjellene til majoritetsbefolkningen når det gjelder omsorgstiltak, slik en for eksempel ser for sysselsetting. Samtidig må vi understreke at en må være varsom med fortolkningene og at det heller ikke er noen forskjeller å snakke om mellom majoritetsbefolkningen og innvandrete barn når det gjelder omsorgstiltak.

¹⁹ Analysen er gjort med linær multipl regressjon og er bare aktuell for innvandrete barn og norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre. Botid er botiden til den av foreldrene som har vært lengst i Norge.

Et siste spørsmål handler om kommunal variasjon. Det har blant annet i Statistisk sentralbyrå sine publikasjoner vært reist spørsmål ved hvorvidt Oslo er spesiell. Vi har tilgang til data om bostedskommune for barna, men ikke foreldrenes bosted. I og med at vi ikke kan se bort fra at omsorgstiltak ytes i en annen kommune enn foreldrenes bostedskommune, for eksempel i en mindre nabokommune, er det begrenset hva vi kan si om kommune, kommunestørrelse og omsorgstiltak. Datamaterialet viser at det er en klart større andel med omsorgstiltak dess mindre kommunen er, og uten noe særlig systematikk i forhold til innvandringskategori. Forbeholdene knyttet til at omsorgstiltak ytes i en annen kommune, gjør imidlertid at vi skal være svært forsiktig med konklusjoner hva gjelder omsorgstiltak. Vi kan derfor si lite om kommunal variasjon med basis i registerdata.

Samlet vurdering av omsorgstiltak

I dette delkapitlet har vi gått gjennom en del faktorer som kan forklare variasjonen i bruken av omsorgstiltak, faktorer som primært er knyttet til barnet og familien. Vi har ikke hatt tilgang til data om for eksempel atferdsvansker hos barnet eller mer detaljerte opplysninger om foreldres vansker. Det er primært data knyttet til demografiske og sosioøkonomiske kjennetegn vi har hatt muligheter for å se på. Vi har sett at selv om det er likheter i hvordan alder, parstatus og sosioøkonomiske forhold slår ut, er det også flere nyanser. Det gjelder for eksempel at omsorgstiltak settes inn senere for innvandrete barn og at effekten av vanskelige sosioøkonomiske forhold er mye sterkere i familier uten innvandringsbakgrunn. For å få et mer samlet bilde av hva som påvirker sjansen for omsorgsovertakelser, har vi gjennomført en analyse der både sosioøkonomisk status, parstatus, barnets alder og foreldrenes innvandringsgrunn legges inn samtidig. Da får en bilde av den relative vekten av de enkelte faktorene når det er kontrollert for virkningen av de andre faktorene. Analyseformen som er benyttet er logistisk regresjon og tallene er vist i vedleggstabell 1.

Analysen bekrefter i stor grad de slutningene en kan trekke ut fra det som så langt er sagt om enkeltfaktorer. Det gjør at vi lar funnene derfra inngå som element i en generell oppsummering, med ett unntak. Vi viste i figur 2 at omsorgstiltak er svært uvanlig overfor arbeidsinnvandrere. Det kan i liten grad tilskrives deres status som arbeidsinnvandrere. Det handler mer om at de er i arbeid og har en bra inntekt – altså deres sosioøkonomiske status.

Vi har i tillegg sett spesielt på samvirket mellom foreldrenes sosioøkonomiske status og parstatus. Da viser det seg at de gruppene som har spesielt stor sjanse for at barnet har omsorgstiltak er enslige med svært lav sosioøkonomisk status, noe som ikke er overraskende ut fra tallene i figur 5 og 6. Det som er mer overraskende er at det særlig gjelder barn uten innvandringsbakgrunn og barn med én utenlandsfødt forelder (henholdsvis 6,6 og 6,7 prosent av barn har omsorgstiltak). Enslige med svært lav sosioøkonomisk status i de to klassiske innvandringsgruppene har mindre enn halvparten så stor sjanse for at det treffes omsorgstiltak (henholdsvis 2,6 og

2,5 prosent) (se vedleggstabell 2). Dette skyldes primært at effekten av svært lav sosioøkonomisk status er så mye sterkere i majoritetsbefolkningen, og det gjør at de klassiske innvandringsgruppene ikke er overrepresentert når det gjelder omsorgstiltak selv om det er mye vanligere at de har lav sosioøkonomisk status.

Følgende kan dermed stå som en oppsummering om omsorgstiltak: Det er ikke store forskjeller mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen i andelen barn med omsorgstiltak. Samtidig synes det å være ganske forskjellige mekanismer eller faktorer som forklarer høy hyppighet av omsorgstiltak i de ulike innvandringskategoriene. Felles er en aldersfordeling der andelen med tiltak øker etter hvert som barna blir eldre. Det er også felles at sosioøkonomisk status slår ut, men svært mye mer i majoritetsbefolkningen. For de enkelte innvandringskategoriene vil vi framheve følgende:

- *Innvandrere:* Her henger økt hyppighet av omsorgstiltak særlig sammen med innvandringsgrunn og sivil status. Enslige og de som har flukt som innvandringsgrunn er mer utsatt, mens de som har arbeid som innvandringsgrunn er lite utsatt. Sosioøkonomisk status betyr mye, men langt fra så mye som blant de uten innvandringsbakgrunn. Omsorgstiltak ser ut til å bli satt inn senere enn i majoritetsbefolkningen.
- *Norskfødt med to utenlandsfødte foreldre:* Her er mønsteret det samme som for innvandrete barn, men utslaget av fluktbakgrunn er klart svakere. I begge disse innvandringskategoriene betyr parstatus mer enn sosioøkonomisk status (jf. vedleggstabell 1), i motsetning til i majoritetsbefolkningen.
- *Uten innvandringsbakgrunn:* Sivil status som enslig og svak sosioøkonomisk status øker sjansen for omsorgstiltak sterkt. Effekten av sosioøkonomisk status er svært sterk, og enslige med svært lav sosioøkonomisk status er den enkeltgruppen med klart flest omsorgstiltak (sammen med tilsvarende gruppe blant de med én utenlandsfødt forelder).
- *Barn av én utenlandsfødt forelder:* Det er i denne gruppa vi finner den høyeste andelen barn med omsorgstiltak. Her slår både status som enslig og lav sosioøkonomisk status ut, og i kombinasjon er andelen med omsorgstiltak på 6,7 prosent.

Hjelpetiltak

Vi skal nå se nærmere på hvordan hjelpetiltakene er fordelt på de ulike barnegruppene (uten innvandringsbakgrunn, en utenlandsfødt forelder, innvandret, norskfødt med to innvandrerforeldre). Vi vil starte med å minne om at når det gjelder hjelpetiltak

er forskjellen mellom barn uten innvandringsbakgrunn og de tre andre gruppene betydelig større enn for omsorgstiltak, rundt 44 per 1000 mot 26 per 1000 (se figur 1). Det er videre slik at når flukt er innvandringsgrunn (jfr. figur 2), er det en betydelig overhyppighet av hjelpetiltak, særlig når barnet selv har innvandret. Samme effekt finner vi også blant norskfødte med to utenlandsfødte foreldre, men her er forskjellen sammenlignet med de andre gruppene mindre. Vi minner også om at barn av arbeidsinnvandrere har lavere hyppighet av hjelpetiltak enn barn uten innvandringsbakgrunn.

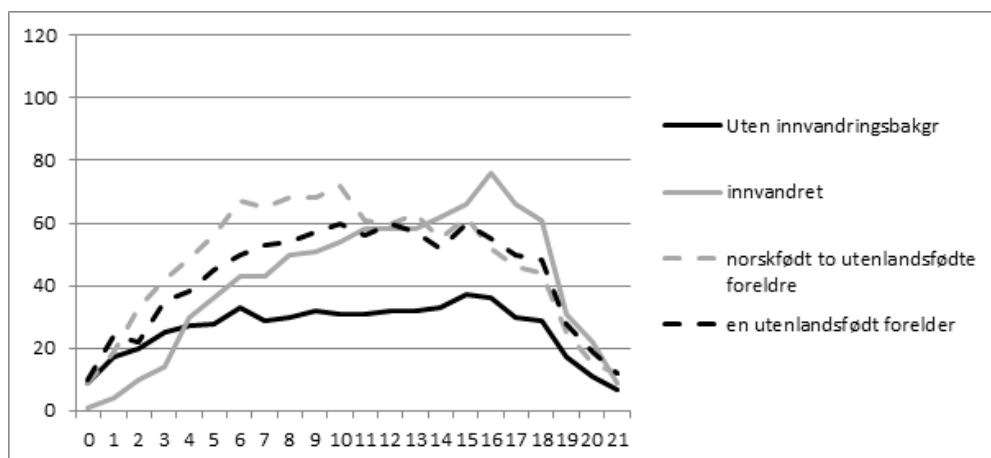
Dette delkapitlet følger samme disposisjon som gjennomgangen av omsorgstiltak, med en diskusjon av kjennetegn ved henholdsvis barnet (kjønn, alder), familien (sivil status, sosioøkonomisk status, botid) og i dette delkapitlet blir også en analyse av kommunal variasjon mer meningsfull fordi en kan anta at flertallet av foreldrene bor i samme kommune som barna.

Når det gjelder kjønnsfordeling av hjelpetiltak, finner vi en overrepresentasjon av gutter, med 54 prosent mot 46 prosent jenter. Det er imidlertid ingen vesentlige forskjeller på tvers av innvandringskategori. Den samme overrepresentasjonen fins i alle innvandringskategoriene, slik at en kan vanskelig snakke om ulik kjønnsprofil i forhold til innvandringskategori.

Aldersfordeling

Aldersfordelingen i 2014 går fram av figur 7. I diskusjonen av aldersfordeling av omsorgstiltak la vi til grunn at økningen med alder var en kumulerings-effekt fordi det er en klar tendens til at den som mottar omsorgstiltak når en er to år, også gjør det når en er 15 år. Hjelpetiltak er derimot ikke så permanente (se tabell 5). Vi kan derfor ikke slutte at når kurven for de uten innvandringsbakgrunn flater ut fra 4-5 årsalderen, så kommer det ingen nye. Det er snarere slik at antallet som kommer inn ikke er stort større enn antallet som går ut.

Av figur 7 ser vi at tiltak for innvandrete barn er mindre hyppig tidlig i livsløpet. Det er som for omsorgstiltak. Figuren viser at fram til 4-5 årsalderen ligger de under majoritetsbefolkningen, men også at de ligger høyest av alle sent i ungdomsåra. Vi ser også det er små forskjeller mellom de andre tre gruppene fram til 4-5 årsalderen, men så skjer det noe, primært ved at alderskurven blant barn uten innvandringsbakgrunn flater ut, mens antallet med tiltak vokser ganske jamt fram til 10 årsalderen for de andre gruppene, og videre fram til 16-årsalderen for innvandrete barn. Toppen er derfor klart senere for innvandrete barn enn for norskfødte barn av to innvandrerforeldre. Norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre er for øvrig den eneste gruppen der toppen kommer så tidlig som ved 10-årsalderen.

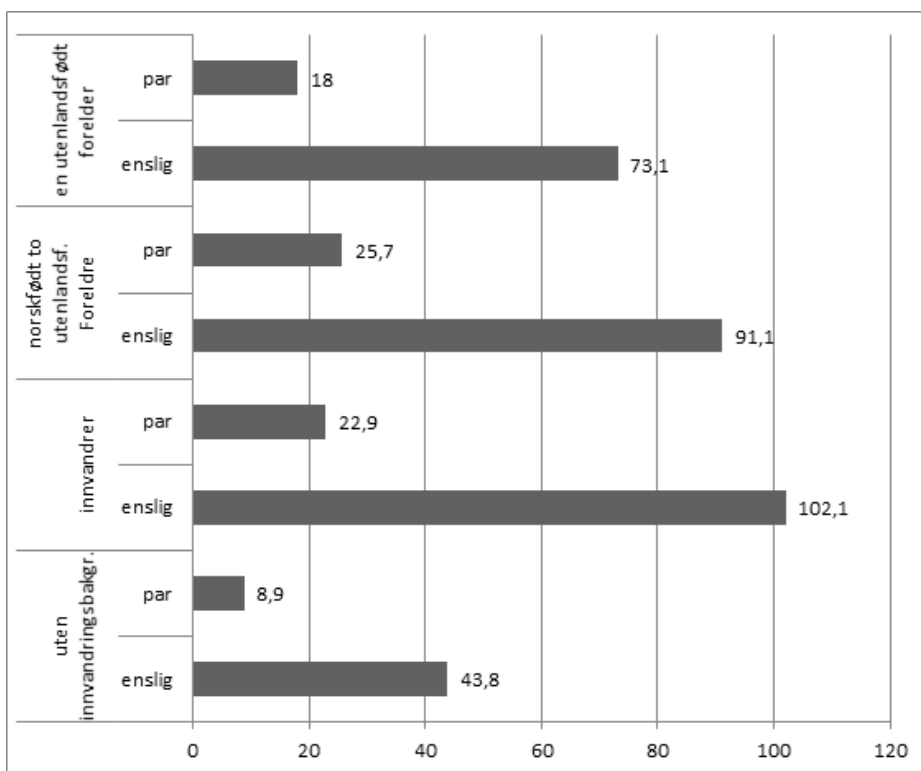

Figur 7. Antall per 1000 barn med hjelpetiltak etter innvandringskategori og alder. 2014. Barn født 1993-2014

Figuren viser også et sterkt fall for alle gruppene etter fylte 18 år, med andre ord at når det gjelder ettervern synes det ikke å være noen forskjeller ut fra innvandringskategori. Her er det imidlertid spesiell grunn til å se på enslige mindreårige. Mens 1,3 prosent mottar ettervernstiltak (hjelpetiltak i alderen 18-21 år) i de fire innvandringskategoriene i figur 7, gjelder tilsvarende mer enn halvparten (53 prosent) av alle enslige mindreårige. Selv om enslige mindreårige totalt er en liten gruppe, utgjør de likevel mer enn 25 prosent av de med ettervernstiltak.

Sivil status

La oss så gå til kjennetegn ved familien. Som det framgår av figur 8 har sivil status betydning også for hjelpetiltak, men betydningen er langt mindre enn for omsorgstiltak (jf. figur 5). Enslige har grovt sett 2-4 ganger større hyppighet av hjelpetiltak, mens forskjellen ligger på 5-7 ganger større sjanse for omsorgstiltak. Vi ser videre at de tre innvandringsgruppene gjennomgående har mer hjelpetiltak enn barn uten innvandringsbakgrunn, og til forskjell fra for omsorgstiltak gjelder det både for par og enslige. Innvandrete barn med enslig forelder har den høyeste andelen med hjelpetiltak.

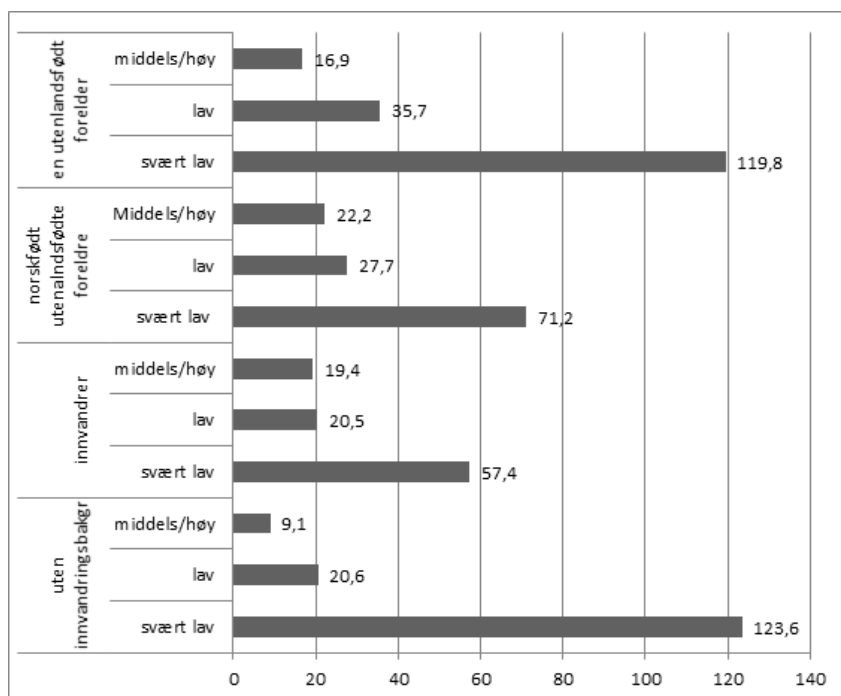

Figur 8. Antall barn per 1000 med hjelpetiltak etter innvandringskategori og parstatus. 2014. Barn født 1993-2014.

Sosioøkonomisk status

Når det gjelder sosioøkonomisk status²⁰, slår det sterkt ut, også for hjelpetiltak – se figur 9. Vi ser også samme tendens som for parstatus, at utslagene av sosioøkonomisk status ikke er like sterke for hjelpetiltak som for omsorgstiltak (jf. figur 6). Vi ser også samme mønster som for omsorgsvedtak når det gjelder utslag for de ulike innvandringskategoriene. Sosioøkonomisk status slår sterkest ut blant de uten innvandringsbakgrunn og minst i familier til innvandrete barn. Der ser vi en tredobling av sjansen for hjelpetiltak når en går fra laveste til middels/høy sosioøkonomisk status, mens det er en tolv-dobling i familier uten innvandringsbakgrunn. Bildet er derfor nok en gang at sosioøkonomisk status slår sterkt ut i majoritetsbefolkningen, mens andre faktorer spiller en større rolle i minoritetsbefolkningen.

²⁰ Målt på samme måte som i delkapitlet om omsorgstiltak

Figur 9. Antall barn per 1000 med hjelpetiltak etter innvandringskategori og sosioøkonomisk status. 2014. Barn født 1993-2014.

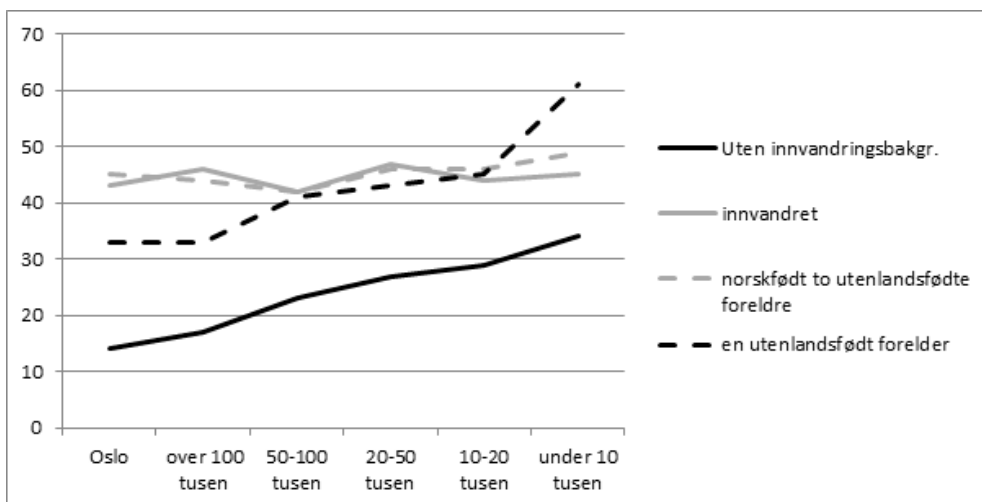
Botid og bostedskommune

Betydning av botid ser ut til å følge samme mønster som for omsorgstiltakene²¹. Det betyr at det er uten betydning for norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre, mens for innvandrete barn er det færre tiltak for de med kort botid (under 5 år). Også her må det tolkes i tråd med kurvene for aldersfordeling – tiltak settes inn relativt sett senere for innvandrete familier. Det er samtidig et selvstendig poeng at vi ikke ser særlig spor av at økt botid reduserer forskjellene til andre når det gjelder tiltak fra barnevernet.

For hjelpetiltak er det også relevant å se på kjennetegn ved bosted. Datamaterialet inneholder opplysninger på barnets bostedskommune, og variasjonen mellom kommuner kan ha mange dimensjoner. I en analyse som denne er vi likevel i praksis henvist til å se på forskjeller etter kommunestørrelse, fordi det er primært slik en kan få gruppert kommuner til en håndterlig variabel. Kommuneforskjeller kan

²¹ Også her analysert ved hjelp av linær regresjon kontrollert for alder. På grunn av fallet i andelen med tiltak etter fylte 18 år har vi utelatt barn som er over 18 år fra analysen.

imidlertid følge helt andre dimensjoner som vi ikke har undersøkt. Andelen med hjelpetiltak etter kommunestørrelse går fram av figur 10, der Oslo er skilt ut for seg.

Figur 10. Barn med hjelpetiltak per 1000 barn etter innvandringskategori og kommunestørrelse. 2014. Barn født 1903-2014

Mønsteret er ganske spesielt. Vi ser at for majoritetsbefolkningen er det en klar tendens til flere på tiltak i mindre kommuner – omtrent to og en halv gang så mange. Samme mønster gjentar seg, om enn svakere, for barn av en utenlandsfødt forelder. Her er det imidlertid primært de aller minste kommunene som skiller seg ut med flere med tiltak. Det er klart vanligst med tiltak for de med en utenlandsfødt forelder i små kommuner. For den klassiske innvandrerbefolkningen, innvandrete og norskfødte med to utenlandsfødte foreldre, er mønsteret helt annerledes. Her spiller kommunestørrelse ingen rolle²². Så kan en selvsagt spørre om det er de små eller de store kommunene som er spesielle, de store med relativt flere hjelpetiltak for minoritetsbefolkningen eller de små med flere til majoritetsbefolkningen. Det gir ikke våre data grunnlag for å svare på, men vi kan slå fast at overrepresentasjon i første rekke gjelder innvandrere bosatt i store kommuner.

Oppsummert om hjelpetiltak

I analysene av hva som kan forklare variasjon i tiltak fra barnevernet har vi skilt mellom omsorgs- og hjelpetiltak, primært fordi det er bare for hjelpetiltak at minoritetsbefolkningen er overrepresentert. Samtidig viser analysene at mønstrene

²² Effekten i disse gruppene er ikke statistisk signifikant (kji-kvadrat-test) og i populasjoner med mer enn 100 tusen individer snakker vi da virkelig om ingen effekt.

i sammenhenger er svært like for omsorgs- og hjelpetiltak, men at effektene av forhold som parstatus og sosioøkonomiske forhold er noe svakere for hjelpetiltak. Også for hjelpetiltak har vi gjennomført en samlet analyse (logistisk regresjon) for de enkelte innvandringskategoriene. Resultatene går fram av vedleggstabell 3. Også for hjelpetiltak bekreftes inntrykket fra de enkle analysene som så langt er presentert. Også for hjelpetiltak er det slik at om en skal plukke ut noen gruppe med særlig hyppig forekomst av tiltak, er det ikke den klassiske innvandrerbefolkningen, men enslige med svært lav sosioøkonomisk status uten innvandringsbakgrunn eller med en utenlandsfødt forelder. 170 av 1000 barn uten innvandringsbakgrunn mottar hjelpetiltak dersom mor er enslig og har svært lav sosioøkonomisk status, og tilsvarende 212 barn (ett av fem) dersom en av foreldrene er utenlandsfødt. Som for omsorgstiltak skyldes det at sosioøkonomisk status slår svakere ut i minoritets- enn majoritetsbefolkningen (se vedleggstabell 4).

For hjelpetiltakene er det imidlertid også aktuelt å undersøke om forhold knyttet til aldersfordeling, sosioøkonomiske forhold med mer kan bidra til å forklare eller kaste lys over overrepresentasjonen i andelen som mottar hjelpetiltak. Det går fram av tabell 2. Dette er en analyse ved hjelp av logistisk regresjon der vi presenterer såkalte oddsrate, der en rate på mer enn 1 viser en sannsynlighet for hjelpetiltak som er høyere enn sammenligningsgruppen (referansegruppen), mens verdi under 1 viser redusert sannsynlighet. Ofte sier man at en oddsrate på 2 er en dobbelt sannsynlighet, men det er en overdrivelse. Tolkning av tallene kan i stedet baseres på eksemplet i fotnoten²³. Uansett står det fast at en halvering eller dobling av oddsraten er sterke effekter, og effekten er sterkere dess lenger unna 1 oddsraten er (0,3 er en sterkere effekt enn 0,6). I og med at analysen er gjennomført med en innvandringskategori som er mye større enn de andre, de uten innvandringsbakgrunn, vil det som påvirker sjansen for hjelpetiltak i denne gruppa dominere analysen. Vi skal derfor legge hovedvekten på hva som skjer med oddsraten når vi går fra en modell der vi bare sammenligner innvandringskategoriene, til en modell der vi innfører en hel serie kontrollvariabler (innvandringsgrunn, sosioøkonomisk status, parstatus, alder og kommunestørrelse). Resultatene går fram av tabell 2. Merk at ettervern (barn mer enn 18 år) er holdt utenfor for at ikke analysene skal påvirkes av fallet i tiltak når en går over til ettervern.

Det en særlig skal legge merke til, er at når en kontrollerer for alle egenskapene listet i tabellen, blir betydningen av status som innvandret klart svekket. Mye av overhyppigheten i hjelpetiltak i denne gruppa forklares av flyktningstatus og sosioøkonomiske forhold. Vi ser noe av det samme for norskfødte med to utenlandsfødte foreldre, men reduksjon i effekt er mye svakere. Til sist kan en notere at oddsraten øker for de med én utenlandsfødt forelder. Det betyr i praksis at hvis

²³ Oddsene er sannsynligheten for at noe er tilfelle delt på sannsynligheten for at det ikke er tilfelle. Om 60 prosent av alle kvinner har jobb er oddsen 60 delt på 40, eller 1,5. Om menn hadde hatt dobbelt så høy odds (oddsrate på 2), betyr ikke det at 120 prosent er sysselsatt, men at oddsen er 3. Det skjer når 75 prosent er sysselsatt (75 delt på 25).

alt annet holdes likt, er overhyppigheten i bruk av hjelpetiltak overfor barn med én utenlandsfødt forelder undervurdert i tallene fra figur 1.

Tabell 2: Logistisk regresjon av sjansen for hjelpetiltak. 2014. Barn født 1996-2014. Modell 1 med kun innvandringskategori. Modell 2 kontrollert for en serie egenskaper ved barn, familie og kommune.

	Modell 1	Modell 2
Innvandringskategori:		
- Innvandret	1,88	1,28
- Norskfødt utenlandsfødte foreldre	1,66	1,58
- En utenlandsfødt forelder	1,59	1,82
- Referansegruppe – uten innvandringsbakgrunn		
Innvandringsgrunn:		
- Arbeid		,57
- Flukt		is*
- Referansegruppe – alle andre		
Sosioøkonomisk status		,15
- (svært lav (0) sammenlignet med andre (1))		
Parstatus		,26
- (enslig (0) sammenlignet med par (1))		
Alder		
- 6-12 år		1,88
- 13-17 år		1,81
- Referansegruppe 0-5 år		
Kommunestørrelse		
- Oslo		,56
- Over 100 tusen		,67
- 50-100 tusen		,71
- 20-50 tusen		,80
- 10-20 tusen		,86
- Referansegruppe under 10 tusen		
Nagelkerke R ²		,17

* ikke signifikant

Ut over det som handler om innvandringskategoriene viser tabellen det som tør være kjent ut fra hva som er skrevet så langt. Hyppigheten av hjelpetiltak øker sterkt dersom familien har svært lav sosioøkonomisk status, dersom en er enslig forsørger, og det er flere med hjelpetiltak dess mindre kommunen er, og at flere har hjelpetiltak etter fylte 6 år enn før. En kan også notere at i denne modellen slår ikke flyktningstatus ut, mens arbeidsinnvandrere har redusert sjanse for hjelpetiltak.

Oppsummert kan en si at innvandrerbefolkningen er overrepresentert når det gjelder hjelpetiltak, men det kan delvis forklares med demografiske og sosioøkonomiske forhold. Det at det delvis kan forklares med andre forhold gjelder imidlertid ikke barn med én utenlandsfødt forelder. Ellers er det grunn til å legge vekt på at sosioøkonomiske forhold påvirker andelen med hjelpetiltak, men at denne effekten er mye sterkere i majoritetsbefolkningen. Det å være enslig forsørger er også en risikofaktor. I samspillet mellom parstatus og sosioøkonomiske forhold kan vi se to grupper der det særlig ofte er hjelpetiltak: enslige med svært lav sosioøkonomisk status i familier uten innvandringsbakgrunn eller med én utenlandsfødt forelder. Vi har også sett at kommunestørrelse slår ut i majoritetsbefolkningen, men ikke blant barn som har innvandret eller er norskfødt av to utenlandsfødte foreldre. Funnene når det gjelder botid i Norge står litt i motsetning til funn på andre områder, dels ved at det ikke påvirker sjansen for tiltak blant innvandrete barn og særlig ved at kort botid reduserer sjansen for hjelpetiltak for barn av to utenlandsfødte foreldre. Dette kan neppe forklares med forhold knyttet til integrering, men snarere at det tar lenger tid før barnevernet kommer i kontakt med innvandrete familier. Slik sett er det en parallell til aldersmønsteret, at det er færre med tiltak når de er små sammenlignet med majoritetsbefolkningen.

Forskjeller og likheter i barnevernsforløp

Analysene har så langt vært av tverrsnittsdata, og gir et bilde av forskjeller og likheter når det gjelder det å motta tiltak fra barnevernet i 2014. I dette og de to neste avsnittene skal vi gå et skritt videre og se på forskjeller og likheter i forløp over tid. Da benytter vi et datasett over alle som har mottatt tiltak fra barnevernet fra 1993 til 2014, og med årlige registreringer av om personen har mottatt tiltak. Det er registrert 198 824 personer, hvorav 4093 enslige mindreårige. De siste er utelatt fra analysene.

Det første spørsmålet knyttet til forløp over tid handler om forløp i barnevernet. Er det en tendens til at noen grupper kommer tidligere inn eller blir lenger på tiltak? Er det tegn til at noen grupper går mer ut og inn, mens andre er på tiltak permanent? Når det gjelder spørsmål om hvor tidlig en kommer inn, kan vi legge til grunn analysene fra tverrsnittsdata, Figur 4 og figur 7 viser begge at det er en tendens til at innvandrete barn er lite representert i de første åra av livet, men at de kommer opp på nivå med barn uten innvandringsbakgrunn fra rundt 5 årsalderen. Deretter følger de majoritetsbarn hva gjelder omsorgstiltak, mens hjelpetiltak er hyppigere.

Det vi ser nærmere på i dette avsnittet er fem indikasjoner på forløpet i kontakten med barnevernet:

1. Antall år med omsorgstiltak

2. Antall år med hjelpetiltak
3. Forløp når det gjelder omsorgstiltak
4. Forløp når det gjelder hjelpetiltak
5. Overganger mellom hjelpe- og omsorgstiltak (og omvendt).

Vi har avgrenset analysen til personer født fra 1996 til 2005 (fra 9 til 18 år i 2014), noe som gir 66 181 personer. Dette er gjort for å unngå at tiltak langt tilbake i tid påvirker resultatene, og at det blir stor variasjon mellom personer i ulike innvandringskategorier fordi yngste og eldste barn naturlig nok vil ha færre år med tiltak. Avgrensningen medfører at det bare er minimale forskjeller i gjennomsnittsalder for personer i de ulike innvandringskategoriene. Norskfødte med to utenlandsfødte foreldre er i snitt ett år yngre enn innvandrete og de som er uten innvandringsbakgrunn, men det skal knapt kunne påvirke noen resultater. Det er heller ingen forskjeller når det gjelder aldersspredning. Det som imidlertid skaper vansker for sammenligning er at i to grupper inngår personer som har kommet til Norge som barn. Det gjelder innvandrete barn og noen få blant de med én utenlandsfødt forelder. De utenlandsfødte barna med én utenlandsfødt forelder utgjør 10 prosent av barn med én utenlandsfødt forelder og kom til Norge da de var gjennomsnittlig 2,3 år. Det gir derfor kun en minimal skjevhet. Når det gjelder innvandrete barn, hadde de en gjennomsnittlig alder på 6 år da de kom til Norge. For å unngå skjevheter når vi skal sammenligne de ulike gruppene kunne en i prinsippet ha trukket fra 6 år. Det ville imidlertid skape en annen type skjevhet fordi det de første seks leveårene er svært få omsorgstiltak (se figur 4) og et lavt nivå på hjelpetiltak for denne innvandringsgruppa. Vi gjør derfor ingen justering, men legger til grunn at her vil være en skjevhet en må ta høyde for i tolkningen.

Tabell 3. Gjennomsnittlig antall år med omsorgs- og hjelpetiltak etter innvandringskategori. Barn født 1996-2005.

	Uten innvandringsbakgrunn	innvandret	Norskfødt, to utenlandsfødte foreldre	En utanlandsfødt forelder	Alle
Omsorgstiltak	6,21	3,40	4,66	5,02	5,69
Hjelpetiltak	4,01	3,05	3,74	3,95	3,89

Tabell 3 viser gjennomsnittlig antall år personer i de ulike innvandringskategoriene har hatt henholdsvis omsorgs- og hjelpetiltak. Vi ser at det er relativt små forskjeller når det gjelder år med hjelpetiltak, men at det er en tendens til færre år blant innvandrete barn. Forskjellen har mest sannsynlig sammenheng med at barna var gjennomsnittlig 6 år da de kom til Norge. Vi legger derfor til grunn at det ikke er noen vesentlige forskjeller i antall år med hjelpetiltak. For omsorgstiltak er forskjellene større. Antall år er klart flest der barnet er uten innvandringsbakgrunn, og færrest for innvandrete barn. Barn av en eller to utenlandsfødte foreldre kommer i mellom. Samlet sett er det ut fra dette rimelig å konkludere med at innvandrete barn har færre år med omsorgstiltak, selv om en tar høyde for at de i gjennomsnitt var 6 år da de kom til Norge. Grunnen er at færre år samsvarer med at norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre også kommer ut med færre år, at omsorgstiltak settes inn

senere i livsløpet (jf. figur 4) og også den typen forløp som vi skal se på nå – det en kan kalle forløpsmønsteret.

Vi tar utgangspunkt i tiltak i årene 2000 til 2014²⁴ for barn født fra 1996 til 2005. Vi kan følge barna fra det første året de har tiltak, slik at det varierer hvor lenge vi kan følge det enkelte barn, men i og med at alderen i gjennomsnitt er lik, skal ikke det påvirke resultatene når en ser på likheter og forskjeller ut fra innvandringskategori. Vi har skilt mellom fire typer forløp:

1. Forløp med tiltak alle år etter første år med tiltak
2. Tiltak bare et enkelt år (eller to år om vi har data for mange år)
3. Sekvenser der en har tiltak en sekvens av år, så ute (og eventuelt inn en ny sekvens)
4. Barn som går ut og inn av tiltak

Vi ser på forløp med omsorgs- og hjelpetiltak hver for seg, og kommer tilbake til overganger mellom tiltakstypene etterpå. Tabell 4 om omsorgstiltak viser at desidert flest faller inn i det forventete mønsteret; at når omsorgstiltak først er etablert så varer det ved. Det gjelder mer enn to av tre i alle de fire kategoriene, men færrest blant innvandrete og de med to utenlandsfødte foreldre. Det mest påfallende er imidlertid at de to sistnevnte gruppene mye oftere er inne en gang og så avsluttes tiltaket. Det er vanskelig å vite hva det skyldes. En kan spekulere i om familiesituasjonen oftere endrer seg eller om en oftere vinner fram med klager. Det er uansett grunn til å merke seg funnet, og at dette trolig også er en del av bakgrunnen for at gjennomsnittlig antall år med omsorgstiltak er mye kortere enn for barn uten innvandringsbakgrunn. Vi ser også at det er relativt få som går ut og inn, og at det er vanligst blant barn uten innvandringsbakgrunn.

Tabell 4. Type forløp etter innvandringskategori. Omsorgstiltak 2000-2014. Barn født 1996-2005. Prosent

	Uten innvandrings- bakgrunn	Innvandret	Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	En utenlandsfødt forelder	Alle
Alle år	73,7	69,3	66,9	71,0	72,4
Ett tilfelle	12,1	21,7	25,7	16,6	14,5
Sekvens(er)	7,8	4,5	4,2	6,8	7,1
Ut og inn	6,5	4,6	3,2	5,6	6,0

²⁴ Antall år er begrenset av datatekniske grunner. Vi har valgt å se på aldersgruppa født 1996-2005 og de barnevernstiltakene de har fra 2000-2014. Grunnen til at 1996 er valgt som første år er at ingen skal gå ut av tiltaket fordi de har passert 18 år. I og med at vi følger et tiårskull og de har samme gjennomsnittsalder i de fire innvandringskategoriene, skal ikke dette få vesentlig følger for resultatene.

Tabell 5 viser tilsvarende analyse for hjelpetiltak. Her er forskjellene generelt mindre, men viser likevel en tendens til at innvandrete barn er mindre ut og inn, og oftere med tiltak alle år etter at de først er inne. Dette får imidlertid ikke som konsekvens at de totalt sett er inne flere år, men gir grunn til å anta at forskjellene vist i tabell 3 når det gjelder hjelpetiltak, kan forklares med at disse barna var i gjennomsnitt 6 år da de kom til Norge.

Tabell 5. Type forløp etter innvandringskategori. Hjelpetiltak 2000-2014. Barn født 1996-2005. Prosjenter

	Uten innvandrings- bakgrunn	Innvandret	Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	En utenlandsfødt forelder	Alle
Alle år	25,2	36,4	22,4	27,6	26,5
Ett tilfelle	26,5	29,2	31,2	26,3	27,3
Sekvens(er)	17,3	17,5	20,3	16,3	17,5
Ut og inn	31,0	16,9	26,2	29,8	28,6

Det siste vi har vurdert i forhold til forløp, er overganger mellom hjelpetiltak og omsorgstiltak. Dette er målt ved å sammenligne første år med henholdsvis hjelpe- og omsorgstiltak. Resultatene går fram av tabell 6.

Tabell 6. Overganger mellom hjelp- og omsorgstiltak etter innvandringskategori. 2000-2014. Barn født 1997-2005²⁵. Prosjenter

	Uten innvandrings- bakgrunn	Innvandret	Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	En utenlandsfødt forelder	Alle
Bare hjelpetiltak	84,7	89,0	91,0	86,2	86,1
Fra omsorgstiltak til hjelpetiltak	0,8	0,6	0,4	0,5	0,7
Fra hjelpetiltak til omsorgstiltak	11,2	6,8	5,8	10,1	9,9
Bare omsorgstiltak	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2
Samme første år for hjelpe-/omsorgstiltak	3,0	3,3	2,7	2,9	3,0

Tabellen bekrefter det som vil være et forventet mønster – at hjelpetiltak vanligvis iverksettes først og i de fleste tilfeller er den eneste typen tiltak barnevernet setter inn. Vi ser at om en ser på barn i kontakt med barnevernet gjennom en tiårsperiode, har 86 prosent kun hjelpetiltak, mens det er forsvinnende få som bare har omsorgstiltak. Vi ser videre at innvandrete barn og barn av to utenlandsfødte foreldre oftere har bare hjelpetiltak, og at barn uten innvandringsbakgrunn oftere går fra hjelpetiltak til omsorgstiltak. Hovedtyngden av disse har hjelpetiltak ett år eller to før første omsorgstiltak (ikke vist i tabellen, men går fram av tallgrunnlaget).

²⁵ Aldersavgrensningen i tabellen er litt forskjøvet i forhold til tidligere tabeller for å unngå at overgang til ettervern skal påvirke tallene (de som fyller 18 år i løpet av 2014 er tatt ut).

Det samlede bildet av disse analysene av kontakt med barnevernet over tid gir grunnlag for å løfte fram følgende forskjeller og likheter mellom majoritets og minoritetsbarn:

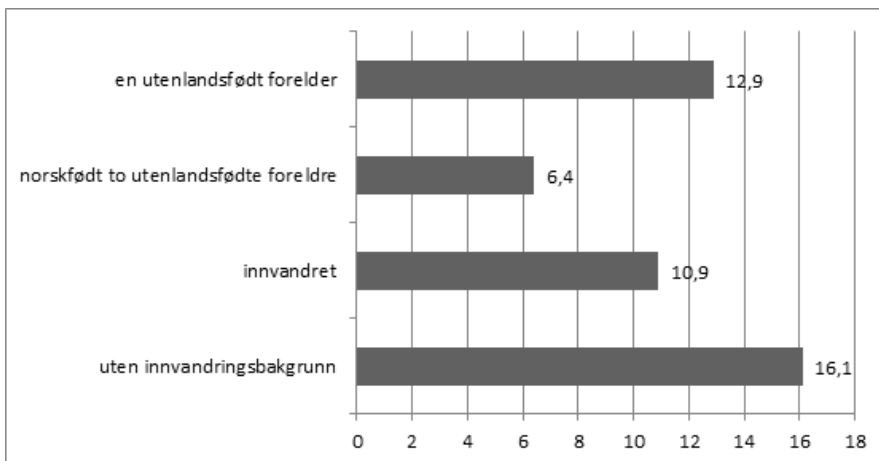
- Innvandrete barn og norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre har oftere omsorgstiltak ett enkeltstående år
- Innvandrete barn er trolig kortere tid inne på omsorgstiltak
- Det er færre overganger fra hjelpe- til omsorgstiltak blant innvandrete barn
- For hjelpetiltak er det bare små forskjeller i forløp, men innvandrete barn har sjeldnere et forløp der de går ut og inn av hjelpetiltak

Vi ser med andre ord et noe annerledes mønster for innvandrete barn enn for de øvrige kategoriene. Kortere tid i omsorgstiltak kan ha forskjellige forklaringer uten at vi har kunnet analysere det nærmere. Omsorgsvedtak et enkeltstående år kan imidlertid bety at omsorgssituasjonen i familien har endret seg og at barnevernet vurderer det som forsvarlig å tilbakeføre barnet til foreldrene. En annen forklaring kan være at familien har klaget på omsorgsvedtaket og har fått medhold. Alle disse situasjonene kan selvsagt også gjelde barn i andre familie kategorier (uten innvandringsbakgrunn, norskfødte barn med innvandrerforeldre, barn med én utenlandsfødt forelder), men det er grunn til å anta at både kulturelle og språklige misforståelser kan spille en rolle når det gjelder iverksetting av tiltak. Når slike misforståelser blir oppklart eller det blir iverksatt råd og veiledning, kan dette få betydning for både selve omsorgssituasjonen og vurderingen av omsorgssituasjonen.

Barn av barnevernsbarn

Her har vi undersøkt i hvilken grad tiltak fra barnevernet «går i arv». Det er i praksis målt ved at vi undersøker om personer med tiltak på ett tidspunkt er registrert som foreldre til et barn på tiltak på et senere tidspunkt. Av 194 731 personer som har mottatt tiltak fra barnevernet i perioden 1993-2014, finner vi igjen 7078 som mødre til barn med tiltak fra barnevernet, og tilsvarende 3828 fedre. Merk at vi da ikke har fått med barn født 1993-2014 av foreldre som hadde tiltak fra barnevernet før 1993, og at mange født 1993-2014 ikke er gamle nok til å ha barn. For å få så sammenlignbare data som mulig har vi foretatt en avgrensning til personer (potensielle foreldre) som var minst 15 år ved første tidspunkt vi har data for (1993) og som var minst 25 år ved siste tidspunkt (2014) – altså født fra 1978 til 1989. Grunnen er at en tilstrekkelig andel bør ha rukket å få barn (minst 25 år) og at en ikke går så langt tilbake i tid at andelen barn i innvandrerbefolkningen var svært liten. Av totalt 51 165 personer med tiltak fra barnevernet født 1978 til 1989, er 7683 registrert som foreldre til et barn med tiltak fra barnevernet – eller 15 prosent. Vi går ikke god for at det er et godt estimat for i hvor stor grad tiltak fra barnevernet «går i arv», men det skulle gi et godt nok grunnlag til å vurdere om det skjer oftere eller sjeldnere i innvandrerbefolkningen.

Avgrensningene gir fordelingen i figur 11. Som en ser er det ingen grunn til å hevde at barnevernstiltak går mer i arv i innvandrete familier – tvert imot er sjansen mer enn halvert for norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre sammenlignet med befolkningen uten innvandringsbakgrunn.

Figur 11. Andel av personer med barnevernstiltak etter 1993 og som er født fra 1978 til 1989 som har minst ett barn som har hatt tiltak fra barnevernet. Prosent. N = 1431 – 39 643

Hvordan går det når barn med tiltak fra barnevernet blir voksne?

Det siste spørsmålet vi har sett på er hvordan det går med barn med tiltak fra barnevernet når de blir voksne. I praksis betyr det at vi har undersøkt ulike sider ved sosioøkonomisk status for alle som er 25 år eller mer ved siste tidspunkt vi har data (2014), altså som er født i 1989 eller før. Vi tar bare med de som er minst 15 år ved første registrering, i 1993 (født i 1978 eller senere). Vi har sett på følgende indikatorer for hvordan det har gått når en blir voksen, og der fokus er på sammenligning mellom innvandringskategorier:

1. Mottakere av bostøtte
2. Mottakere av sosialhjelp
3. De som har lav utdanning (obligatorisk skole eller mindre)
4. De som er uten arbeid (arbeidsledig eller utenfor arbeidsstyrken)
5. De som har lønn under grensen for lavinntekt for enslig med barn²⁶
6. Samlet inntekt under grensen for lavinntekt for enslig med barn (lønn samt ytelser).

²⁶ Vi måler ikke husholdets økonomi, fordi vi ikke har data for eventuell ektefelle, men personens lønnsinntekt.

Tabell 7 viser et i og for seg et kjent mønster. Mange barn med tiltak fra barnevernet kommer relativt svakt ut i voksen alder, målt med tradisjonelle mål på levekår eller sosioøkonomisk status. Samtidig er det vanskelig å se noen særlige forskjeller ut fra innvandringskategori. Hovedbildet er at barnevernsstatusen overstyrer innvandringsstatusen.

Tabell 7. Andeler med bostøtte, sosialhjelp, lav utdanning og lav inntekt etter innvandringskategori. Barn med tiltak fra barnevernet født 1978 - 1989. Status per 2014. Prosent. Total N fra 48 468 til 51 165

	Uten innvandrings- bakgrunn	Innvandret	Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	En utenlandsfødt forelder	Alle
Mottar bostøtte	17,4	15,1	10,2	15,7	16,8
Mottar sosialhjelp	18,8	18,1	11,2	17,2	18,4
Grunnskoleutdanning eller mindre	59,9	58,8	49,5	54,7	59,0
Uten arbeid (ledig eller utenfor arbeidsstyrken)	40,4	41,0	35,4	41,2	40,4
Lønn under 269 400	59,3	59,3	57,6	60,5	59,3
Samlet inntekt u 269 400	43,5	44,3	46,1	48,2	44,0

Hvis vi går inn i detaljene i tabell 7, ser vi imidlertid at én gruppe bryter mønsteret: Norskfødte med to utenlandsfødte foreldre. De mottar i mindre grad ytelser som bostøtte og sosialhjelp, færre har bare obligatorisk skole, og det er færre som er ledig eller utenfor arbeidsstyrken. Dette er i tråd med det bildet vi ser generelt for etterkommere av innvandrere. De følger i mindre grad foreldrenes mønster enn både de uten innvandringsbakgrunn og de som selv har innvandret. Dette kan skyldes det Svein Blom fra SSB omtaler som «å ta tiden til hjelp» (Blom 2004). Men – det kan også skyldes at begrunnelser og profil på barneverntiltakene er forskjellige i de ulike familiekategoriene og at hjelpetiltak brukt i en tidlig fase for innvandrere i større grad har karakter av «hjelp i en tidlig bosettingsfase» og ikke sier så mye om foreldrenes omsorgsevne. Det er i så fall liten grunn til å forvente at situasjonen blir overført til neste generasjon.

5. Frykt, tillit og betydningen av dialog

Barnevernets doble rolle som samfunnets hjelper og kontrollinstans i skjæringspunktet mellom den offentlige og det private innebærer at barnevernets virksomhet og praksis vil være omdiskutert og erfart forskjellig. Barnevernet er både kritisert for å gripe inn for raskt og for å gripe inn for seint (Bredal 2009). Denne kritikken kan bidra til at barnevernet framstår som et uforutsigbart velferdssystem og dermed kan skape skepsis og frykt for tjenesten, noe som kan bli ytterligere forsterket dersom det ikke gis nok informasjon om barnevernets rolle i velferdssystemet. Denne kompleksiteten illustreres godt gjennom følgende sitat fra en av de ansatte i barnevernet:

Barnevernet settes gjerne opp som et bilde i svart og hvitt – fiende eller venn. Medieoppslagene gjør sitt, det er alltid krise eller noe dramatisk (...) Men barnevernet er ikke det ene eller det andre, det er mer nyansert enn som så. Vi kan være venn, men samtidig utøver vi makt og da kan vi oppleves som en fiende av de som blir utsatt for det. Barnevernet er altså ikke bare det ene eller det andre.

Dette er også funnet i andre studier hvor det kommer frem at de fleste foreldrene som er i kontakt med barnevernet vurderer barnevernet mer positivt enn de som ikke har noen kontakt (Marthinsen, Clifford, Fauske, Lichtwarck og Kojan 2013). I en studie av barnevernets hjelpetiltak kom det frem at minst 80 % av foreldrene underbygger innrykket av at et stort flertall av foreldrene har opplevd et positivt samarbeid med barnevernet (Christiansen mfl 2015 s.101). Foreldrene og barnevernsarbeiderne som deltar i dette prosjektet forteller om både frykt for og tillit til barneverntjenesten. Med utgangspunkt i foreldrenes og de ansattes ståsted vil vi her belyse nærmere både hva frykten for barnevernet dreier seg om og hvordan forholdet mellom saksbehandler og foreldre ofte utvikles fra frykt i retning av en relasjon preget av tillit, men også i noen tilfeller til en relasjon preget av skepsis og antydninger om mistillit.

Frykten for barnevernet

Barneverntjenestene som deltar i denne studien erfarer at foreldre med minoritetsbakgrunn har stor frykt for barneverntjenesten og at denne frykten er større i familier med innvandrerbakgrunn enn i etnisk norske familier, et funn som er sammenfallende med tidligere forskning på feltet (Paulsen, Michelsen og Brochmann 2015, Haugen, Paulsen og Caspersen 2017). Flere barnevernsarbeidere påpeker at mange etnisk norske foreldre også er skeptiske til barnevernet, men at foreldre med innvandrerbakgrunn ofte har større frykt og mer mistillit til barnevernet første gang de kommer i kontakt. En av de ansatte beskriver at *det er stor redsel blant mange – flere der enn blant norske – når vi tar kontakt*. Det er stor enighet blant barnevernsarbeiderne om at foreldrenes frykt først og fremst er knyttet til forestillinger om at barnevernet tar barna fra foreldrene. Foreldrene i vår studie bekrefter i stor grad barneverntjenestens beskrivelser av at det er en utbredt frykt for barnevernet i innvandremiljøene. De fleste minoritetsfamilier har lite eller ingen kunnskap om barnevernet før de selv kommer i kontakt med tjenesten, og mange av dem forteller at de var svært redde for at barnevernet ville ta fra dem barna. En av fedrene sier at: *Jeg hadde hørt at barnevernet ikke er bra og at man absolutt ikke må havne der*. En av mødrene sier det på denne måten: *Vi ble veldig redde da barnevernet tok kontakt. Jeg hadde hørt at de tok alle barna*.

Ukeadresse hadde 25. juni 2016 en reportasje om innvandreres frykt og mistillit til barnevernet. Shemsa Rouso Eve, som har bakgrunn fra Burundi, sier hun føler hun må jobbe ekstra hardt for å bevise at hun er en god mor:

Alt må være perfekt. Jeg har min utdanning og jobb, men som mor føler jeg hele tiden at jeg må bevise noe når jeg møter nye folk, for eksempel overfor nye lærere som ikke kjenner meg.

Da Shemsa kom til Norge i 2005, ble også hun advart mot barnevernet. I dag jobber hun på Kvalifiseringssenteret for Innvandrere i Trondheim (INN) med ansvar for dialogkurs for foreldre som nylig er bosatt i Trondheim. Her jobber hun med å gjøre innvandrere tryggere på barnevernet. Det kan framstå som et paradoks, men som hun selv sier: Jeg er trygg på barnevernet nå, de er mine kolleger og jeg har forstått hvordan de jobber.

Frykten for barnevernet knyttes altså til forestillinger om et system som tar barna fra foreldrene. Et relevant spørsmål er hvor denne frykten kommer fra. Barnevernsarbeiderne er opptatt av at foreldre med minoritetsbakgrunn har for lite kunnskap om det norske barnevernet, men også at de ikke har *noe tilsvarende hjelpesystem der de kommer fra* og at det som er fremmed kan skape frykt. I tillegg peker en av barneverntjenestene på at foreldre kan ha erfaringer med offentlige myndigheter i hjemlandet som kan bidra til engstelse og frykt for barnevernet.

Jeg tenker ofte på den frykten vi blir møtt med, særlig i møtet med kulturer som har erfaring med ulike maktinstitusjoner.

Manglende kunnskap om det norske barnevernet og opplevelsen av barnevernet som et fremmed system understrekes også av flere av foreldrene. Noen peker i denne sammenheng på at konsekvensene av manglende kunnskap blir tilbaketrekking fra kontakt med tjenesten og avvisning av hjelpetilbud. En far som fikk tilbud om råd og veiledning mens barna var små, avviste tilbudet fordi storfamilien advarte mot barnevernet. I ettertid ser han det annerledes:

Jeg hadde ikke kunnskap om barnevernets funksjon da jeg først møtte dem (...) Vi burde tatt imot veiledning da vi møtte dem.

Når barnevernet trekker fram manglende kunnskap om det norske barnevernet som grunnlag for frykt, er det barnevernet som et velferdssystem som primært yter hjelp og støtte til barn og familier det vises til. Den kunnskapen foreldrene har om barnevernet representerer en maktpraksis flere av barnevernsarbeiderne sier de ikke kjenner seg igjen i. På spørsmål om hvor foreldrene har denne kunnskapen fra peker barneverntjenestene enstemmig på medieoppslag rundt enkeltsaker og generaliseringer rundt barnevernet som maktinstitusjon i innvandermiljøene som særlig fryktskapende informasjonskilder. Generaliseringer omkring barnevernet som en instans som tar barna kan også bli underbygd gjennom kjennskap til familier hvor barna er plassert i fosterhjem eller institusjon. En av barnevernsarbeiderne omtaler frykten hun erfarer hos mange foreldre slik:

Det er knyttet til rykter de har hørt, oppslag i media, og så er det faktisk noen som er plassert, og da vet de litt og ikke nok.

En annen barnevernsarbeider sier noe av det samme, men trekker også inn erfaringer fra asylmottaket:

Jeg tror det er fortellinger i miljøet deres og media som skaper forestillinger om barnevernet (...) og noen kan ha erfaringer fra opphold på asylmottaket hvor barnevernet kom og hentet et barn (...) det er da eneste bildet mor hadde av barnevernet, så det er ikke noe rart at hun er redd.

Flere barneverntjenester forteller i tillegg om situasjoner hvor de opplever at tolken bidrar til å underbygge eller skape skepsis og frykt for barnevernet. Barnevernsarbeiderne gir uttrykk for at det er vanskelig å vite hvordan informasjonen og tilbudet som gis til foreldrene blir oversatt, men at de i ettertid kan få vite at tolken har oversatt feil eller går inn og gir anbefalinger til foreldrene. En av barnevernsarbeiderne har opplevd at tolken sier til foreldrene at de skal takke nei fordi dette er farlig.

Vi kommer tilbake med en bredere drøfting av språk, kommunikasjons og bruk av tolk i neste kapittel. Her vil vi se at dette bildet er sammensatt. Ulike erfaringer kan handle

både om tolkenes kvalifikasjoner og barneverntjenestenes erfaring som tolkebrukere. Vi kan selvsagt heller ikke se bort fra at tolkene er farget av de samme holdningene til barnevernet som verserer i mange innvandremiljøer og lar dette overskygge de yrkesetiske retningslinjer som gjelder for tolker. Det kan selvsagt ikke aksepteres, men der og da er man prisgitt de oversettelsene som blir gitt. Familiens gjenfortelling av hva tolken har sagt kan selvsagt også være farget av situasjonen de befinner seg i. Her er det med andre ord en rekke forhold som kan spille inn og som vi altså kommer tilbake til.

Også foreldrene vi snakket med peker på media, nettverk og tolker som kilder til den skepsis og redsel de har hatt til kontakt med barnevernet. De hadde hørt at de måtte passe seg for barnevernet allerede før de kom til Norge. For noen ble denne frykten sittende i lenge og kunne bidra til at de ikke ville ta imot hjelp. En far forteller hvordan deres skepsis til barnevernet ble preget av de advarslene storfamilien kom med og at han selv hadde for lite kunnskap om barnevernet til å forstå at de kunne hjelpe familien. Dette førte til at foreldrene avviste det hjelpetilbudet barnevernet kom med. De utfordringene foreldrene stod ovenfor forverret seg gradvis og når far forteller om konsekvensene av de problemene som oppstod konkluderer han med at *vi burde tatt imot veiledning da vi møtte dem første gang.*

En annen far forteller om sitt første møte med barneverntjenesten som traumatisk fordi han ikke forstod hvilken institusjon barnevernet var og at han hadde en tolk som ikke oversatte riktig:

Jeg skjønnte ingen ting av møtet, jeg hadde en dårlig tolk, han sa ikke alt hva de sa eller jeg sa, og da han spurte om jeg ville at barna skulle flytte til en annen familie ble jeg redd (...) jeg tror ikke tolken hadde så god kunnskap om barnevernet, jeg trodde at barnevernet skulle ta barna mine (...) jeg ble redd og fikk ikke sove.

Noen av foreldrene er opptatt av at forestillingen om barnevernet må endres og forteller at de forsøker å bidra til endring av de negative bildene som skapes i innvandremiljøene. En mor som er aktiv i en forening på nasjonalt nivå sier at det snakkes mye om barnevernet og at det er mange oppfatninger der ute. Hun mener det er viktig at foreldrene tør å ta kontakt med barnevernet så tidlig som mulig: *Jeg sier at det spørres hvordan du selv oppfører deg, jeg sier at barnevernet gir hjelp, men ikke vent for lenge.* En annen mor forteller at hun snakker positivt om barnevernet til andre i sitt miljø, og at hun forklarer at det må være en alvorlig situasjon hvis de tar barna. Hun er opptatt av at det er viktig å forstå lovverket for å forstå at det ikke er lov å slå barn og flere understreker betydningen av å få informasjon om dette når man kommer til Norge.

Informasjonsarbeid og dialog

Flere barneverntjenester gir uttrykk for at det er et stort behov for opplysningsvirksomhet om barnevernet blant etniske minoriteter. Barneverntjenestene i kommuner med asylmottak forteller i denne sammenhengen at de er inne med informasjon til asylsøkere om lovverket som berører barn og foreldre og barnevernet som en hjelpende aktør for barn og foreldre. Slike informasjonsopplegg vurderes å ha en positiv effekt på foreldres holdninger til barnevernet fordi de da kan *spørre om alt det farlige de tror om barnevernet, og når de går derfra er mange svært lettet og sier at de ikke er så redd lenger.*

I bosettingskommuner for flyktninger inviteres ofte barneverntjenesten til å informere om sin virksomhet på introduksjonsprogrammet. Erfaringene med dette er at det er lettere å få til samtaler omkring vanskelige tema som for eksempel oppdragervold når det kan snakkes generelt om det, enn når de møter foreldre med utgangspunkt i en bekymringsmelding. Flere har derfor startet med informasjon på mottak, introduksjonsprogram eller som gruppeveiledning, blant annet ved bruk av prinsipper fra ICDP. Noen kommuner har utviklet egne foreldreveiledningsprogrammer for denne målgruppa. Dette kommer vi tilbake til i neste kapittel.

Flere beskriver også at det er viktig å samarbeide med innvandremiljøene. Det handler både om å arbeide forebyggende for å bygge ned fordommer og for å bruke nøkkelpersoner i miljøene som en ressurs i informasjonsarbeidet. Skremmebildet av barnevernet kan finnes i alle miljøer og ofte overføres slike holdninger ukritisk og uten at noen tar til motmæle. Å nå fram med informasjon kan derfor være en utfordring. Hvem skal man stole på? Sine egne eller barnevernet? Her kan tillitspersoner i miljøene spille en nøkkelrolle. Flere barneverntjenester forteller om et fruktbart samarbeid med innvanderorganisasjoner og trossamfunn for å bidra til endrede holdninger overfor barnevernet.

I Groruddalen har de lenge hatt et nært samarbeid med flere av moskeene og opplever dette som veldig positivt. Dette handler om tillit og da er det viktig å bygge på eksisterende tillitsrelasjoner for å nå fram. En religiøs leder, en betrodd talsperson for en etnisk gruppe eller en annen person som nyter respekt i miljøet kan ha stor betydning for å nå fram med både generell informasjon og med informasjon knyttet til enkeltsaker. Her kan det også handle om å være gode rollemodeller. Mange mødre synes det er vanskelig å være gode mødre i Norge. De vet hva som kreves av foreldre i hjemlandet, men de føler seg usikre på foreldrerollen i Norge.

I Trondheim har de i flere år hatt dialoggrupper for foreldre som er nye i Norge. Målet med disse gruppene er å drive forebyggende arbeid med særlig fokus på godt foreldrearbeid og samhandling mellom barn og foreldre. Dialogbasert informasjonsarbeid har vært en del av det kommunale flyktningarbeidet i mange år, men først i 2013 ble det tatt initiativ til å etablere et regelmessig og forpliktende samarbeid mellom ulike fagenheter i kommunen som arbeider med målgruppa.

Fra høsten 2015 ble dette et byomfattende tiltak der ulike enheter i kommunen samarbeider om å gi flyktninger og innvandrere et dialogbasert informasjonstilbud. Evalueringen av tiltaket viser at det er godt mottatt blant foreldre og at formen (at det er dialogbasert) bidrar til å bygge ned negative forestillinger om barnevernet (Haugen og Berg 2016).

Når frykt går over i tillit

Når foreldre møter barnevernet med en frykt for å bli fratatt barna, skaper dette utfordringer også for barneverntjenesten når det gjelder å kunne yte god og virksom hjelp. Relasjonens betydning for å kunne yte god og effektiv hjelp er godt dokumentert i forskning på ulike hjelpe- og behandlingsrelasjoner (Duncan og Miller 2000) og tillagt stor betydning i sosialt arbeid (Ellingsen, Levin, Berg og Kleppe 2015). I tillegg viser tidligere forskning at relasjonen mellom barnevernsarbeidere og foreldre med minoritetsbakgrunn har betydning for hvor effektiv og god hjelp barnevernet greier å yte (Thoburn et al. 2005).

Barnevernsarbeiderne i denne studien har også fokus på relasjonelt arbeid, og formidler at de jobber svært mye med tillitsskapende arbeid i forhold til foreldrene. Ser vi nærmere på hvordan barneverntjenestene arbeider for å skape relasjoner til foreldrene preget av tillit, framstår kunnskap og tid som viktige faktorer. Det å informere og forklare foreldrene er viktig for å berolige og oppfattes som en viktig dimensjon ved utviklingen av et tillitsforhold. Samtidig erfares informasjons- og tryggingarbeidet som en mer tidkrevende prosess overfor minoritetsforeldre enn overfor etnisk norske foreldre. Dette påpekes også i intervjuet med deltakerne i PROKUS-prosjektet. Det kan være vanskelig å sette av nok tid i en travel hverdag, og det kreves *veldig mye tid for å nå gjennom til minoritetsfamilier og sikre oss at budskapet er forstått*. At det er behov for mer tid i saker som omhandler minoritetsfamilier er også påpekt i tidligere forskning (Aadnesen 2012, Kriz og Skivenes 2010, Paulsen, Michelsen og Brochmann 2015, Haugen, Paulsen og Caspersen 2017).

Flere barneverntjenester peker på at den frykten foreldrene har overfor barnevernet kan sitte i dem over lang tid, og en av de ansatte sier det slik: *vi kan ha ganske mange runder på frivillige tiltak ... de tror fremdeles at man skal ta fra dem barna*. Dette kan blant annet ha sammenheng med at informasjonen fra barnevernets ansatte konkurrerer med forestillinger om barnevernet som formidles utenfor møtene med barnevernsarbeiderne, det vil si at frykten kan bli reproduisert gjennom hverdagslivets relasjoner innen eget nettverk. En av barneverntjenestene forteller hvordan de kan oppleve at foreldrene synes å forstå at barnevernet vil hjelpe i ett møte, men at:

Det må gjentas i nesten hver samtale at vi er hjelpere og gangen i det ... vi har erfart at de ikke har forstått barnevernets tilbud første gang, det kan ha med tolken å gjøre og før neste gang kan de kanskje ha snakket med noen som ga et annet bilde av barnevernet, så vi må gjenta hva barnevernet er og prosessen rundt det – hvorfor og hvordan barnevernet jobber. Det virker som det skal lite til av fortellinger fra andre før de begynner å tvile igjen, på at vi virkelig vil deres beste.

En av de mindre tjenestene legger vekt på at tillitsbyggende arbeid må foregå på et bredt grunnlag, det vil si også utenfor barnevernets kontorer. De understreker betydningen av hyppige hjemmebesøk og om fleksibilitet når det gjelder vurdering av familienes hjelpebehov:

Relasjonsbygging er viktig, det å ta seg god tid, delta i måltider og yte praktisk hjelp der og da. Noen ganger blir barnevernet både NAV og andre instanser. Vi må jobbe tett sammen med familien og bruke humor. Å le sammen er viktig, da blir de kjent med oss. Når vi blir kjent og har tilliten fra familien, da kan vi snakke alvor.

Når barneverntjenesten får bruke tid på relasjonsbygging, erfarer de i stor grad at de greier å etablere en tillit som skaper grunnlag for samarbeid med foreldrene. En av barnevernsarbeiderne tror dette også har sammenheng med at når institusjonen blir synlig som konkrete personer så avtar frykten og dermed åpnes mulighetene for å skape et tillitsforhold.

Betydningen av en god relasjon til barneverntjenesten og saksbehandlerne, understrekes også av foreldrene på ulike måter. Dels kommer dette til uttrykk gjennom beskrivelser av relasjoner som ikke fungerte og hvordan det å få en annen saksbehandler endret samarbeidet med barnevernet: *Saksbehandleren vi har nå er bestemt, men hun forstår og hun hører, da finner vi gode løsninger.* Her er relasjonen preget av samarbeid omkring konkrete løsninger, hvor foreldrene erfarer å bli lyttet til og forstått. Dette understrekes også av en mor som vektlegger samarbeidet med barnevernet som godt vet at: *De hører på meg, det er jeg som vet mest, de hører på meg og tar meg på alvor.*

Når foreldre opplever å bli lyttet til og bli tatt på alvor, handler det om at de blir møtt med anerkjennelse og respekt, slik en av mødrene erfarer det i møtet med en ny saksbehandler: *Hun var ikke bare problemorientert, hun tok seg tid til å bli kjent med meg, hvem jeg er som menneske, om hvordan vi gjør ting og hvorfor jeg er som jeg er, hvordan vi tenker... respekt er viktig.* En tilsvarende opplevelse av å bli anerkjent kan også sees hos en mor som snakker om betydningen av at saksbehandler ringer innimellom for å høre hvordan familien har det:

Hun er veldig snill, hun vet at jeg er mye syk ... hun ringer meg for å høre hvordan jeg har det, hvordan livet er.

For å beskrive tillitsforholdet til barnevernsarbeiderne, betegner noen av foreldrene sin saksbehandler som en forelder eller en venn, som for eksempel en far som sier det på denne måten: *Husk at jeg har ikke foreldre i Norge som kan veilede meg, barnevernet må være mine foreldre.* En mor som også snakker om den gode relasjonen hun har til sin saksbehandler og som er svært fornøyd med den hjelpen hun har fått, sier at saksbehandleren er den gode hjelperen og den moren hun ikke har hatt.

I våre møter med foreldrene er det flere som gir uttrykk for at forholdet til barnevernet har endret seg over tid. Selv om det ikke er noen i vårt utvalg som uttrykker direkte mistillit til barnevernet, er det flere av dem som har hatt langvarig kontakt som forteller om utfordringer og uenighet omkring håndteringen av konkrete episoder. Altså endres tilliten, relasjonen og opplevelsen av barnevernet over tid. Blant annet forteller en far forteller om hvordan de som foreldre opplevde maktesløshet ved å bli satt på sidelinjen i håndtering av en bekymringsmelding knyttet til et av barna:

... så sjekket de opplysningen de fikk fra A (barnet) opp mot våre opplysninger – det er ok – men hva er hensikten? Vi visste ikke at de snakket med A. Det er ikke særlig behagelig for barn når de blir spurt om mor eller far slår. For mor ble dette veldig ubehagelig.

En mor som også uttrykker skepsis til barnevernet, mener det er lett å misforstå foreldrenes intensjoner og måter å håndtere barnas utfordringer på. Hun forteller om en episode med manglende matpakke på skolen som førte til bekymring for omsorgssvikt:

Barna er forskjellige og krever ulike ting... jeg har en jente som blir mobbet fordi hun er tjukk, hun vil ikke gå på skolen. Hun er veldig lei seg, hun sier at alle ser på henne når hun spiser og derfor vil hun ikke ha med matpakke. Da blir skolen sint og sender bekymring fordi hun ikke har matpakke. Det blir misforståelser. Det handler om mobbing, ikke dårlig omsorg.

Noen fedre tematiserer hvordan den makten barnevernet har kan skape lite medvirkning. En av dem som har hatt kontakt med barnevernet over lang tid og erfart at barna ble plassert utenfor hjemmet i en periode, gir uttrykk for at det har tatt lang tid å få den hjelpen de har i dag og peker på en form for maktesløshet i kontakten med et system:

De leser saken og så konkluderer de, (...) det hjelper ikke å diskutere, det nytter ikke å krangle, vi må skrive under (...) de har allerede en ferdig oppskrift som er utarbeidet på forhånd, (...) de bestemmer, de har makt.

Fylkesnes et al.(2015) betegner dette som en ikke-dialogisk praksis, det vil si at foreldrene erfarer manglende inkludering i beslutningsprosessene.

En annen far peker også på at barnevernet framtrer som et system det kan være vanskelig å forholde seg til og at det er et system det ikke er lett å komme ut av når man først er kommet inn. Noe av grunnen til dette kan i følge far være kommunikasjonsproblemer og at barnevernet ikke forstår kulturen:

Jeg skulle ønske det var flere med en annen bakgrunn, da hadde det vært lettere å kunne forstå familiene ... hadde skjönt mer hva de vil og ønsker... de kunne brukt en mellommann til å oversette kulturen.

For å løse slike utfordringer har noen tatt i bruk linkarbeidere. Dette er personer som gjerne selv har en flerkulturell bakgrunn og har som oppgave å fungere som kulturelle brobyggere eller «kulturtolker». Tolkebegrepet kan imidlertid være litt misvisende. Mens tolker skal foreta en så objektiv språklig oversettelse som mulig, skal linkarbeideren gjøre en «kulturell oversettelse». Men her vil vi se glidende overganger. Erfarne tolker vil ta hensyn til både kulturelle og samfunnsmessige aspekter i selve kommunikasjonssituasjonen. Det er uansett et klart behov for at denne funksjonen blir ivaretatt – både på tjenestenivå og i tilknytning til arbeid med enkeltsaker. På tjenestenivå handler dette om å utvikle ansattes kompetanse på barnevern i et minoritetsperspektiv. Når det gjelder enkeltsaker, bør dette være tema som ivaretas gjennom veiledning. Kompetanse vil uansett være et viktig stikkord.

Fra frykt og mistillit til anerkjennelse og dialog

Vi at foreldre med minoritetsbakgrunn ofte møter barnevernet med forestillinger om tjenesten som et system som tar barna fra foreldrene. Denne frykten for barnevernet er tematisert i ulike nasjonale og internasjonale studier (for eksempel Fylkesnes, et al. 2015; Kriz et al., 2012; Bø, 2010). Både barnevernsarbeidere og foreldre ser denne frykten i sammenheng med manglende kunnskap om barnevernet, noe studiene til Bø (2010) og Marthinsen mfl (2013) også peker på. Manglende kunnskap synes implisitt eller eksplisitt å vise til betydningen av å forstå barnevernet som en tjeneste som primært yter hjelp og støtte, og som det slik sett ikke er grunn til å frykte. Den kunnskapen foreldrene har om barnevernet baserer seg i hovedsak på den informasjonen de får fra media og eget innvandremiljø. Mange foreldre og alle barnevernsarbeiderne erfarer at denne informasjonen skaper forestillinger om barnevernet som en maktinstitusjon som tar barn fra foreldre.

Flere av dem vi har snakket med har vært skeptiske til å bruke tolk. Hvis vi ser på begrunnelsen for dette handler det ofte om en frykt for å bli krenket som foreldre og for å bringe skam over hele familien (Knag et al., 2015; Sawrikar & Katz, 2014). Flere barnevernsarbeidere i denne studien forteller om foreldre som ikke ønsker å bruke tolk fordi de redder for at tolken lekker informasjon og at personer i nettverket får kunnskap om kontakten med barnevernet. Å tape ansikt overfor storfamilie og nettverk kan ha store sosiale konsekvenser for barn og foreldre (Yick, 2007).

Både barnevernsarbeidere og foreldre peker på at det kan være utfordringer med å forstå hverandre og at det derfor oppstår misforståelser som skaper grobunn for skepsis og mistillit. Hovedinntrykket er likevel at det over tid er mulig å skape et tillitsforhold gjennom fokus på utvikling av relasjonen mellom barnevernet og foreldrene. Denne tilliten trer også fram som et fundament for å få til et samarbeid mellom foreldre og barnevern. Flere av foreldrene beskriver samhandlingen med barnevernet på måter som viser at det relasjonsskapende arbeidet er nært knyttet til en anerkjennende kommunikasjonsform der foreldrene opplever seg sett, hørt og respektert. Foreldre beskriver slik sett at samarbeidet med barneverntjenesten kan variere fra opplevelsen av å ikke bli forstått eller hørt til en mer likeverdig og anerkjennende samarbeidsform.

Når barneverntjenestene snakker om det tillitsskapende arbeidet som en prosess som pågår over lang tid, snakker de ikke bare om tidsaspektet, men også om at dette arbeidet er vevd sammen med de tiltakene som settes inn. Tillit er et skjørt fenomen som må gjenskapes gjennom et kontinuerlig pågående tillitsarbeid. Det innebærer at dialogen er helt avgjørende for både utviklingen av relasjonen og for tilliten mellom barnevern og foreldre. Manglende tillit kan føre til at disse barna og familiene ikke får hjelp på et tidlig tidspunkt. Tidlig innsats er et sentralt mål for alt arbeid knyttet til barn. Når innsatsen kommer for seint, kan det føre til at sakene er mer alvorlige og vanskeligere å løse når barnevernet først kommer på banen. Konsekvensen av dette kan bli flere (akutt)plasseringer.

6. Kommunikasjon og samhandling

I dette kapitlet skal vi se nærmere på kommunikasjon og samhandling mellom barneverntjenesten og foreldre med minoritetsbakgrunn. Tidligere studier viser at dette oppleves som barrierer i relasjonen mellom barnevernansatte og foreldre med minoritetsbakgrunn (Aadnesen 2012; Kriz og Skivenes 2010c; Paulsen, Michelsen og Brochmann 2015). Vi vil i dette kapitlet se nærmere på hvordan barnevernsansatte og foreldre med minoritetsbakgrunn erfarer møtene med hverandre og hvilke utfordringer de beskriver i disse møtene.

Mange ansatte gir uttrykk for at det kan være vanskelig å vurdere om foreldrenes omsorgspraksis er god nok. De understreker at dette er komplekst, der møtene mellom ansatte og foreldre oppleves som møter mellom mennesker med kulturelt forskjellige ståsteder og ulike omsorgsidealer. Eksemplet som går igjen er forbudet mot fysisk avstraffelse av barn som ledd i oppdragelsen – ofte omtalt som oppdragervold. I mange innvandremiljøer skaper dette forbudet usikkerhet. Det bryter med oppdragerpraksis i egen kultur, noe som gjør at de etterlyser alternativer (Haugen og Berg 2016, Paulsen mfl 2017). I forrige kapittel så vi at mange minoritetsforeldre føler seg usikre på hva barnevernet vurderer som god omsorg. De etterlyser råd og veiledning, men de understreker samtidig at veiledningen må foregå på et språk de forstår.

Tidligere forskning antyder at barnevernsansatte i Norge legger vekt på kulturelle forskjeller som forklaring på de utfordringene mange foreldre opplever i møter med barnevernet (Kriz & Skivenes, 2009, 2012; Ylvisaker, 2004). Dette perspektivet finner vi også i denne studien, men barnevernsarbeidernes synspunkter og refleksjoner er her langt mer komplekse. De vektlegger flere dimensjoner enn kun kultur når de beskriver det som er annerledes i møter med minoritetsfamilier. En av de mindre tjenestene sier at familiene de kommer i kontakt med er svært forskjellige og at barnevernet hele tiden utfordres gjennom møter med familier som representerer ulike kulturer, tradisjoner, væremåter og oppfatninger. Det samme understrekes av en av barneverntjenestene med lang og omfattende erfaring. De peker på at individet og den enkelte familien kan bli usynliggjort når landbakgrunn og kultur får hovedfokus og mener dette kan bidra til å skape generaliserte bilder og fordommer:

Dette er et tema som berører kontoret vårt mye, mange møter med innvandrerfamilier, jeg blir mer opptatt av å være nysgjerrig på den jeg møter enn akkurat hva som er spesielt med det landet vedkommende kommer

fra (...) samtidig kjenner jeg at man ofte har en forforståelse, man tenker pakistanere er sånn, vietnamesere er sånn og sånn (...) Så det er lett å møte folk med fordommer, men mytene brister likevel i noen møter (...) og det er rom for individualitet.

Når vi ser nærmere på hvordan foreldrenes utfordringer i omsorgsutøvelsen beskrives av barnevernsarbeiderne, er det flere som innledningsvis gir uttrykk for at mange av utfordringene familiene har er like på tvers av kulturer. Dette perspektivet kan knyttes til det Williams & Soydan (2005) betegner som en *universalistisk praksis*, det vil si at barnevernet gir lite oppmerksomhet til barns og foreldres kulturelle bakgrunn eller etnisitet som del av problemforståelsen. Samtidig kommer de etter hvert inn på en del forskjeller, noe som spesielt knyttes til ulike måter å forstå oppdragelse og barnets posisjon i familien og samfunnet. I tillegg trekker noen barneverntjenester inn foreldres psykososiale problemer som en faktor som skaper utfordringer, i tillegg til foreldrenes vanskelige sosioøkonomiske situasjon. Vi vil i det følgende gå nærmere inn på disse tre forholdene. En viktig presisering før vi går nærmere inn på dette er at barnevernets beskrivelse av foreldrenes utfordringer ser ut til å henge tett sammen med foreldrenes botid i landet.

Kommunikasjonsutfordringer og bruk av tolk

Språk- og kommunikasjonsproblemer er barriere i relasjonen mellom norske velferdstjenester og minoritetsspråklige brukere (Rasmussen 2004, IMDi 2008, Helsedirektoratet 2009) – også i barnevernet (Aadnesen 2012, Slettebø 2008). Dette handler både om språklige utfordringer og om samtalepartnernes ulike referanserammer (Thorshaug mfl. 2010, Berg 2011, 2012). I en barnevernsak er kommunikasjonen mellom barnevern og foreldre helt avgjørende for om foreldrene er fornøyd og har tillit til barnevernet eller ikke (Aadnesen 2012, Haugen mfl. 2012). Det å få til god kommunikasjon mellom barnevernsarbeidere og familier er dermed et kjerneanliggende innen det flerkulturelle barnevernet.

Tidligere undersøkelser viser varierende tolkebruk i barnevernets arbeid (IMDi, 2008; Berg, 2012; Paulsen, Thorshaug og Berg, 2014; Deloitte, 2014; Berg og Tronstad, 2015). Mange studier viser at det er lite tolkebruk, mens det i saker som omhandler forekomst eller mistanke om vold ser ut til at det benyttes mer tolk (Haugen, Paulsen og Caspersen 2017). Det foreligger imidlertid lite kunnskap om hvilke vurderinger som ligger til grunn når det bestilles/ikke bestilles tolk, hvilke situasjoner som utløser tolkebehov, vurderinger av kompetanse hos både tolker og tolkebrukere og hvilke erfaringer brukere, ansatte og tolker har når det gjelder kommunikasjonsutfordringer generelt og bruk av tolk spesielt. Dette har vært sentrale temaer både i intervjuer med barnevernsansatte, familier og tolker.

Kvalifiserte og ukvalifiserte tolker

Det generelle bildet er at språk, kommunikasjon og bruk av tolk oppleves som utfordrende. De minste barneverntjenestene, som gjennomgående har minst erfaring med bruk av tolk, beskriver dette som et vanskelig felt. Mange ansatte har liten trening både når det gjelder å vurdere behovet for tolk, bestille tolk og gjennomføre en tolket samtale. Ofte er det også lang vei til nærmeste tolketjeneste, noe som gjør at telefontolk gjerne blir det eneste tilgjengelige alternativet. I valget mellom å gjennomføre en samtale uten tolk eller å bruke telefontolk, er det flere som sier de velger å gjennomføre samtalen uten tolk. Andre velger å bruke ukvalifiserte tolker. Dette kan være familiemedlemmer, bekjente av familien eller ansatte som behersker både det aktuelle minoritetsspråket og norsk, men som ikke er kvalifisert som tolk. Vi har også hørt eksempler på at barn blir, selv om de vi snakket med var klar over at barn ikke skal brukes som tolker²⁷. Det var også ansatte som mente det var kommunikasjonsmessige utfordringer – uansett bruk av tolk, om en av de barnevernsatte uttrykte det: *Mye kunnskap og informasjon blir bort på veien, både når vi bruker tolk og ikke.*

Barneverntjenestene i de større kommunene er gjennomgående mer positive til å bruke tolk enn en del av de mindre kommunene. De har jevnt over gode rutiner for å bestille tolk, og de fleste ansatte har både opplæring og erfaring med å bruke tolk. I de mindre kommunene er holdningene til å bruke å tolk varierende, og flere steder mangler de rutiner og opplæring i å bruke tolk. I en av barneverntjenestene beskriver de ansatte bruk av tolk som en stor utfordring. De er bevisst på at det skal brukes tolk når det er språklige utfordringer, og de opplever at bruk av tolk har innvirkning på barnevernets troverdighet når saker ender i rettssystemet. Samtidig synes de det er mye å administrere, og de opplever at det kan være vanskelig å få tak i gode tolker. De sier videre at bruk av tolk tar mye tid og at det ofte fører til at de må utvide undersøkelsen til seks måneder. Dersom barneverntjenesten fokuserer på merarbeidet med å bruke tolk og i tillegg er usikker på om kvaliteten på tolkingen, kan dette forklare at enkelte barneverntjenester sjelden bestiller tolk.

Dette er synspunkter vi kjenner igjen også fra andre studier (Aadnesen 2012; Fylkesnes og Netland 2012). Mange synes det er vanskelig å få tak i rett tolk til rett tid, de stoler ikke alltid på at tolkene oversetter det de sier, noe som igjen kan medføre tillitsproblemer. Det siste kan handle om at tolken «tar seg friheter» og gjør selvstendige vurderinger av hva som skal oversettes. Det kan også handle om at tolken foretar vurderinger eller gir råd til dem de tolker for. Selv om dette er et klart brudd på tolkenes yrkesetiske retningslinjer, er det flere som har erfart at dette har skjedd – eller har hørt om tilfeller der dette har skjedd. I barnevernssaker verserer det for eksempel historier om at tolkene har gitt råd til foreldre om hvordan de skal opptre overfor

²⁷ Da intervjuene ble gjennomført, var ikke tolkeforbudet vedtatt ennå. Men det forelå et utkast til et slikt forbud, og det hadde lenge vært faglige retningslinjer som understreket at barn ikke skal brukes som tolk.

barnevernet. Om dette konkret har skjedd eller om det er «vandrehistorier», vet vi ikke. Dersom det skjer brudd på taushetsplikten er det selvsagt alvorlig. Spørsmålet er derfor ikke om brudd på taushetsplikten kan aksepteres (for det kan det selvsagt ikke – verken i tolkede eller andre samtaler). Spørsmålet er heller hvorfor det skjer hva som kan gjøres for å forhindre det. Å bryte taushetsplikten er uetisk og lovstridig. Tolkene har også yrkesetiske retningslinjer som de er forpliktet til å følge. Det er også en utfordring at det er liten kontroll med hvem som kaller seg tolker²⁸.

Tolkerollen

I fokusgruppeintervjuet med en av de kommunale tolketjenestene, understreket tolkene at det er viktig at tolkene får informasjon i forkant av de ulike tolkeoppdragene. Det kan handle om formålet med samtalen (gjelder det en undersøkelsessak, handler det om råd og veiledning, eller dreier det seg om en omsorgsovertakelse), eller det handler om å gjennomgå vanskelige ord og begreper slik at tolken er best mulig forberedt. En av tolkene var opptatt av at enkelte ord og begreper har ulike betydninger. Han brukte følgende eksempel:

Ordet 'bekymringsmelding' blir i Nord-Irak og Kurdistan forstått som en 'sikkerhetsmelding' og fører til at du blir satt i fengsel og blir torturert. Den norske betydningen er det mange som ikke kjenner til.

Tolkene ga flere eksempler på ord og begreper som enten er lett å misforstå eller som ikke fins på mange språk. Da er det viktig at dette blir gjennomgått med tolken på forhånd slik at oversettelsen kan bli mest mulig korrekt. I mange tilfeller vil det også være nødvendig å be barneverntjenesten å forklare begrepet i samtalen med foreldrene for å unngå misforståelser. Dette vil kunne avtales i en forsamtale med tolken for å sikre mest mulig presis tolking. Tolkene er også opptatt av den emosjonelle belastningen som ligger i tolkerollen. Særlig gjelder dette i barnevernssaker. En av tolkene sa det på denne måten:

Nesten hver gang barneverntjenesten bestiller tolk, så gruer jeg meg... Kanskje det handler om en omsorgsovertakelse... Vi er alle mennesker og vi har barn... Hva om dette skjedde med meg? Men så er det også de gode samtalene. Da tenker jeg: 'Yes' – jeg har bidratt til at dette gikk bra – at det ble en god samtale.

Tolkene er også opptatt av at det i mange tilfeller kan være behov for ettersamtaler eller debrifing når det har vært emosjonelt krevende samtaler. En av dem opplevde

²⁸ På <https://tolkeportalen.no> kan man lese mer om kravene til tolker, om tolkenes yrkesetiske retningslinjer .

det som et tankekors at dette gjøres rutinemessig i politiet, mens det innen for hjelpeapparatet bare skjer unntaksvis.

I samtalene med både tolker, ansatte og foreldre ble det gitt eksempler på det de opplevde som dårlig kommunikasjon. Eksempelene handlet om ordvalg, kroppsspråk eller væremåter som den en eller andre parten opplevde som nedverdiggende eller krenkende. Når tolkene ble bedt om å utdype dette, snakket de om manglende respekt, om nedlatende holdninger og om en opplevelse av avmakt eller holdninger. De var ikke opptatt av å fordele skyld, men understreket at barnevernet har et særlig ansvar for at samtaler gjennomføres på måter som ikke forsterker det som kan oppleves som et ulikeverdig maktforhold. Noen ganger handler det først og fremst om språklige og/eller kulturelle misforståelser. Andre ganger er det selve barnevernssaken som gjør kommunikasjonen vanskelig.

Underforbruk av tolker

I NOU 2014:8 om bruk av tolk i offentlig sektor slås det fast at utfordringene på dette feltet er omfattende. *Det er både underforbruk av tolker, manglende kvalifikasjonskrav og mangelfulle rutiner for bestilling* (ibid, s. 13). Utredningen har en rekke konkrete forslag til tiltak, hvor det mest omfattende forslaget er å innføre en egen tolkelov som regulerer offentlig sektors plikt til å bruke kvalifiserte tolker. I utredningen behandles også bruk av tolk i barnevernet. Her drøftes blant annet årsaker til at barnevernet ikke bruker kvalifiserte tolker og henviser i denne sammenhengen til IMDi-rapporten fra 2008. Studien viser et betydelig underforbruk av profesjonelle tolker i barnevernet, noe som gjør at en stiller spørsmål ved partenes rettssikkerhet. Ifølge studien handler underforbruket om flere ting; Overvurdering av norskkunnskaper hos de minoritetsspråklige, ønske fra minoritetsspråklige om ikke å ha med tolk i samtalen i tillegg til vansker med å skaffe tolk i akutte situasjoner. Blant annet viser rapporten at hver fjerde barnevernsansatt opplever at det benyttes tolk for sjelden i forhold til det reelle behovet, og en femtedel av de spurte har ikke bestilt tolk i tilfeller der de har hatt behov for det. Samtidig oppgir halvparten av barnevernsansatte at de *har* rutiner ved bruk av tolk. Rutinene går imidlertid på bestilling og betaling, mens de mangler rutiner knyttet til å sjekke tolkens kvalifikasjoner. Undersøkelsen viser også at nesten halvparten av de ansatte opplevde at mange tolker hadde for dårlig kompetanse – både språklig og tolkefaglig.

Selv om offentlige etater er forpliktet til å benytte kvalifisert tolk i situasjoner hvor brukeren av tjenesten ikke forstår norsk og hvor dette blir til hinder for forsvarlig kommunikasjon, er tolketjenester relativt lite utbredt i det kommunale apparatet (Thorshaug, Valenta og Berg 2009; IMDi 2008). Berg og Söderström (2012) mener at underforbruk av tolk handler om både *strukturelle* faktorer som manglende tilgang, mangel på regulering og rettighetsfesting og om *individuelle* faktorer som manglende kompetanse og etisk bevissthet. Svakt juridisk hjemmelsgrunnlag gjør at utgifter til tolking kan oppfattes som en salderingspost (Ørvig 2007; Thorshaug mfl 2009;

Berg og Ask 2011; Kittelsaa og Berg 2012). Det påvirker vurderingen av om det skal brukes tolk eller ikke, om det skal brukes oppmøtetolk eller telefontolk, og om tidspunkt på døgnet det er aksept for å bestille tolk (dagtid/kveldstid, hverdag/helg).

Tilgangen på kvalifiserte tolker er også en begrensende faktor. Dette gjelder særlig på en del «nye» språk som er aktualisert gjennom mottak og bosetting av nye innvandrergupper. De store ankomstene av enslige mindreårige asylsøkere i 2015, har skapt et betydelig tolkebehov innenfor språk som det allerede i utgangspunktet var knapphet på. Dette skaper selvsagt også utfordringer for omsorgssentrene, som er første stoppested for enslige mindreårige under 15 år (Berg og Tronstad 2015). Også for barnevernsinstitusjonene kan dette skape problemer, fordi etterspørselen etter tolker på språk som blant annet arabisk, pashto, tigrinja og somali øker. Dette er språk som snakkes av store deler av minoritetsbefolkningen med kort botid i Norge. Kapasitetsproblemene er store i hele landet, men i mindre kommuner utenfor det sentrale Østlandet er det særlig vanskelig å skaffe oppmøtetolk (IMDi 2008; NOU 2014:8). Tilgangsproblemene forsterker underforbruket av profesjonelle tolker. I stedet benyttes uformelle «tolker», som f.eks. barn, arbeidskollegaer og venner benyttes som tolker (Blom og Henriksen 2008). Bruk av barn som tolk har lenge vært i strid med retningslinjene for god tolkeskikk, vedtatt av Kommunal- og regionaldepartementet i 1997²⁹, og i 2016 ble det innført lovforbud mot å bruke barn som tolker³⁰. Det foreligger også et lovforslag om forbud mot bruk av mindreårige som tolk (nytt punkt § 11 e i Forvaltningsloven). Et slikt lovforbud vil bidra til en lovregulering av deler av feltet, men fortsatt har retten til tolk et svakt juridisk hjemmelsgrunnlag.

Kvalitet i tolkearbeidet

I flere studier fokuseres det på *kvaliteten* på tolkearbeidet. Sosialarbeiderne i studien til Kriz og Skivenes (2010, 11) opplevde at tolken ikke oversetter riktig og at ordene som brukes ikke er korrekte, noe også saksbehandlerne i Bø (2010) sin studie uttrykte usikkerhet rundt. Ifølge Randal (2009) får tolkene generelt mye kritikk for kvaliteten på tolkingen i barnevernfeltet. Uten tolker som «kan barnevern» er det grunn til å tro at det lett oppstår misforståelser mellom tolk og barnevernansatte, som vil forplante seg til barnevernets brukere, med ytterligere tillitsproblemer som resultat (Paulsen mfl. 2014). I enkelte av barneverntjenestene i vår undersøkelse, ble tolker uten barnevernfaglig kompetanse brukt som argument for heller å gjennomføre samtale uten tolk. Spørsmålet er imidlertid om kvaliteten på samtalen og rettssikkerheten til brukeren blir ivaretatt hvis samtalen foregår på et språk de bare i begrenset grad behersker. Selv om mange snakker bra «hverdagsnorsk», vil en samtale omkring mulig omsorgssvikt kreve et helt annet ordforråd og presisjonsnivå enn en hverdagsamtale.

²⁹ <https://www.tolkeportalen.no/no/For-tolker/Tolkens-yrkesetikk/>

³⁰ <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2016-06-10-23>

Svaret på de utfordringene det pekes på her må heller være å utdanne tolker som både er tolkefaglig kvalifisert og som har kjennskap til det fagfeltet de skal tolke innenfor.

Bruk av tolk vil løse mange av de språklige utfordringene, samtidig som barnevernansatte uttrykker at det oppstår utfordringer også i gjennomføringen av samtaler med tolk (Paulsen mfl. 2015). Språk er utviklet i en samfunnsmessig og kulturell kontekst, noe som gjør at ord og begreper kan være vanskelig å oversette. Kriz og Skivenes (2009) mener dette fører til det de velger å kalle kommunikativ usikkerhet, hvor både sosialarbeidere, foreldre og barn føler seg usikre på både ord, meninger og intensjoner. Ørvig (2007) argumenterer i tråd med dette for at tolking ikke bare handler om den konkrete oversettelsen av ordene, men om en bredere kulturoversettelse. Jareg og Pettersen (2006) er inne på mye av det samme når de definerer tolking som en trofast overføring av budskapet mellom mennesker som mangler felles språk. Ved å fokusere på budskapet (ikke ordene) tydeliggjøres de kulturelle og samfunnsmessige aspektene i selve tolkesituasjonen. Begge parter i en tolket samtale må kunne stole på at tolken faktisk oversetter det som blir sagt og må selvsagt også kunne stole på at informasjon fra samtalen ikke blir misbrukt. Flere undersøkelser viser at likeverdige tjenester for etniske minoriteter forutsetter at det settes av mer tid til samtalene – både på grunn av språklige utfordringer, informasjonsutfordringer og kulturelle forskjeller (Kriz og Skivenes 2010; Bø 2010; Berg 2011; Fylkesesnes og Netland 2012; Aadnesen 2012; Derviskadic 2013; Paulsen mfl 2014; Paulsen, Michelsen og Brochmann 2015).

IMDis undersøkelse fra 2008 viser at det er større bevissthet rundt bruk av tolk i den kommunale barneverntjenesten enn innenfor barnevernsinstitusjonene. De ansatte innenfor den kommunale barneverntjenesten har flere rutiner knyttet til bestilling av tolk og er i større grad bekymret for de negative konsekvensene rundt manglende bruk av tolk enn ansatte i barnevernsinstitusjonene. Når det gjelder tolkebruk på barnevernsinstitusjoner er kunnskapen svært begrenset. IMDis undersøkelse fra 2008 konkluderer med at det er behov for ekstra oppmerksomhet mot barnevernsinstitusjonene framover og at det er behov for å gå mer i dybden på årsaken til at behovet for tolk oppleves å være så mye mindre innenfor institusjonene enn innenfor det kommunale barnevernet. Det pågår nå et forskningsprosjekt som har fokus på nettopp dette. Prosjektet sluttføres i løpet av 2017.³¹

Både forvaltningsloven og særlover innen helse og barnevern understreker betydningen av informerte brukere for å sikre kvalitet og likeverdig behandling. Bruk av tolk kan i en slik sammenheng være det som skal til for å unngå å sette brukere av offentlige tjenester i en avmektig posisjon (Holm-Hansen mfl., 2007; Berg, 2011, 2012 Berg og Söderstöm 2012; Aadnesen, 2012; Handulle, 2013, Paulsen mfl., 2014). Bruk av tolk er derfor viktig både ut fra et rettssikkerhetsperspektiv, ut fra et tillitsperspektiv

³¹ Prosjektet «Bruk av tolk i barneverninstitusjoner og omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkere» gjennomføres av NTNU Samfunnsforskning, på oppdrag for Bufdir.

og for å sikre likeverdige tjenester. En viktig forutsetning for forsvarlig omsorg og behandling er at retten til å medvirke ivaretas. For å kunne medvirke er barnet avhengig av å forstå informasjon som blir gitt og kunne gjøre seg forstått. Dersom barnet eller ungdommen ikke kan tilstrekkelig norsk er bruk av tolk nødvendig for å bidra til å sikre medvirkning.

Forståelser av barnets rolle og foreldrenes omsorgspraksis

Når de ansatte snakker om kulturelle forskjeller, knyttes dette som oftest til *annerledes* forståelse av barnets rolle og barnets posisjon i familien. Kulturforskjeller knyttet til relasjonen mellom foreldre og barn beskrives som en viktig årsak til utfordringene og problemene som barneverntjenestene står ovenfor i møtet med familier med etnisk minoritetsbakgrunn. Noen av de hyppigst omtalte temaene i denne sammenheng er knyttet til barnets status og posisjon i familie og samfunn, relasjonelle kvaliteter i forholdet mellom barn og foreldre, samt oppdragelsesmetoder.

Kravene til god nok barneomsorg i en norsk kontekst innebærer forventninger til foreldre om å samhandle med barna som selvstendige subjekter rettslig og sosialt. En slik omsorgspraksis er av flere benevnt som en *barnesentrert praksis* i motsetning til en *familieorientert praksis* som mange etniske minoritetsforeldre har erfaring med. Flere av barnevernsarbeiderne peker på hvordan norsk barneverns vektlegger emosjonelle kvaliteter i relasjonen mellom barn og foreldre. Dette handler om forventninger til foreldrene om å se og beskrive barnets opplevelser av verden rundt seg, det handler om å reflektere rundt sin relasjon til barnet, og det handler om hvordan fravær av dette kan medføre at foreldrenes faktiske omsorg og følelser overfor sine barn ikke blir sett eller forstått. Noen barnevernsarbeidere peker på at mange foreldre med innvandrerbakgrunn fokuserer på god oppførsel og verdien av praktiske ferdigheter når de blir spurt om å beskrive forholdet mellom seg og barna. Her er det en fare for å trekke feilaktige konklusjoner om kvaliteten på relasjonen mellom barn og foreldre. Barnevernsarbeiderne understreker også at foreldrene fokus på ferdigheter og god oppførsel kan også ha sammenheng med språklige barrierer og kulturelle koder, eller at foreldrene kan mangle språk for å beskrive barnet og relasjonen. Det kan også gjøre at barnevernet ikke greier å få formidlet godt nok hva de ønsker informasjon om.

I tillegg kommer det frem i intervjuene at barnevernets interaksjonsform kan fungerer som en barriere i møte med foreldre. En av barnevernsarbeiderne peker blant annet på at tjenesten har en «snakkkultur» som kan være ukjent eller vanskelig å håndtere for mange foreldre. Fordi samtaler ikke nødvendigvis gir tilstrekkelig eller adekvat informasjon for barnevernets undersøkelse, er observasjon hjemme hos familiene en metode for informasjonsinnhenting som barnevernet generelt benytter. En

barneverntjeneste peker her på hvordan observasjon brukt i en minoritetsfamilie ga et helt annet og positivt bilde av relasjonen mellom barn og foreldre:

Det inntrykket vi hadde da vi snakket sammen, endret seg da vi så dem (mor og barn) sammen, da så vi at det var veldig god omsorg, veldig tydelig varme følelser for barnet som ikke kom fram i samtalen.

Altså kan ulike tilnærminger bidra til å gi et rikere og mer utfyllende bilde av familiesituasjonen. Samtidig kommer det fram at observasjon også kan være en utfordring. I en av barneverntjenestene påpeker de ansatte at observasjon også kan være vanskelig som informasjonskontekst på grunn av språklige barrierer og for lite kunnskap om kulturelle atferds- og samværskoder. Et eksempel på dette kan være hvordan blikkontakt og kroppskontakt vektlegges. Slike barrierer kan skape utfordringer for barnevernet med hensyn til å få fram relevant og riktig informasjon om familien (Kriz & Skivenes, 2015).

Barneverntjenestene har forskjellige erfaringer når det gjelder å forholde seg til familier med en annen kulturell bakgrunn. Til tross for mange likhetstrekk i beskrivelsene av utfordringer i møter mellom barnevern og foreldre, finner vi også noen tydelige forskjeller i hvordan de reflekterer kultur, barndom og omsorgspraksis. Mange av de mindre barneverntjenestene legger vekt på at det uavhengig av familiens kulturelle bakgrunn og verdier må stilles krav til foreldrenes omsorgspraksis og barns velferd som er i tråd med norske skrevne og uskrevne regler og normer. Dette betyr i praksis at de bruker de samme vurderingskriteriene for hva som er god nok barneomsorg overfor alle familier, selv om noen også sier de har et noe annet «blikk» når de møter minoritetsfamilier. Om denne dobbeltheten sier en av de ansatte at

... vi må justere oss når vi møter innvandrersfamilier, men vi må ikke justere oss så mye at barna ikke kvalifiseres til å bo i det norske samfunnet, så det er noen grenseoppganger her. Altså er det noen forventninger vi har til innvandrersfamilier som vi må holde på og som vi ikke kan unnskyldte eller forklare med tradisjon eller kultur.

Begrunnelsen for å stille samme krav til alle foreldre er knyttet til barns situasjon her og nå, samtidig som et mer langsiktig perspektiv synliggjøres, nemlig barnas framtid i det norske samfunnet som inkluderte samfunnsborgere. Perspektivet kan forstås i tråd med forskning som påpeker at barnevernet i Norge har et barndomsperspektiv som legger vekt på barnets velferd her og nå, men også framtidige muligheter (Kriz & Skivenes, 2011a, 2012). Perspektivet gjenfinnes også i barnevernets refleksjoner rundt utfordringene foreldre med minoritetsbakgrunn kan ha med å forstå barnets rolle på andre arenaer, som barnehage, skole, SFO og fritidsaktiviteter og sin egen rolle knyttet til oppfølging av barna på disse arenaene.

En av de større barneverntjenestene reiser også et mer prinsipielt spørsmål om hva som er 'god nok' omsorg og i hvilken grad det er riktig at

... nesten alt vi har av tiltak, materiell, metoder osv er vestlig utviklet, det vil si basert på vestlige familiemodeller (...) vi har definisjonsmakten og den er knyttet til vår målestokk, basert på våre verdier og vår forståelsesramme

Samtidig understrekes det at barna lever i den norske barneverden og dermed innen en dobbel kulturell setting som kan være vanskelig å håndtere for både barn og foreldre:

... uansett hvilken kollektivistisk kultur de kommer fra lever barnet deres i en individualistisk kultur, barna er subjekter i skolen, de er subjekter blant venner, men objekter hjemme, det henger ikke sammen og det går ikke bra.

Denne kulturelle dobbelheten som beskrives her skaper utfordringer når det gjelder knyttet til oppdragelsesmetoder. Her kan vi også se eksempler på det som ofte omtales som ‘oppdragervold’ (Paulsen mfl 2017). Mange barneverntjenestener erfarer at ulike former for bruk av vold framstår som en vanlig og viktig oppdragelsesmetode for foreldre med etnisk minoritetsbakgrunn. En av de større barneverntjenestene peker imidlertid på at bruk av vold varierer, og at det er mer vold i nære relasjoner i noen innvandrergreper enn i andre.

Samtidig som barnevernsarbeiderne har kunnskap om oppdragervold og konkrete mistanker om slik vold i enkeltsaker, erfarer flere at det kan være vanskelig å få fram informasjon om foreldrenes oppdragelsespraksis med bruk av for eksempel fysisk avstraffelse. Dette sees i sammenheng med at foreldre gjerne vet at dette ikke er tillatt i Norge og at de er redd for konsekvensene av å være åpne rundt temaet. Barna kan også skjule at de blir utsatt for slag som del av oppdragelsen:

Det kan sitte langt inne å snakke om hvordan de blir behandlet med slag. Det kan være vernet om foreldrene, men også at de står med én fot i den kulturen og én fot i norsk kultur, de har vært vant til at foreldre eller storebrødre slår når de blir sinte.

En barneverntjeneste har her erfaring for at det er viktig å komme tidlig inn i saker med vold og gi foreldrene kunnskap om alternativ grensesetting. En annen tjeneste, som driver opplysningsarbeid overfor innvandrerfamilier sammen med andre deler av hjelpeapparatet, har erfaring for at det er enklere å få til samtaler om alternativ til vold i settinger hvor det snakkes om temaet generelt enn i konkrete barnevernssaker. Samtidig som oppdragervold er et tilbakevendende tema i de meldinger som kommer til barnevernet, peker en av de store barneverntjenestene på at flere og flere foreldre skjønner at det finnes andre metoder og flere påpeker at foreldre endrer praksis når de får veiledning. Dette kommer vi tilbake til i neste kapittel.

Ser vi på foreldrenes erfaringer med omsorg og oppdragelse i en norsk kontekst, har beskrivelsene mange fellestrekk med barneverntjenestens erfaringer. Dette gjelder

både når det gjelder barnets posisjon og ulike former for fysisk straff som ledd i oppdragelsen. Foreldrene peker på at de har stått eller fortsatt står overfor mange utfordringer når det gjelder barneomsorg og barneoppdragelse i en norsk kontekst. Flere peker på utfordringer når det gjelder å forme en omsorgspraksis hvor barnet står i sentrum. Det å anerkjenne barna som samtalepartnere med egne meninger det skal tas hensyn til, så vel som det å være sammen med barna hjemme og på arenaer utenfor hjemmet, beskrives som en stor utfordring av mange foreldre. En mor sier at:

Vi som er flyktninger er ikke vant til å snakke så mye med barna, være sammen med dem hjemme og delta ute, lese bøker, kose (...) Vi bare sender dem ut.

En annen mor gir uttrykk for at det er større frihet for barn i Norge enn i den kulturen hun kommer fra og at foreldreomsorgen her krever tid, tålmodighet og forsiktighet. Noen foreldre peker også på at barna deres kan misforstå hva som ligger i barnets posisjon. En av mødrene som mener barneoppdragelsen der hun kommer fra er strengere, sier:

Her er det annerledes, men jeg som mor skal bestemme. Ungene mine misforstår det med barns rettigheter i Norge, at da må du gjøre det de sier, men jeg har sagt til mine barn at det er ikke slik.

Noen foreldre peker også på at språkproblemer kan bidra til at barn og foreldre ikke kommuniserer så bra. En mor opplever at det kan oppstå en del vansker i kommunikasjonen med sønnen som snakker godt norsk, mens hun snakker best engelsk. Noe lignende kommer også frem i en av saksmappene hvor datteren i familien har vansker på skolen og er deprimert, og far undres blant annet på om språkproblemer kan bidra til at kontakten mellom han og datteren blir dårlig fordi far ikke snakker så godt norsk.

Enkelte barneverntjenester gir uttrykk for at *barna strever sosialt på skolen*, noe som innebærer en tilleggsbekymring og utfordring for foreldrene som strever med å forme sin fordrerolle i Norge. At skolen også representerer en arena hvor barn med minoritetsbakgrunn erfarer mange utfordringer både faglig og sosialt er også påpekt i tidligere forskning (Kriz & Skivenes, 2012).

Når foreldrene forteller om de utfordringer de har hatt eller har i foreldrerollen, trekker mange fram kontakten med skolen og barnas skoleproblemer. I tillegg snakker flere av dem om at barnas sliter psykisk, noe som forsterker de omsorgsrelaterte utfordringene. Mange av barna har problemer i skolen, både faglig og sosialt. Flere foreldre peker blant annet på at barna blir mobbet, og noen skulker eller 'lager bråk' og peker på at kontakten med skolen rundt barn som har utfordringer varierer. En far forteller om utfordrende prosesser med utvisning av sønnen fra en skole på grunn av fravær og bråk og med plassering på en ny skole uten at foreldrene fikk beskjed: *Det var mye misforståelser i denne tiden. De snakket om en skole, men så ble han plassert*

på en helt annen skole. Det var mye bråk og telefoner hver uke fra skolen. Denne faren erfarte etter hvert at kontakten med skolen ble bedre og at de både fikk til å ha jevnligte møter et bedre samarbeid omkring konkrete tiltak.

For en del av foreldrene oppleves språkproblemer som en utfordring i kontakten med skolen. En av foreldrene sier det slik: *Barnevernet og fostermor må hjelpe meg, jeg glemmer ting og forstår ikke hva lærerne sier. De snakker dialekt, men fostermor er med og forklarer hva de sier.* En annen mor erfarte at skolen sendte en bekymringsmelding til barnevernet fordi barnet var lei seg på skolen. Hun opplevde ikke at kontakten mellom foreldrene og skolen var så god. Eller som hun sa: *Det er barna som har denne kontakten.*

Sosioøkonomiske faktorer og middelklassenorm

I flere studier påpekes det at barnevernet i stor grad legger en *middelklassenorm* til grunn i sine vurderinger av familier og familiepraksiser (Vagli 2009, Kojan 2011). Dette finner vi eksempler på også i vår undersøkelse. En av de barnevernansatte sier det slik:

Tiltakene i barnevernet er tilpasset den norske middelklassen. Vi mangler gode tiltak for fattige, uten utdanning osv. Vi må snart stikke fingeren i jorda og innrømme dette og tilpasse tiltakene.

Familienes vanskelige sosioøkonomiske situasjon og konsekvenser for familien av dårlig økonomi, nevnes av flere barnevernsarbeidere som en utfordring. Mange av tiltakene som iverksettes er økonomisk stønad, både dekning av ferie, fritidsaktiviteter, SFO og barnehage – det som ofte blir beskrevet som fattigdomskompenserende tiltak. En barnevernsarbeider peker på utfordringene mange foreldre ofte har med å komme i arbeid, og hvordan dårlig økonomi og stor gjeld fra før familien kom til Norge kan skape en svært vanskelig situasjon. En annen peker på at flere av familiene har mange barn og at dette ofte skaper store økonomiske vansker. Mange av foreldrene peker på det samme. De opplever at lav inntekt og dårlig råd skaper utfordringer, særlig for barna. En av mødrene forteller om en økonomisk svært vanskelig situasjon fordi hun ble syk og hvordan dette har konsekvenser for barna. *De sammenlikner seg selv med de andre på skolen, vi har ikke så god råd som de andre familiene, med de ønsker seg det de andre barna har.* Hensynet til barna og deres ønsker om å få klær som andre barn er et tilbakevendende tema i flere av intervjuene med foreldrene.

Flyktningsspesifikke utfordringer

Gjennom intervjuene med de ansatte i barnevernet er det også fokus på det som kan karakteriseres som flyktningsspesifikke utfordringer. Dette omhandler blant annet psykiske belastninger som følge av flukt og utfordringer knyttet til det å være ny i landet. Det er også flere som er opptatt av at det kan være utfordrende å utøve godt foreldreskap når man bor på mottak og/eller har uavklart asylstatus, noe som også er beskrevet i tidligere forskning (Paulsen, Michelsen og Brochmann 2015; Berg og Tronstad 2015). Barneverntjenestene som ligger i kommuner med asylmottak peker i langt større grad enn andre på psykiske vansker som et dominant trekk ved de utfordringer mange foreldre har.

En av utfordringene som barnevernsarbeiderne peker på er foreldrenes psykiske vansker som følge av krig, flukt og en vanskelig eksiltilværelse. Flere av de mindre barneverntjenestene har erfaringer med at foreldres psykiske vansker og traumer kan skape en ekstra vanskelig situasjon i tillegg til de utfordringene foreldrene har med å forholde seg til de kulturelle normene som gjelder for barneomsorg i vår type samfunn. En av de større barneverntjenestene har erfart at psykiske vansker hos barn eller foreldre kan representere et tabuisert tema som skaper barrierer for samtaler omkring de problemene familiene kan ha, noe som også påpekes i annen forskning (Berg 2012, Kittelsaa 2012). En av de barnevernansatte sa:

For mange innvandrere gjelder det at så lenge vi ikke snakker om det, er det ikke-eksisterende (...) Da blir det vanskelig å hjelpe.

Det påpekes også fra andre tjenester at psykiske vansker kan være et tema det er knyttet mye tabu til, noe som kan bidra til at dette er et problem som underkommuniseres. Flere barneverntjenester peker på at barn med flyktningbakgrunn kan ha psykiske og/eller kognitive vansker som kan knytte til traumatiske erfaringer fra krig og flukt. Dette er noe som krever mye oppfølging fra foreldrenes side, både hjemme og i forhold til skole, utrednings- og behandlingsinstitusjoner. En av de ansatte sier i den forbindelse:

Jeg arbeider med en familie med to gutter nå. De har alvorlige krigstraumer og vi har ikke peiling på hva de har vært utsatt for. Det handler om psykiatri, men det er vanskelig å gi rett hjelp. Og psykiatrien tar ikke nok ansvar, de er organisert på en svært utilgjengelig måte. Barnevernet tar barna fra denne familien, fordi de er syke.

I intervju med foreldre kommer det også fram at psykiske vansker har vært en utfordring. En av mødrene forteller at hun flyktet sammen med mannen sin og to barn, men at hun under flukten kom bort fra mannen og det eldste barnet og at hun ikke vet hva som skjedde med dem. Hun beskriver at hun har vært svært deprimert og hadde store problemer med flashback knyttet til flukten og tapet av barnet og

ektemannen. I tillegg forteller flere foreldre om psykiske problemer hos et av barna og de fleste forteller om skolerelaterte problemer for et eller flere av barna.

Likheter og forskjeller

I barnevernsarbeidernes beskrivelser og refleksjoner rundt foreldreutfordringer, kommer det fram mange fellestrekk, samtidig som vi også ser noen forskjeller knyttet til i hvilke utfordringer de erfarer som mest sentrale. Barnets status som et selvstendig subjekt med rettigheter og forbudet mot bruk av fysisk straff som ledd i oppdragelsen, trer fram som de mest sentrale utfordringene for foreldre med minoritetsbakgrunn. Dette er i samsvar med funn i ulike internasjonale studier (Kriz & Skivenes, 2009, 2012) og framstår som en sentral faktor når man skal forstå utfordringene mellom minoritetsforeldre og barnevern. Samtidig understreker barnevernsarbeiderne at den enkelte familie må forstås som unik og må vurderes i forhold til den konteksten de inngår i.

I tillegg til de omsorgsrelaterte utfordringene peker flere barneverntjenester på en del andre forhold som bidrar til at foreldrene har store utfordringer i hverdagslivet. Dette omfatter spesielt barns vansker i skolen både sosialt og faglig og i noen tilfelle barns psykiske vansker samt foreldres egne psykiske vansker. Foreldrenes beskrivelser av de utfordringene de har erfart som foreldre i en norsk kontekst samsvarer i hovedsak med barnevernets framstilling når det gjelder barneomsorg og oppdragelse. Flere vektlegger imidlertid i større grad egne psykiske vansker og de fleste peker på dårlig økonomi som medvirkende årsaker til de utfordringene og problemene de erfarer i hverdagen. Flere av foreldrene har også stort fokus på barnas utfordringer i skolen og barnas psykiske vansker som store utfordringer for familien.

7. Barnevernets tiltak – innhold og opplevelser

I dette kapitlet vil vi se nærmere på tiltakene som barnevernet iverksetter. Barnevernets tiltak overfor barn og foreldre tar utgangspunkt i vurderinger knyttet til barnets situasjon og foreldrenes utfordringer i foreldrerollen. Hjelpetiltak er den dominerende tiltakstypen – både på landsbasis og i de fleste av barneverntjenestene som deltar i vår studie. Tiltakene retter seg mot både foreldre og barn og har, som vi skal se, både ulik begrunnelse og innretting. Vi vil se nærmere på de tiltakene som iverksettes fra barnevernets side og hvilke erfaringer de har med tiltakene. Vi ser først på hjelpetiltak, hvor råd og veiledning er vårt hovedfokus, og deretter på omsorgstiltak, hvor barnets egenart og ivaretagelse av kulturell, religiøs og språklig bakgrunn tillegges særlig vekt.

Hjelpetiltak

Barneverntjenesten skal i henhold til barnevernslovens § 4-4 sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det. Retningslinjene for hjelpetiltak omfatter et mangfold av tiltak som er kategorisert på ulike måter innen litteratur og offentlige utredninger (Christiansen, 2015). I denne studien har vi kategorisert hjelpetiltakene som foreldreorienterte og barneorienterte tiltak. I departementets retningslinjer for hjelpetiltak (Q-0982/2016) understrekes det at hjelpetiltak skal ha som formål å bidra til positiv endring hos barnet eller i familien og derfor bør ha et ressursperspektiv og *ta utgangspunkt i barnets og familiens konkrete situasjon og være målrettet mot de risikofaktorene som skaper eller opprettholder barnets og familiens vansker*. Hjelpetiltak er i utgangspunktet frivillige, det vil si at iverksetting av tiltak krever samtykke fra familien. Barneverntjenesten kan imidlertid iverksette noen former for hjelpetiltak ved pålegg til foreldrene, etter vedtak av fylkesnemnda. Denne muligheten har vært lite brukt av barneverntjenesten (NOU 2012:5).

Foreldreorienterte tiltak – barnevernets erfaringer

Råd og veiledning til foreldrene er et tiltak som har vært hyppig benyttet gjennom mange år og kom inn som egen tiltakskategori i 2007 (Christiansen, 2015; Gjerustad et al, 2006). Dette er også det tiltaket som gis mest oppmerksomhet fra barnevernsarbeiderne i intervjuene. Vektleggingen av råd og veiledning innebærer at barnevernets oppmerksomhet i stor grad rettes mot foreldrene, og da mot endring av foreldres omsorgs- og oppdragelsespraksis. Fokuset mot foreldrene handler likevel på ulike måter om barnet, slik en av de ansatte uttrykte det:

Det er enkelt, det er barnet det handler om (...) Det er hos foreldrene at endringsarbeidet må skje, men det er barnet det handler om.

Den omfattende bruken av råd og veiledning viser at dette er et tiltak som vurderes som relevant uavhengig av de utfordringer foreldrene vurderes å ha som foreldre. Dette er i tråd med funn i andre studier (Gjerstad et al., 2006; Christiansen, 2015). Kategorien råd og veiledning er da også et svært generelt tiltak som omfatter ulike praksiser og metoder (Garvold, 2013; Skilbred & Havnen, 2015). Ser vi nærmere på hvordan barnevernsarbeiderne i denne studien snakker om den veiledningen som tilbys foreldrene, framstår tiltaket som i hovedsak langvarig og med stor bredde i omfang og innhold. Når ansatte omtaler tiltakene, går det et hovedskille mellom det som kan betegnes som ulike former for sosialfaglig veiledningspraksis som først og fremst ivaretas av saksbehandlere, og standardiserte tiltak med en spesifikk metodikk som ivaretas av formelt kvalifiserte veiledere (Skilbred & Havnen, 2015).

Råd og veiledning gis svært ofte av saksbehandlere selv og kan foregå både hjemme hos familiene og i samtaler på barneverntjenestens kontor. I noen saker styrkes eller erstattes saksbehandlers råd og veiledning gjennom bruk av hjemkonsulent eller miljøarbeider som går inn i familien og arbeider mer aktivt med råd og veiledning i konkrete hjemmesituasjoner. Veiledningen til saksbehandlere og hjemkonsulenter synes noe overlappende ettersom begge gir råd og veiledning om både omsorgs-/oppdragelsessituasjoner, barn-foreldre-relasjonen og mer generelt ovenfor foreldres omsorgspraksis. Omfanget og innholdet i veiledningen som gis kommer tydeligst frem i saksmappene. I en av sakene ble det blant annet iverksatt miljøarbeider i hjemmet i inntil fem timer pr uke, hvor målet var å gi veiledning om foreldrerolle. Konkret handlet det om å ta barn på alvor, snakke med dem, lytte til dem, håndtere protester, sette grenser, leggesituasjon, oppfølging av skole/fritid og lage rutiner i hverdagen.

Det er vanskelig å se tydelige begrunnelser for hvorfor hjemkonsulent brukes i noen saker og ikke andre. Det kan imidlertid se ut til å ha sammenheng med kompleksiteten i de utfordringene familien står overfor (Skjelbred & Havnen, 2015) og at hjemkonsulent iverksettes når det er behov for mer omfattende veiledning. At

hjemkonsulent ikke brukes mer kan også ha sammenheng med manglende tilgang på hjemkonsulenter. Noen av barneverntjenestene gir uttrykk for at det er et større behov for bruk av hjemkonsulenter som kan yte råd og veiledning i hjemmet til familiene enn det tjenestene har tilgang til. Én tjeneste har en midlertidig konsulentstilling i 30 prosent knyttet til arbeid med vold i nære relasjoner. Konsulenten, som har formell veiledningskompetanse, har vært involvert i noen av familiene med innvandrerbakgrunn hvor det har vært mistanke om vold. Barneverntjenesten legger vekt på at all veiledning fra konsulentens side skal foregå i familiens hjem, noe som oppfattes som viktig for å kunne jobbe tett nok på familiene. Erfaringene fra arbeidet i familier med innvandrerbakgrunn er at mange foreldre har problemer med å skjønne alvorlighetsgraden i de oppdragelsesmetodene de bruker. Det et foreldrepar beskrev som *alt oppstyret rundt situasjonen* (i dette tilfellet samtale på Barnehuset), blir uforståelig for dem. En av tiltakskonsulentens oppgave er derfor å jobbe med å trygge og roe ned situasjonen, som ledd i den videre avtalen med foreldrene om veiledning.

Noen av barneverntjenestene benytter også standardiserte veiledningsprogram som COS (Circle of Security)³² og PMTO (Parent Management Training - Oregon)³³. Oppdragervold er et tilbakevendende tema blant de ansatte med hensyn til hvordan det skal håndteres. De standardiserte veiledningsprogrammene nevnes spesielt når det gjelder å hjelpe foreldrene med å ta i bruk alternative og adekvate oppdragelsesmetoder. En av barneverntjenestene peker på COS som et særlig egnet tiltak og et ofte benyttet tiltak i slike saker. I dette tiltaket kommer en familieveileder inn i familien og veileder foreldrene om alternativer til bruk av vold og trusler i oppdragelsen av barna. En av betingelsene for å iverksette dette tiltaket er at foreldrene erkjenner at de har utsatt barna sine for vold. Mange av de ansatte gir uttrykk for at flere og flere skjønner at det finnes andre oppdragelsesmetoder. PMTO er et annet veiledningsprogram som flere barnevernsarbeidere har positive erfaringer med. Det omtales som et spesielt godt redskap for å fremme forståelse for barns rettigheter og barneperspektivet i en norsk kontekst ved at det i følge en av de barnevernansatte vekker barneperspektivet hos foreldrene.

Alt fjaset om utviklingspsykologi når ikke frem, men ved bruk av PMTO opplever de en annen kontakt med barnet, det får et annet samspill.

Samtidig som råd og veiledning er det hyppigst benyttede tiltaket, peker barnevernsarbeiderne på mange utfordringer knyttet til å komme i en veiledningsposisjon til foreldrene. Flere barnevernsarbeiderne peker på at foreldrene ikke alltid er enig i vedtak om råd og veiledning. Dette blir satt i sammenheng med manglende kunnskap eller feilinformasjon om barnevernet som system. En informant forteller om en sak hvor foreldrene var lite motivert for råd og veiledning, men likevel

³² https://www.bufdir.no/se/Familie/Tilbud_Regionene/circle_of_security/

³³ https://www.bufdir.no/Barnevern/Tiltak_i_barnevernet/Metoder/PMTO/

kom til avtalte veiledningstimer. Barnevernsarbeiderne erfarte at det var vanskelig å motivere foreldrene til å ta i mot veiledningen. En av de ansatte sa i den forbindelse:

... så vi tenkte at dette var helt meningsløst. Men samtidig kunne barnehagen fortelle at barnet hadde endret atferd, og dermed ble saken avsluttet. Men etter en stund kom foreldrene selv tilbake og etterspurte mer veiledning og annen hjelp. Så jeg tenker at... vi opplevde at det var lite hensiktsmessig å drive denne veiledningen, men samtidig så var det kanskje nok til at de fikk tillit til oss... og så tror jeg også at de fikk et ansikt og navn på hvem barnevernet var.

Når foreldrene mener de ikke har behov for veiledning som hjelpetiltak fra barnevernet, kan det resultere i at saken avsluttes fra barnevernets side. Dette fant vi flere eksempler på i mappegjennomgangen, og det var flere som kommenterte dette i intervjuene. Noen saker kan på denne måten bli gjentakelsessaker ved at barnevernet får stadig nye bekymringsmeldinger som henlegges fordi foreldrene hver gang avviser tilbudet om hjelp. Problemene vurderes ikke å være så alvorlige at det gir grunnlag for tvangsinngrep fra barnevernets side, noe som innebærer at barnevernet henlegger saker selv om de kan være sterkt bekymret for barnets situasjon. Et eksempel på dette kom tydelig frem i en av saksmappene hvor barnevernet fikk nye bekymringsmeldinger om situasjonen til barna over flere år, inkludert bekymringer relatert til småkriminalitet hos et av barna. Barnevernet ga tilbud om råd og veiledning og andre hjelpetiltak, men tiltakene ble hver gang ble avvist av både foreldrene og etter hvert ungdommen i familien. Dette førte til at barnevernet henla saken under henvisning til at det er lite hensiktsmessig å fortsette saken så lenge foreldrene og barnet ikke ønsker hjelp eller mangler motivasjon og forståelse for at det *kreves en innsats også fra deres side*. Når foreldre takker nei til tiltak og saker henlegges, fører dette til at man ikke klarer å komme tidlig inn med veiledning. Skal veiledningen føre til endringer, legger flere av informantene vekt på det å komme tidlig inn i familien og understreker at veiledning dreier seg om prosesser som tar tid.

Veiledning kan være vanskelig selv om foreldrene ønsker veiledning. Dette kan være knyttet til hvor store utfordringer foreldrene står overfor, språklige utfordringer og ulike oppfatninger om hva veiledningen skal dreie seg om. Barnevernet og foreldrene kan også ha ulike oppfatninger om hva som ligger i «råd og veiledning». Barnevernsarbeiderne kan for eksempel legge vekt på veiledning som en refleksjonsprosess, mens foreldrene forventer å få konkrete råd om hva de skal gjøre. Andre studier viser også at foreldre kan ha forventninger om råd og instruksjoner i stedet for diskusjon og refleksjon, og at foreldre kan oppleve det å få konkrete råd som nyttige (Skjelbred & Havnen, 2015). En barnevernsarbeider forteller om en veiledningssituasjon hvor foreldrene ble bedt om å reflektere rundt hvordan de kunne håndtere en konkret oppdragelses situasjon på en annen måte, mens foreldrene ønsket konkrete råd:

Foreldrene ønsker i stedet at vi forteller dem hva de skal gjøre og så vil de gjøre det de konkret får beskjed om, men da blir det ingen økt forståelse (...) Vi må ha et felles utgangspunkt for veiledning, men vi kommer ikke til det, vi får ikke noen felles plattform å veilede ut fra.

Det skilles ikke mellom 'råd' og 'veiledning' når de ansatte snakker om dette tiltaket, og overgangen mellom disse kan derfor være flytende i konkrete situasjoner, men veiledning knyttes gjerne til en mer refleksjonsorientert prosess til forskjell fra konkrete råd, som også påpekt av Skagen (2004). Samtidig vil målsettingen og konteksten for veiledningen kunne påvirke avveiningen mellom innslag av konkrete råd og refleksjon (Skilbred & Havnen 2015:126).

En av tjenestene påpeker at det er en viktig oppgave for barnevernet å hjelpe foreldrene med å forstå barnets rolle. En barnevernsarbeider gir for eksempel uttrykk for at hun *begynner kjempe-, kjempetidlig med betydningen av å snakke med barn, ikke bare til barn*, mens en annen forteller om hvordan tjenesten søker å legge til rette for at foreldrene tilegner seg kunnskap og erfaringer rundt oppfølgingen av barna, for eksempel ved at besøksforeldre for barnet deltar som støttespillere for mor i ulike møter og tilstelninger på skolen.

Spørsmålet om veiledningen har effekt eller skaper endring er også et tema i intervjuene. En av barneverntjenestene som veileder mye om oppdragervold, sier dette er noe de selvsagt er opptatt av.

Vi snakker ofte om det, veiledning virker, det har vi sett, for i slike saker handler det mye om at de ikke har kunnskap og det at vi har gått inn i slike saker på et tidlig tidspunkt.

En annen barneverntjeneste gir uttrykk for at de av og til må gi opp veiledningen og setter inn kompensierende tiltak selv om de mener det ikke er tilstrekkelig. En tredje tjeneste gir uttrykk for at det kan være vanskelig å vite hvordan effekten av råd og veiledning er på sikt når tiltak avsluttes, men at de likevel har en del tydelige erfaringer med at veiledning virker, særlig der foreldrene er motiverte og mottakelige for veiledning.

Foreldres opplevelse av foreldrerettede tiltak

Foreldrene snakker ofte generelt om hjelpen de har mottatt, men også om konkrete hjelpe- og omsorgstiltak. Flere sier de har fått og får den hjelpen de trenger og noen gir uttrykk for at barnevernet er opptatt av at foreldrene må tørre å si fra hvis de trenger mer hjelp. En far som er alene om omsorgsansvaret for barna sier blant annet *de spør ofte om jeg trenger mer hjelp, men jeg er fornøyd*.

Råd og veiledning er det hyppigst omtalte hjelpetiltaket også blant foreldrene vi har intervjuet. Foreldrene skiller i liten grad mellom hvem som gir veiledningen og hvilken form for veiledning som gis. Omfanget av tiltakene er vanskelig å få tak i, men varierer fra de som forteller om veiledning flere ganger i uka til dem som forteller om månedlig veiledning. For noen av familiene vi har intervjuet er veiledningen redusert eller avsluttet. Mange foreldre erfarer å ha hatt stor nytte av veiledningen de har mottatt. En gjennomgående erfaring fra intervjuene med foreldrene er at veiledningen har vært nyttig. Den hjalp dem til å endre sin omsorgs- og oppdragelsespraksis, særlig der foreldrene opplevde å få konkrete råd.

Noen av foreldrene forteller også om hvordan saksbehandleren deres har gitt råd og hjelp av mer praktisk karakter. Dette har blant annet dreid seg om å søke lån, søke jobb og praktiske gjøremål i huset, noe de setter pris på. Men også der veiledningen kan antas å innebære refleksjonsprosesser, som det å lære seg alternative grensesettingsstrategier i stedet for å slå barn og det å lære seg å snakke med barn, forteller mange foreldre om nytteverdien av tiltaket. En mor forteller hvordan hun på ulike måter fikk økt forståelse for og kunnskap om morsrollen i en norsk kontekst og hvordan hun jobber med å endre sin praksis rundt samhandlingen med barna:

Ungene mine fortalte meg hva fosterforeldrene gjorde. De de ville at jeg skulle lese og kysse dem god natt, de ville at jeg skulle gjøre det samme (...) Barnevernet sendte en dame for å lære meg hvordan jeg skulle være mamma i Norge, hun sier hva jeg må gjøre; jeg må lytte til barna og jeg må lese for dem, jeg har ikke gjort det før, jeg synes ikke det er lett, men jeg synes det går greit. Men noen ganger glemmer jeg meg...

Når det gjelder oppdragervold, forteller foreldrene om møtet med norsk barneoppdragelse som en stor utfordring fordi de ikke visste hva de skulle gjøre når det ikke var lov å slå barn. Flere av foreldrene beskrev da at de gjennom veiledning fra barnevernet hadde lært seg andre måter å sette grenser på og de fremhever betydningen av å lære alternative strategier, både for grensesetting og sinnemestring. En mor gir uttrykk for dette slik:

Når barna gjør noe galt, så slår vi. Barna forstår det, men her kan vi ikke det. Det er ikke lett å få barna til å høre etter når vi ikke kan bli sint... Barnevernet måtte lære meg at jeg ikke må bli sint eller slå... jeg må være tydelig: et nei er et nei."

En far forteller om hvordan han endret praksis etter at barna ble plassert i beredskapshjem på grunn av hans sinne og hvordan han lærte seg 'den norske kulturen' gjennom veiledning av en person fra barnevernet:

[De] måtte lære meg hvordan jeg skulle være med barna i Norge, for jeg har ingen norske jeg kan lære av. Jeg måtte finne nye veier å gå sammen med barna mine og NN viste meg gode veier...

En mor som hadde omfattende veiledningstiltak i en periode, opplevde på ene siden veiledningen som positiv, men også som noe fremmed:

Det kom en sosionom hjem til oss morgen, middag og kveld hver dag. Det var bra. Hun var flink til å gi råd og veiledning... mest av alt satt hun bare og så og sa ingen ting. Etterpå hadde vi møte.

Noen foreldre beskriver at de sliter med å realisere en foreldrerolle i tråd med den veiledningen de mottar, noe som dels kan ha sammenheng med barnevernets samtaletradisjon som kan erfares som ukjent eller vanskelig å forholde seg til. En av mødrene gir uttrykk for dette når hun peker på at de *ikke er vant til møter* der hun kommer fra, mens en annen gir uttrykk for at *barnevernet bare snakker og snakker, jeg trenger praktisk hjelp*.

Analysene av både foreldreintervjuene og saksmappene viser at foreldrene oftere beskriver utfordringer knyttet til foreldrollen når barna blir litt eldre. Selv om foreldrene erfarer mange av tiltakene som nyttige, kommer det fram at ikke alle er like fornøyd med den hjelpen barnevernet iverksetter overfor barna, og spesielt ikke de ungdommene som har problemer med sinne, atferd, utagering og eventuelt kriminalitet. I disse sakene er barnevernet ofte kun én av flere hjelpeinstanser som er inne uten at foreldrene opplever at barnet får hjelp som bidrar til endring. Det kan blant annet bety at det har vært satt inn en rekke tiltak fra barnevernet, skole, PPT og Bup over flere år. I disse sakene har foreldrene i perioder ønsket hjelp fra barnevernet til å plassere barnet eller den unge utenfor hjemmet. I en sak hvor mor flere ganger har tatt opp spørsmålet om plassering utenfor hjemmet, vurderte barnevernet lenge at det var best *at familien kan bo sammen og at familien får hjelp i hjemmet*.

I noen av disse sakene uttrykker både foreldrene, skolen og til dels politiet økende bekymring for de unge guttenes situasjon med skoleskulk og problematferd og gir uttrykk for at det er behov for mer omfattende hjelp. Barnevernet, som har understreket betydningen av oppvekst i egen familie, vurderer til slutt midlertidig opphold på institusjon (saksdokumenter).

I familier med ungdommer som har utfordringer og problemer opplever flere av foreldrene at det er vanskelig å hjelpe barnet, dels fordi de erfarer at de unge ikke ønsker å delta i endringsprosjektet som barnevernet initierer og dels fordi de erfarer at foreldrerollen er vanskelig og at hjelpen barnevernet yter ikke fungerer. En far som forteller om kontakten med barnevernet rundt sønnen som skulket skolen og var i kontakt med politiet flere ganger sa det på denne måten: *Barnevernet sa til oss at vi skulle endre oss, på en positiv måte, for eksempel at vi måtte være sammen med barnet mer*. Han sier videre at de har avsluttet veiledningen fordi den ikke fungerte, dels fordi

sønnen ikke hørte på dem og dels fordi de opplever foreldrerollen som vanskelig når sønnen forandret seg hele tiden. Andre foreldre forteller også at barnevernet og foreldrene kan ha ulike oppfatninger om hvem som skal endre seg når barnevernet er bekymret for barnas situasjon. I en familie hvor foreldrene strevde med å etablere en bedre relasjon med en datter i tenårene, forteller mor om hvordan de som foreldre og barnevernet hadde forskjellige oppfatninger om hvordan dette skulle håndteres:

Datteren min kunne bodd et annet sted noen måneder. Jeg tror det kunne være en vekker for henne. Barnevernet har advart mot dette. De sier at det er fare for at hun da vil hun hate meg og føle at jeg kaster henne ut.

Noen foreldre uttrykker på andre siden at de ønsker mer hjelp enn de har fått, noe som kan forstås som uttrykk for at de har tillit til barnevernet som en hjelpende institusjon. Den kritikken som ligger i ønsket om mer hjelp, er blant annet knyttet til at barnevernet oppfattes å komme for sjelden på besøk og dermed ikke forstår den vanskelige situasjonen til barn og foreldre. En av mødrene gir her uttrykk for at barnevernet *må se mange dager, ikke bare en og en dag. En dag har barnet det bra, en annen dag har barnet det dårlig.*

I flere av intervjuene kommer det fram at foreldre har ønsket mer hjelp enn de fikk fra barnevernet. Noen opplever også at hjelpen har blitt avsluttet for tidlig. En av foreldrene som har hatt kontakt med barnevernet over flere år gir eksplisitt uttrykk for dette slik: *Når de ser bedring, kutter de ned på tilbudet, men de burde fortsatt, burde holde på mer.*

Når det gjelder råd og veiledning samlet sett, viser intervjuene at hjelpetiltaket 'råd og veiledning' har bidratt til økt forståelse, kunnskap og/eller ferdigheter når det gjelder barneomsorg og oppdragelse i en norsk kontekst. Saker der veiledningen fungerer, er ofte saker der barneverntjenesten har kommet tidlig inn og hvor mye av veiledningen har foregått hjemme hos familien. Dette er saker som kjennetegnes av at barnevernet og at foreldrene har utviklet en relasjon bygd på gjensidig tillit.

Samtidig viser intervjuene at noen foreldre kan oppleve at råd og veiledning ikke hjelper dem til å utvikle foreldrerollen, og det er foreldre som ønsker mer hjelp og støtte enn de mottar og over lengre tid. Et relevant spørsmål er hva som skjer i de sakene hvor råd og veiledning ikke fungerer. Det er flere forhold som kan trekkes fram når vi skal forsøke å forstå hva disse erfaringene bunner i. På ene siden ser vi at barnas problemer og alder kan spille inn. Foreldre som erfarer at barna som har store utfordringer i samspill med omgivelsene kan oppleve foreldrerollen som vanskelig. Når barna kommer i tenårene utfordres foreldrene i økende grad og det kan være vanskelig å realisere en endret foreldrerolle og en relasjon til barnet som fungerer for både for barn og foreldre – selv med veiledning. På andre siden kan det også være at veiledningen ikke er god nok. Det kommer både fram i intervjuene med ansatte

og i saksdokumentene at råd og veiledning er et tiltak som må gå over lang tid og gjentas flere ganger. Dette gjelder også saker hvor man ikke har opplevd at tiltaket har hatt ønsket effekt. I noen tilfeller henlegges sakene da med bekymring, mens i andre saker videreføres råd og veiledning. Det er vanskelig å se i våre data om slike videreføringer av tiltaket medfører endringer i opplegget for råd og veiledning når det for eksempel gjelder innhold eller tilnærming.

Råd og veiledning gjennomføres primært som et verbalt kommunikativt tiltak, det vil si at det kreves en viss språklig kapasitet for å mestre tiltaket. Både foreldre og barnevernsarbeidere peker på at barnevernets samtaletradisjon kan skape barrierer i samhandlingen, dels på grunn av språklige utfordringer og dels på grunn av ulike erfaringer med tematisering og refleksjon rundt barn-foreldre-relasjonen. I tillegg kan foreldre og barnevernsarbeidere ha ulike forventninger til hva det innebærer å ta imot råd og veiledning. Foreldrene gir uttrykk for at de ønsker seg konkrete råd – ikke veiledning i form av refleksjon. Det kan derfor reises spørsmål om refleksjonsorientert praksis bør kombineres med andre metodiske tilnærminger for å hjelpe foreldre til å forme en adekvat omsorgs- og oppdragelsespraksis (Skilbred & Havnen, 2015; Christiansen & Moldestad, 2008).

Intervjuene med de barnevernsansatte viser behovet for at ansatte og foreldre utvikler en felles plattform som utgangspunkt for veiledningen. Når forståelsesrammen rundt veiledning er forskjellig, enten det dreier seg om behovet for veiledning eller hva som ligger i veiledningstilbudet, kan dette skape hindringer med hensyn til å avhjelpe de utfordringene familiene sliter med (NOU 2012:5). Samtidig ser vi eksempler i denne studien på at veiledningstiltak kan ha en positiv effekt selv om foreldrene i utgangspunktet kan være lite motivert for å ta imot hjelp. Bildet er med andre ord sammensatt, selv om hovedinntrykket er at barnevernet har en del å gå på når det gjelder å tilpasse sin råd- og veiledningspraksis til minoritetsforeldres behov.

Barneorienterte tiltak

I tillegg til den indirekte hjelp og støtte barna får fra barnevernet gjennom foreldrerettede tiltak, mottar barna også hjelp og støtte gjennom barneorienterte hjelpetiltak. *De barneorienterte tiltakene* som omtales i intervjuer og saksmapper, omfatter hovedgruppene barnehage, SFO, støttekontakt, besøkshjem og økonomisk stønad. De barneorienterte tiltakene er kategorisert på ulike måter og gitt ulike betegnelser (Kvello, 2010; Øyen et al., 2010; Gjerustad et al., 2006). Den betegnelsen som synes hyppigst benyttet er kompenserende tiltak, det vil si at formålet med de barneorienterte tiltakene primært forstås å kompensere for konsekvensene av mangler ved barnets omsorgssituasjon eller foreldrenes manglende omsorgskapasitet. Ved å betegne tiltakene som kompenserende ser en imidlertid bort fra den egenverdien tiltakene har eller kan ha for barna (Christiansen et al. 2015), og vi velger derfor å benevne disse tiltakene som barneorienterte tiltak.

Bruk av barneorienterte tiltak synes å variere mellom barneverntjenestene som deltar i denne studien. Det er en tendens til at barneverntjenestene i de mindre kommunene setter inn flere barneorienterte tiltak enn barneverntjenestene i de større kommunene og at disse tiltakene settes inn relativt raskt, går over flere år og representerer et tillegg til råd og veiledning overfor foreldrene. Barneverntjenestene i de større kommunene synes primært å sette inn råd og veiledning overfor foreldrene, mens eventuelle barneorienterte tiltak iverksettes på et senere tidspunkt. Det tiltaksmønsteret vi ser hos de store barneverntjenestene gjenfinnes også i andre studier (Christiansen et al., 2015; Gjerustad et al., 2006).

Både barnevernsarbeiderne og foreldrene er mindre spesifikke i sin omtale av mange av de barneorienterte tiltakene enn råd og veiledning rettet mot foreldrene. Dette kan ha sammenheng med at de barneorienterte tiltakene iverksettes sjeldnere, men også at de fleste barneorienterte tiltakene foregår utenfor hjemmet og ivaretas av andre enn barnevernsarbeiderne.

Besøkshjem og støttekontakt

Noen av de barneorienterte tiltakene har en dobbeltfunksjon i den forstand at de også fungerer som hjelp og støtte for foreldrene. Eksempel på tiltak med ulike funksjoner er besøkshjem eller avlastningshjem. Tiltaket har som formål å gi barn tilgang til og erfaring med en trygg og forutsigbar familiekontekst med muligheter for opplevelser det ellers ikke ville hatt tilgang til (Gjerstad et al., 2006). Besøkshjem kan dermed også forstås som et tiltak som øker barns egne ressurser (sosial kapital) gjennom opplevelser og erfaringer som både kan ha en utviklingsrelatert effekt og en opplevelsesmessig egenverdi. På andre siden er dette et tiltak som fungerer som et kompenserende tiltak ved at det gir avlastning til foreldre som strir med egne problemer. Besøkshjem hører til et av de hyppigst benyttede hjelpetiltakene fra barnevernets side på landsbasis, men ved sammenlikning etter innvandrerbakgrunn er dette et tiltak som langt sjeldnere blir benyttet ovenfor barn med innvandrerbakgrunn enn norskfødte barn (Christiansen et al., 2015). I denne studien trekker de mindre tjenestene frem besøkshjem som et viktig tiltak som de ofte benytter, mens tiltaket i liten grad nevnes av de større barneverntjenestene.

En av barneverntjenestene som benytter besøkshjem trekker her fram verdien av det de benevner som to-base-familier, det vil si at det etableres en fleksibel avtale med et besøkshjem som kan ha flere roller og oppgaver ovenfor barn og foreldre, som f.eks. å fungere som rollemodeller overfor foreldre når det gjelder barneomsorg og oppfølging på fritidsaktiviteter, og fungere som alternative omsorgspersoner for barna når mor er syk eller som støttekontakter på fritida for barna. Det påpekes at en viktig forutsetning for at dette tiltaket har lyktes er at *det ikke er noen konkurransesituasjon mellom mor og besøkshjemmet, men et samarbeid rundt barna*. I intervju med foreldrene kommer

det også frem at de som har erfaringer med besøkshjem erfarer dette som positivt for barna. Noen foreldre sier også at de synes det er godt å få litt avlastning.

Støttekontakt eller fritidskontakt er også et tiltak med formål å gi barn erfaringer og opplevelser i tråd med alder og utvikling (Soldal, 2005), samtidig som det også til en viss grad kan fungere som avlastning for foreldrene. På landsbasis er støttekontakt et tiltak som benyttes hyppig overfor barn med innvandrerbakgrunn (Christiansen et al., 2015). Dette er også et tiltak som de fleste barneverntjenestene i denne studien omtaler som et aktuelt tiltak. Flere av foreldrene omtaler støttekontakt som et viktig tilbud for sine barn, enten barna har en egen støttekontakt som tar dem med på aktiviteter eller at funksjonen som støttekontakt inngår i det oppdraget besøksfamiliene har påtatt seg. Noen av intervjuene viser også at barnets ønsker når det gjelder støttekontakt, er viktig å ta hensyn til, samtidig som det er viktig å ha oppmerksomhet på hvordan relasjonen mellom barnet og støttekontakten utvikler seg. Et av barna som deltar i studien gir uttrykk for at hun først fikk en støttekontakt hun ikke fungerte så godt sammen med og derfor ikke ønsket videre kontakt. Foreldrene tok kontakt med barnevernet, noe som resulterte i at hun fikk en ny og yngre støttekontakt som datteren opplever som en betydningsfull person for henne, en som *hjelper meg mye*.

Barnevernet og foreldrene kan også være uenige om behovet for støttekontakt. En mor som ønsket flere tiltak rundt sønnen som var sint og utagerende, foreslo støttekontakt slik at han hadde noen å snakke med og som kunne følge han på aktiviteter. Barneverntjenesten ønsket imidlertid å prøve ut veiledning for å bedre kommunikasjonen mellom mor og sønn først. Seinere fikk barnet en støttekontakt som ifølge mor *tok han med ut på tur*, noe både mor og sønn opplevde som positivt. *Leksehjelp* er også et tiltak flere av barna i denne studien har fått gjennom barnevernet. Begrunnelsen for dette tiltaket er at barna har utfordringer i skolen, blant annet knyttet til konsentrasjon, atferd og/eller lave faglige prestasjoner. Det er også rimelig å anta at leksehjelp også blir gitt for å avhjelpe språklige utfordringer hos barnet eller at mange minoritetsforeldre har større vansker med å hjelpe barna med skolearbeidet siden de selv ikke har gått på norsk skole.

Mange av familiene i denne studien har fått dekket utgifter til *barnehage eller SFO (aktivitetsskole)*. Dette begrunnes med at tiltakene er viktige for barna for å kunne greie seg i det norske samfunnet, og barneverntjenesten avslår derfor svært sjelden denne typen tiltak. Altså er det ingen målsettinger utover det tilbudet som barnehage/SFO gir til alle barn, noe som betyr at slike tiltak i realiteten er økonomisk støtte. En av barneverntjenestene i de mindre kommunene reiser spørsmål om dekning av barnehage, SFO og leksehjelp skal dekkes av barnevernet. Det burde i stedet vært slik at samfunnet kunne gitt denne typen hjelp til barna eller familien uten at det ble barnevernssak.

Økonomisk støtte er et tiltak som på landsbasis i større grad gis til barn med innvandrerbakgrunn enn norskfødte barn. Tiltaket omfatter i denne studien støtte til feriereiser og spesielt til fritidstiltak og utstyr. Dette hjelpetiltaket påpekes av mange

av foreldrene som verdifullt fordi familien har en vanskelig økonomi. Alle familiene mottar ett eller flere tiltak innen denne kategorien. I likhet med studien til Sandbæk (2002), som viste at foreldrene verdsatte økonomisk hjelp og andre tiltak som bidro til inkludering, peker flere av foreldrene i vår studie på at slik økonomisk støtte er viktig for at barna kan få delta i aktiviteter som bidrar til at de trives og får venner. Det er imidlertid ikke alltid lett å finne aktiviteter som barna trives med eller som bidrar til inkludering i jevnalder-miljøet. En 16-åring vi intervjuet fortalte at han har prøvd ulike fritidsaktiviteter fordi barnevernsarbeideren er opptatt av at han ikke er *sosial nok*. Slik det beskrives av ungdommen ser det ut til å være et voksen-initiert tiltak som foreldre og barnevernsarbeidere var opptatt av at han skulle få og at han selv i liten grad har deltatt i utformingen av. Han opplevde ikke at han fikk noe ut av tiltaket og sier at han ikke liker å få hjelp, noe som resulterte i at han sluttet.

Selv om barnevernet forvalter et bredt register av hjelpetiltak og det er opp til kommunene å utvikle nye former for tiltak, ser vi at de barneorienterte tiltakene i all hovedsak representerer tradisjonelle tiltak. Vi ser også at omfanget av barneorienterte tiltak varierer mellom barneverntjenestene. På landsbasis har omfanget av denne type tiltak gått ned siden 2007, noe som kan ha sammenheng med en barnevernpolitisk ønsket dreining fra kompenserende tiltak og mot større vekt på endringsorienterte tiltak. Utvalget av tjenester som deltar i denne studien er lite, så det er vanskelig å trekke noen slutninger fra funnene.

Andre tiltak

Det har de siste årene vært stort fokus på nettverksarbeid i barnevernet, blant annet gjennom den statlige satsingen på implementering av familieråd. På tross av dette er det svært få av tjenestene i vår studie som snakker om *nettverkstiltak*. To av de større tjenestene omtaler imidlertid familierådsmodellen. En av tjenestene forteller at de ikke greier å ta i bruk denne modellen, men at de ser på nettverket i alle saker og har gode erfaringer med å trekke inn storfamilien som for eksempel onkler og tanter. Samtidig som de sier at de ikke bruker nettverkstiltak, sier ansatte at de *ser på nettverk*, uten at dette spesifiseres nærmere verken i mapper eller i intervjuene. En annen av de større barneverntjenestene peker på at familieråd ikke alltid fungerer så godt, spesielt ikke i saker med vold, hvor tillit er viktig. De har benyttet tiltaket med varierende erfaringer: *Det bringer ikke nødvendigvis saken noe videre (...) Det kan virke som at det i noen tilfelles føles mer som en tvangstrøye enn reell hjelp*. Det er få foreldre som snakker om nettverkstiltak. En far snakker imidlertid om familieråd som et nyttig tiltak ved at alle fikk vite hvilken hjelp familien fikk. Han opplevde at *familieråd var bra, for da fikk alle snakke*.

Barneverntjenestene peker på at mange av familiene har stort nettverk, og noen av foreldrene forteller også om at familiemedlemmer og nettverk har gitt nyttig veiledning og råd i tilknytning til foreldrerollen. En av fedrene forteller at de har mye samvær og samlinger knyttet til det etniske nettverket sitt, og et par av mødrene forteller at de har lært mye om barneomsorg av sine mødre. En av dem sier at *mamma er en klok dame. Jeg snakket mye med henne etter barnevernsproblemene. Hun lærte meg masse.*

En annen, som ble mor mens hun var i tenårene, forteller hvordan moren hennes hjalp henne med å passe barnet og lærte henne om barneomsorg. Samtidig er det flere foreldre som også peker på at de er alene uten noen familie som kan fungere som støttespillere og derfor er særlig avhengig av den kontakten de har med barneverntjenesten.

Ansvarsgrupper er et tiltak som ofte iverksettes for å koordinere hjelp fra ulike tjenester og instanser. Alle familiene vi snakket med hadde en ansvarsgruppe ettersom de fleste familiene har mange tiltak og kontakt med ulike deler av hjelpeapparatet. Barnevernet har ofte en sentral rolle som koordinatorer i ansvarsgruppa og er gjerne aktiv som pådriver, sammen med foreldrene, for at barn får nødvendig hjelp fra hjelpetjenester utenfor barnevernet, som for eksempel barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) og PPT.

I enkelte kommuner har de også innført såkalte nettverksmøter. Formål med et nettverksmøte er å mobilisere det private og offentlig nettverket til *en samordnet, ressursorientert og prosessorientert problemløsning*. Nettverksmøter, slik det gjerne benyttes i barnevernet, handler om å bruke barnets eget nettverk som ressurs for å styrke familiens evner og muligheter til å gi barnet best mulig omsorg (Flaten, Sundvold, Svendsen og Gjevre 2013). Ingen av foreldrene vi har intervjuet hadde erfaring med nettverksmøter, men en av de større barneverntjenestene hadde praktisert denne arbeidsformen i minoritetsfamilier og var positive til denne måten å jobbe på. De understreket samtidig at denne arbeidsformen ikke passer i alle familier. I minoritetsfamilier kan både språk, kultur og maktrelasjoner være forhold som må tas i betraktning når man velger arbeidsform.

Plassering utenfor hjemmet

Med unntak av én barneverntjeneste har tjenestene relativt få omsorgsovertakelser. Blant de foreldrene som deltar i studien har en del erfart akutt-plasseringer av barna utenfor hjemmet. Noen av disse har vært midlertidige plasseringer i beredskapshjem med rask tilbakeføring eller videre i fosterhjem, noen har blitt plassert i fosterhjem som hjelpetiltak, i henhold til Lov om barneverntjenester § 4-4, 6. ledd og noen har blitt plassert etter vedtak i Fylkesnemnda. Tre av familiene har ett eller flere barn plassert i fosterhjem med et mer langsiktig perspektiv.

Foreldre og ungdommers erfaringer

Der barn har vært akutt plassert i beredskapshjem, har bakgrunnen vært bekymring for barna grunnet omsorgssvikt eller vold. I en av sakene forteller foreldrene om psykisk sykdom og oppdragervold som årsak til akuttplassering av deres to barn og deretter en omsorgssak med vedtak i fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Far sier følgende om omsorgsovertakelsen:

Jeg var skuffet og lei meg, men med tiden forstod jeg bedre. Barnevernet hadde grunn til å gripe inn. Jeg angret på det som hadde skjedd, det har gått utover barna. Jeg tar nå imot hjelp for å forbedre meg.

I en annen sak gir far uttrykk for at alle barna ble akutt plassert fordi et av barna hadde blitt tatt for nasking på skolen og ikke ville dra hjem fordi faren slo. Far opplevde at saken var vond og at han var veldig sint: *Barna var redde, derfor ble de flyttet. Jeg ble sint og de ble redde. Jeg mistet kontrollen.* Far forteller at han i ettertid fikk god hjelp til å håndtere sinnet sitt og at de yngste barna kunne flytte hjem ganske raskt. Generelt beskrives akutte plasseringer å være vanskelig og traumatisk for både foreldre og barn. Som en av ungdommene sa det: *Jeg husker det, det var forferdelig.*

En av mødrene som har barnet plassert i fosterhjem hos slekt, forteller om en prosess hvor barnet først ble plassert i fosterhjemmet som hjelpetiltak og at det var en viktig forutsetning for at mor godtok plasseringen:

Jeg ville ikke det... det ble problemer i relasjonen mellom meg og barnevernet, men jeg ble med på det fordi jeg fikk vite at jeg ikke mistet foreldreretten og kunne møte henne når jeg ville...

Etter to år overtok barnevernet omsorgen for barnet, noe mor vurderte som bra for datteren: *Det er viktig for meg at datteren min er trygg og har det godt, og det har hun nå.*

Barneverntjenestens erfaringer med plasseringer utenfor hjemmet

Det vanligste plasseringsalternativet ved omsorgsovertakelse er fosterhjem. Et viktig utgangspunkt ved plassering i fosterhjem er at det skal tas hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn, som blant annet påpekt i Lov om barneverntjenester § 4-15:

... stedet for plassering skal velges ut fra hensynet til barnets egenart og behov for omsorg og opplæring i et stabilt miljø. Det skal også tas behørlig

hensyn til at det er ønskelig med kontinuitet i barnets oppdragelse, og til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn.

Barnevernet har blitt kritisert fra både innvandremiljøer og forskning for at de i for liten grad tar hensyn til barnets bakgrunn ved plassering, spesielt knyttet til plassering av barn med minoritetsbakgrunn (Hofman 2010, Backe-Hansen mfl 2010, Paulsen, Thorshaug og Berg 2014). I intervju med barneverntjenestene fremkommer det ulik praksis knyttet til i hvor stor grad dette vektlegges ved plassering, og noen peker på at dette er utfordrende å få til i praksis, men også at det ikke nødvendigvis er den beste løsningen. En av barneverntjenestene gir uttrykk for at det i utgangspunktet er ønskelig med fosterhjem med samme etniske bakgrunn som barna som skal plasseres, men at det ikke alltid er så enkelt og at det kan *være gode grunner til begge deler*. På ene siden kan barn og foreldre ønske å være knyttet til eget nettverk, men barneverntjenesten tenker samtidig at *mange av barna burde plasseres et godt stykke unna far, og det er vanskelig hvis de skal være i nettverket*.

En annen barneverntjeneste peker på at omsorgsovertakelse kan innebære tap av kontakt med egen kultur fordi det er vanskelig å rekruttere familier med samme kulturbakgrunn som dem selv. De har erfaring med å bruke av besteforelder som fosterforeldre, men de peker på at det er vanskelig å rekruttere fosterfamilier fra minoritetsmiljøene. Dette kan ha ulike årsaker. Noen ganger kan det også handle om at foreldrene ikke ønsker at barnevernet skal snakke med noen fra deres etniske nettverk – de ønsker å holde det skjult at de er i kontakt med barnevernet. Her er imidlertid bildet sammensatt. Vi finner også eksempler på at foreldrene aktivt ønsker at barna skal ha fosterforeldre som representerer samme språk, religion og kultur som dem selv.

En tredje barneverntjeneste peker også på at det er vanskelig å rekruttere fosterhjem som både barneverntjenesten og foreldrene ønsker. De har erfaring med at de kan gi en omfattende beskrivelse av hvilket fosterhjem de ønsker, men at de ofte ender opp med at Bufetat sier at 'det er dette vi har'. Dette gjelder også i saker hvor foreldrene eksplisitt gir uttrykk for at barna må få mulighet til å opprettholde kontakten med familiens kultur. Utfordringene knyttet til rekruttering av fosterhjem kommer også fram i intervjuer med ansatte i Bufetat, som forteller at de mangler nok fosterhjem med minoritetsbakgrunn og at dette er noe de jobber aktivt med blant annet gjennom tett samarbeid med ulike minoritetsmiljøer.

Konsekvensene av at barn med minoritetsbakgrunn plasseres i etnisk norske familier er at det blir foreldrene som må sikre barnas opplæring i egen kultur i samværssammenheng. Barnevernet forsøker likevel å støtte opp under barnets og familiens ønsker ved blant annet å tilrettelegge for at samvær ikke kolliderer med familiens religiøse skikker og at det tas hensyn til at kostholdet ikke bryter med religiøse påbud. Samtidig påpekes det at de ansatte ofte mangler nødvendig kompetanse når det gjelder å tilrettelegge for at barn fra minoritetsfamilier får opprettholdt språk og kultur.

Noen av de unge som plasseres i fosterhjem kan selv ønske å komme til en norsk familie. En barneverntjeneste forteller om en ung jente som ikke ønsket fosterforeldre fra samme land som hun selv og legger til at mor også var glad for at jenta skulle bo hos en norsk familie. I andre tilfeller kan barnets ønsker stå i motsetning til foreldrenes ønsker, noe som kan gjøre barnevernets vurderinger utfordrende. Noen av de ansatte peker på at det er viktig å være bevisst på at de unge av og til kan ha underliggende motiver for å komme i et etnisk norsk fosterhjem, som for eksempel materielle ting og mindre kontroll.

Når det gjelder valg av fosterhjem, forteller en av de unge at hun fikk besøke et av fosterhjemmene i forkant og at hun for begge fosterhjemmene ble spurt om hun kunne tenke seg å flytte inn i familien, noe hun sa ja til. Hun legger imidlertid til at det er vanskelig å finne et fosterhjem som viser seg å være godt over tid: *Første besøket er alltid perfekt, men det er ikke alltid det.* Denne uttalelsen viser til hennes erfaringer fra opphold i flere beredskapshjem/fosterhjem i norske familier hvor hun opplevde at hun hadde det fint og trivdes i familien den første tiden, men at det over tid ikke var enkelt å komme overens med barna i fosterhjemmet eller at forholdet til fosterforeldrene ble vanskelig.

Barnevernets fokus på omsorgsovertakelser viser på ene siden at de har oppmerksomhet på det ansvaret de har for å ta hensyn til barnets etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn ved plassering utenfor hjemmet. På andre siden pekes det på at det kan være vanskelig å få tak i fosterhjem hvor disse hensynene er ivaretatt, på grunn av manglende tilbud fra Bufetat. Det er imidlertid ikke alltid at barnevernet selv eller foreldrene ser plassering hos familie fra egen kultur og nettverk som ønskelig. Foreldrene som har erfart plassering av barna utenfor hjemmet som hjelpetiltak eller omsorgsovertakelse, forteller om de prosessene de gikk gjennom med først å bli redde og sinte, for deretter å skjønne mer av hvorfor barna ble plassert.

Et viktig perspektiv, som er mindre berørt i intervjuene med ansatte, er betydningen av å ivareta barnets ønsker og få tak i barnets perspektiv. Barn har rett til å bli hørt, og jo eldre barnet er, jo mer skal barnas ønsker vektlegges. I rapporten «Barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier» (Haugen et al 2017) understrekes betydningen av å lytte til barna. Og selv om rapporten fokuserer på saker der det er vold inne i bildet, er barn og unges stemme i barnevernsaker uansett viktig.

8. Myter og realiteter – drøfting og anbefalinger

Formålet med denne studien har vært å få mer kunnskap om møtene mellom innvandrerbefolkningen og barnevernet. Som vi skrev i innledningen til denne rapporten er det mange som har sterke meninger om barnevernet generelt og om forholdet til minoritetsbefolkningen spesielt. Fra innvandremiljøene har barnevernet fått kritikk for å gripe inn oftere i minoritetsfamilier enn i familier med majoritetsbakgrunn. De er kritisert for manglende kultursensitivitet og for å vise liten forståelse for den situasjonen mange innvandrere befinner seg i som nye i Norge. Mediebildet er i stor grad basert på minoritetsfamiliens opplevelser av å være særlig utsatt, misforstått og urettferdig behandlet. Vårt oppdrag har vært å undersøke om dette bildet av barnevernet bygger på myter eller om det er realiteter.

Et premiss for debatten om forholdet mellom barnevernet og minoritetsbefolkningen har vært en påstand om overrepresentasjon av barneverntiltak blant barn med minoritetsbakgrunn. Et hovedspørsmål i denne rapporten har derfor vært: *Er dette en myte eller er det en realitet?* Basert på både registerdata og ulike typer kvalitative data, er vår hovedkonklusjon at det er mange myter, men også noen realiteter. I det følgende vil vi diskutere våre funn og på bakgrunn av dette komme med anbefalinger for det videre arbeidet. Vi starter med det som omhandler *barnevernets bruk av tiltak*, basert på registerdata fra SSB, før vi går nærmere inn på faktorer som kan forklare årsaker til barneverntiltak blant familier med innvandrerbakgrunn. Vi starter med det vi har valgt å kalle «minoritetsrelaterte faktorer», før vi ser på levekårsfaktorer og flyktningrelaterte faktorer. Til slutt i kapittelet vil vi gi anbefalinger for videre arbeid.

Barneverntiltak blant barn og unge med innvandrerbakgrunn

Tidligere forskning har vist at barn og unge med minoritetsbakgrunn, og da særlig førstegenerasjons innvandrere, er overrepresentert i barnevernsstatistikken – både når det gjelder hjelpetiltak og omsorgsovertakelser. Analysene har imidlertid gitt begrenset informasjon om ulike innvandringskategorier og har heller ikke skilt ut enslige mindreårige som en egen kategori som det kan være hensiktsmessig å holde utenfor analysene av tradisjonelle barnevernstiltak. Et viktig formål med våre analyser har derfor vært å gi en mer detaljert oversikt over situasjonen – med vekt på både å kartlegge omfanget av barneverntiltak blant ulike innvandrergrupper,

sammenlignet barn uten innvandrerbakgrunn og analysere variasjon og endringer i barnevernforløp, noe som i stor grad vil være en oppdatering av tidligere analyser basert på data fra 2009 og 2012 (Kalve og Dyrhaug 2011, Dyrhaug og Sky 2015). Videre har vi undersøkt om det er forskjell mellom ulike grupper (både mellom ulike innvandrergrupper, og mellom disse gruppene og barn uten innvandrerbakgrunn), blant annet ut fra sosioøkonomisk status, kjønn, generasjon og migrasjonsbakgrunn. I de fleste analysene har vi holdt gruppa ‘enslige mindreårige flyktninger’ utenfor, siden denne gruppa har en helt annen begrunnelse for tiltak enn andre barn³⁴. Kunnskapsoversiktene om møter mellom innvandrere og barnevernet (Holm-Hansen mfl 2007, Paulsen mfl 2014) peker på at eksisterende registerdata bør utnyttes bedre for å frembringe mer kunnskap om langtidsvirkninger. Vi har derfor sett nærmere på bruk av barnevernstiltak over tid. Det handler både om bevegelser inn og ut av tiltak – både generelt og for ulike typer tiltak. Dette kan gi innsikt i om minoritetsbarn har annerledes «barnevernforløp».

Studier viser at barn i familier med lav sosioøkonomisk status er overrepresentert i barnevernsstatistikken (Kojan 2011). Vi har undersøkt om dette også gjelder barn med innvandrerbakgrunn og sett nærmere på eksempelvis utdannings-, inntekts- og arbeidsforhold, samt trygdestatus, geografi og andre demografiske forhold. Vi har også undersøkt dette opp mot generasjonseffekter. Det handler i denne sammenhengen om flere forhold: For det første eventuelle forskjeller mellom innvandrere og norskfødte med innvandrerbakgrunn. For det andre spørsmålet om tiltak i barnevernet ‘går i arv’ – om barn av barnevernsbarn i større grad mottar barnevernstiltak. Til sist er det et spørsmål om minoritetsbarn som mottar barnevernstiltak har den samme eller en annen voksenkarriere enn tilsvarende gruppe majoritetsbarn, målt ut fra tradisjonelle overgangsmarkører.

Oppsummert viser vår analyse følgende³⁵:

- Det er liten forskjell i omsorgstiltak mellom barn med innvandrerbakgrunn og resten av befolkningen.
- Norskfødte med innvandrerbakgrunn ligger noe lavere når det gjelder omsorgsovertakelser enn befolkningen uten innvandrerbakgrunn.
- Det er store landforskjeller. Et interessant trekk er at de gruppene som har fått mest oppmerksomhet i media (familier fra Polen, Russland, India) ikke er blant dem med spesielt høy andel omsorgsovertakelser.
- Den største innvandrergruppa i Norge (innvandrere fra Polen), ligger under gjennomsnittet i befolkningen når det gjelder omsorgsovertakelser.

³⁴ For de fleste enslige mindreårige hjemles bo- og omsorgsløsninger i barnevernslovens § 4-4 *Hjelpetiltak for barn og barnefamilier*. I en undersøkelse av barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger svarer 85 prosent at de benytter denne hjemmelen (Garvik m fl 2016). Grunnlaget for å fatte vedtak er at de enslige mindreårige mangler omsorgspersoner i Norge.

³⁵ Analysene er basert på registerdata fra SSB (Barnevernsstatistikken) og UDI (Utlendingsstatistikken) (2014-2015), samt forløpsdata fra SSB for perioden 1996-2015.

- Blant norskfødte barn med én forelder født i utlandet er andelen omsorgsovertakelser høyere enn i samtlige av de andre gruppene. Dette er ikke en innvandringskategori, men i flere av kommunene blir denne gruppa inkludert i deres beskrivelser av minoritetsfamilier.
- Hjelpetiltak i innvandrerbefolkningen ligger vesentlig høyere enn i befolkningen for øvrig. Dette gjelder både råd og veiledning og fattigdomsreduserende tiltak.
- Når materialet kontrolleres for sosioøkonomisk bakgrunn, reduseres forskjellene mellom innvandrerbefolkningen og befolkningen uten innvandrerbakgrunn.
- Når det gjelder hjelpetiltak, viser datamaterialet store forskjeller mellom ulike grupper. Flyktninger er sterkt overrepresentert. Forskjellene reduseres når det kontrolleres for sosioøkonomiske faktorer og sivilstatus (par/enslig forsørger).
- Flyktningbakgrunn øker sjansene for hjelpetiltak, men ikke omsorgstiltak.

Gjennomgangen av registerdata viser betydningen av detaljerte analyser for å fange opp variasjoner både mellom og innad i de ulike gruppene. Når det gjelder de mest omfattende og inngripende tiltakene, er det f.eks. ingen forskjeller mellom gruppene. Hvis vi derimot går grundigere inn i materialet, ser vi at barn med og uten innvandrerbakgrunn har ulike forløp.

I materialet finner vi forskjeller mellom land, og vi finner forskjeller mellom de ulike innvandringskategoriene, men den gruppa som skiller seg mest ut er barn med én utenlandsfødt mor eller far. Som vi allerede har vært inne på tilhører ikke denne gruppa det som vanligvis omtales som innvandrerbefolkningen, men vi har likevel valgt å skille dem ut fordi vi her finner et annet mønster enn i de øvrige gruppene. Vi vet for lite om hvordan dette kan forklares, men det er grunn til å undersøke nærmere om disse familiene har kjennetegn eller lever under betingelser som kan bidra til å kaste lys over de overraskende tallene.

Alt i alt viser registeranalysen at vi må ha et bredt fokus når vi skal forklare innvandrerbefolkningens møter med barnevernet. Med *et bredt* fokus mener vi at møtene mellom barnevernet og minoritetsbefolkningen må forstås ut fra et sett av faktorer: (1) Minoritetsrelaterte faktorer, (2) Levekårsfaktorer og (3) Flyktningerelaterte faktorer.

Minoritetsrelaterte faktorer

Minoritetsbefolkningen er sammensatt langs en rekke dimensjoner. De kommer fra en rekke ulike land, de snakker ulike språk, og de har forskjellige livssyn, kulturelle bakgrunn og etnisk tilhørighet. Noen har bodd i Norge lenge, mens andre har kommet nylig. Det er ulike grunner til at de har kommet til Norge: De er arbeidsinnvandrere, flyktninger eller har kommet i forbindelse med familiegjengenforening. I tillegg er minoritetsbefolkningen forskjellig langs de samme dimensjonene som befolkningen for øvrig. De har ulik sosioøkonomisk status, de lever i forskjellige familiekonstellasjoner, de har varierende helsesituasjon osv. Når vi i denne sammenhengen snakker om minoritetsrelaterte faktorer, mener vi forhold som er systematisk forskjellige fra majoritetsbefolkningen og som bidrar til å skape eller opprettholde avstanden mellom minoritet og majoritet. Ofte vil det være knyttet et maktspekt til en slik avstand ved at majoriteten kjenner samfunnets spilleregler, kjenner de kulturelle kodene og behersker språket.

I møtet mellom minoritetsfamilier og barnevernet kan dette få betydning for hvordan både minoritet og majoritet forstår og fortolker ulike situasjoner. Språklige misforståelser er noe som går igjen i beskrivelsene av disse møtene. Det samme gjelder forskjeller i oppdragelsesidealer og samværsformer. Ofte blir forskjeller av denne typen forstått som kulturelle, men like ofte kan det vise seg at forskjellene handler om mangelfull informasjon og kommunikasjon som ikke når fram fordi man ikke har et felles språk. Dette forsterkes av at mange innvandrere mangler naturlige møteplasser for å bli kjent med det norske samfunnet og kjenner få personer med norsk bakgrunn. Dette bidrar til å skape en oppfatning begge veier om «oss» og «de andre» og kan skape grobunn for diskriminering og utenforskap. Vi ser med andre ord et samspill mellom ulike faktorer som kjennetegner barnevernets møter med minoritetsbefolkningen. I stikkordsform kan vi snakke om: Kultur, informasjon, språk og nettverk.

Kulturforskjeller er i tidligere studier beskrevet som en sentral faktor når vi skal forstå barnevernets møter med minoritetsbefolkningen (Aadnesen og Hærem 2007, Qureshi og Fauske 2010, Aadnesen 2012). Det kan handle om ulike forståelser av barn og barndom, det kan handle om ulike syn på oppdragelsesformer, og det kan knyttes til begreper som autonomi, likestilling, likeverd og medvirkning. I den nye barnevernloven understrekes behovet for å utvikle et *kultursensitivt barnevern* – eller det som i andre sammenhenger gjerne omtales som *et flerkulturelt barnevern*. Intensjonen bak er å oppøve en større forståelse for kulturelle forskjeller i møte mellom majoritet og minoritet og ta hensyn til dette i vurderinger av konkrete saker. Nyere forskning på feltet understreker at det ligger en fare i både «for mye kulturfokus» og «for lite kulturfokus» (Bredal 2009, Paulsen mfl 2015, Rugkåsa mfl 2017). Det første kan føre til at vi aksepterer en annerledes praksis overfor barn med innvandrerbakgrunn enn overfor barn uten innvandrerbakgrunn – og begrunner det

med kultur. Dette omtales ofte som *kulturrelativisme*. I den andre enden av skalaen finner vi vurderinger som ser bort fra kulturelle forskjeller og dermed står i fare for å utøve en *etnosentrisk* praksis.

I vårt materiale finner vi eksempler på både etnosentriske og kulturrelativistiske synspunkter og resonnementer, men vi finner først og fremst eksempler på barnevernfaglige vurderinger der kulturforskjeller trekkes inn – sammen med en rekke andre faktorer. Hva som er sentrale vurderingspunkter varierer fra sak til sak. I noen saker kan kultur spille en sentral rolle, i andre saker er det helt andre forhold som dominerer. I de kvalitative intervjuene kommer det frem at barneverntjenester i områder med en stor innvanderandel legger gjennomgående mindre vekt på kultur som forklaringsfaktor enn barneverntjenester med færre innvandrere. Vi skal være forsiktig med å generalisere ut fra et kvalitativt materiale, men det er interessant å merke seg at de med minst erfaring med minoritetssaker i barnevernet har en tendens til å tillegge kulturelle forskjeller en større betydning enn de med mye erfaring. I forlengelsen av dette kan det være rimelig å anta at en mer sammensatt befolkningsgruppe øker forståelsen for kulturelt mangfold – uten at dette gjøres til en sentral forklaringsfaktor i de barnevernfaglige vurderingene.

Informasjon har vært et sentralt tema i intervjuer med både foreldre og ansatte. Store deler av innvanderbefolkningen har kort botid i Norge og har naturlig nok begrenset kunnskap om det norske samfunnet – hvordan det er bygd opp, om arbeidsliv, velferdsordninger, utdanningssystem, rettigheter og plikter. Barnevern er i denne sammenheng et sentralt tema. Dette er et system som er ukjent for de fleste som er nye i Norge og som det knytter seg både frykt og usikkerhet til. Mange har hørt om barnevernet fra andre innvandrere og har forestillinger som ikke nødvendigvis stemmer med virkeligheten. Selv om barnevernet informerer, kan det være vanskelig å nå fram. Informasjonsformidling forutsetter tillit, og hvis det er skapt et inntrykk av at «barnevernet tar barn fra innvandrerforeldre» (slik det ofte formidles i en del utenlandske media), kan det være en utfordring å korrigere et slikt bilde. Man stoler ofte mer på egne landsmenn enn på myndigheter i et nytt land. Utvikling av informasjonstiltak som møter innvandreneres usikkerhet og som åpner for dialog, har vist seg å ha god effekt. Foreldreveiledningsprogrammene i Trondheim kan stå som et eksempel på hvordan dialogbasert informasjon kan bidra til økt forståelse (Haugen og Berg 2016). Fra bydeler i Oslo og er det også gode eksempler på hvordan man kan samarbeide med innvanderorganisasjoner og trossamfunn både i informasjonsarbeid og i arbeid med konkrete barnevernssaker.

Informasjon handler om alt fra formelle regler og ordninger til uformell kunnskap av typen «sånn gjør vi det her». Eksempler på det siste kan være omgangsformer, oppdragelsesidealer, likestillingsspørsmål, betydningen av ytringsfrihet og demokrati mm. Dette er tema som det informeres om på norskkurs og introduksjonsprogrammer for nyankomne, men disse programmene når ikke på langt nær alle. Uansett vil det ta tid å lære samfunnet å kjenne, og det kan være utfordrende å finne et godt balansepunkt mellom levemåter i opprinneleslandet og livet i Norge.

Lover og regler må etterleves av alle, men hverdagslivet inneholder en mengde uskrevede regler som regulerer samhandling og sosial kontakt. Det kan være tilsynelatende banale spørsmål om påkledning, matvaner, bursdagsfeiringer og leggetider, til mer dyptgripende spørsmål som for eksempel religionens betydning og plass i den enkelte families hverdagsliv. Dette er selvsagt ikke et tema som kan reduseres til et spørsmål om informasjon, men informasjonsutfordringene kan bidra til å forsterke opplevelsen av annerledeshet og utenforskap. Dette blir forsterket av *språklige og kommunikative* utfordringer. Det tar tid å lære et nytt språk, og selv om de fleste innvandrere etter hvert snakker og forstår hverdagsnorsk, kreves det et vesentlig mer avansert språk for å kunne tilegne seg informasjon fra ulike offentlige instanser. Språklig kompetanse er også situasjonsavhengig. I en situasjon preget av mye stress (for eksempel i forbindelse med en barnevernssak) vil mange oppleve at språkforståelsen blir dårligere enn ellers. Det oppstår misforståelser, som igjen kan få konsekvenser for møter med ulike offentlige instanser – for eksempel barnevernet.

Nettverk har betydning for mestring, sosial integrasjon og opplevelse av tilhørighet. Som ny i Norge er nettverket ofte begrenset. De færreste har slekt og venner fra hjemlandet rundt seg til daglig, og for mange tar det tid å etablere nære relasjoner til nordmenn. Dette gjør at mange innvandrere har lite nettverk – i alle fall den første tiden. For de fleste barnefamilier spiller slekt og venner en sentral rolle både som samtalepartnere, veiledere og avlastere. Innvandrerfamilier har gjennomgående færre personer å støtte seg til, samtidig som de ofte har større behov for både veiledning og avlastning.

Arbeidsledigheten i innvandrerbefolkningen er høyere enn i majoritetsbefolkningen, noe som gjør at mange mangler de daglige, naturlige møtepunktene. Dette igjen påvirker informasjonstilgang og språkutvikling. Med et begrenset nettverk mister man ofte mye av den uformelle informasjonen som flyter mellom venner og bekjente. Hvis vi relaterer det til barnevernet, vil et lite nettverk gjøre at du i liten grad blir utfordret på egne holdninger og praksiser. Det kan også skape mistenksomhet (begge veier) og bidra til at det skapes negative forestillinger som igjen gir grobunn for både mytedannelser og opplevelse av diskriminering. Når mange innvandrere opplever at barnevernet 'er ute etter dem' og knytter det til deres innvandrerbakgrunn, handler det ikke nødvendigvis om kultur (og religion), men en opplevelse av at de som innvandrere behandles annerledes enn majoritetsbefolkningen. Hvis du har få norske venner eller arbeidskolleger, og du kanskje heller ikke snakker så godt norsk at du snakker med naboene eller andre bekjente, mangler du det korrektivet som kunnet bidratt til å nyansere bildet. Også her ser vi at de ulike faktorene henger sammen. Språk og nettverk er nøkler til informasjon, og informasjon reduserer sannsynligheten for at du ser på deg selv (eller oppfattes) som en «outsider».

Vi ser med andre ord at minoritetsfaktorer handler om en rekke ulike forhold som både hver for seg og til sammen kan bidra til å forklare hvordan møtene mellom

barnevernet og innvandrerbefolkningen arter seg. Å redusere dette til et spørsmål om kultur, er imidlertid en forenkling – en forenkling som i beste fall gir et utilstrekkelig bilde, i verste fall bidrar til at det settes inn tiltak som ikke treffer. Registeranalysene gir få holdepunkter for at ulike kulturelle praksiser forklarer behovet for de mest inngripende tiltakene. Når det gjelder hjelpetiltakene, ser vi også at bildet er mer sammensatt. Det er derfor grunn til å stille spørsmålstegn ved det sterke kulturfokuset man har hatt i debatten om innvandring og barnevern. Risikoen er at man ender opp med å forklare en «ikke-forskjell» med en forskjellsmarkør (kultur). Dette betyr ikke at kulturelle forskjeller er uten betydning i enkeltsaker, men det er altså ikke grunnlag for å hevde at dette utgjør en sentral faktor på gruppenivå. Med bakgrunn i tidligere kritikk av at barnevernet kan være «normativt» er det også nødvendig med kontinuerlig kritisk refleksjon over egne holdninger og egen praksis. Her ser vi at det er variasjoner mellom tjenestene, og det er ulikt i hvor stor grad de stiller spørsmålstegn ved egne tilnæringsmåter og tiltak.

Møtene mellom barnevernet og innvandrerbefolkningen påvirkes av en rekke faktorer. Vi har i denne rapporten understreket minoritetsperspektivet og viet mye plass til en drøfting av kulturens plass i dette bildet. Vår konklusjon er at det i både den offentlige debatten og i faglige sammenhenger har vært for mye fokus på kultur og for lite fokus på andre minoritetsrelaterte faktorer. Dette betyr ikke at kulturelle faktorer er uten betydning (og i enkeltsaker kan ha stor betydning), men i debatten har vi en tendens til å operere med et statisk og generaliserende kulturbegrep. Dette brukes til å forklare forskjeller som kan være relevante for å beskrive forskjeller mellom levesett i ulike samfunn – uten at dette nødvendigvis beskriver relasjoner mellom ulike grupper i Norge. Kulturforskjeller blir også brukt som forklaring på forhold som ikke har noe som helst med kultur å gjøre – vi «kulturaliserer». Konsekvensen av dette kan bli at vi overkommuniserer kulturelle forklaringer og underkommuniserer andre forhold som kan være sentrale. Dette kan for eksempel gjøre at fenomener som «oppdragervold» blir forstått som et kulturelt fenomen i innvandrerfamilier, mens vi har helt andre forklaringer på vold i majoritetsfamilier.

Innvandrerbefolkningen i Norge er sammensatt. Noen har bodd her lenge og behersker både språk og samfunn. Andre har kort botid og har større utfordringer i møte med både det offisielle Norge og med å etablere nettverk og sosiale relasjoner. Minoritetsrelaterte faktorer handler om forhold som kan ha betydning for relasjonen mellom minoritet og majoritet. Språk er helt sentralt. I tillegg handler det om kunnskap om det norske samfunnet – både skrevne og uskrevne regler, normer og verdier. Minoritetsstatus berører også spørsmål om makt og avmakt. Mangel på kunnskap om samfunnet du lever i forsterkes av språklige utfordringer. Det blir vanskelig å tilegne seg informasjon, og det oppstår lett misforståelser. Dette igjen kan skape en opplevelse av avmakt.

Vi ser med andre ord at møter mellom innvandrere og barnevernet inneholder noen tilleggsfaktorer som det er viktig å være oppmerksom på. Det kan ha betydning for hvordan det jobbes forebyggende, det kan ha betydning for hvordan det arbeides

med undersøkelsessaker, og det bør få betydning vurderingen av tiltakene som settes inn. Det handler ikke om å legge lista lavere (eller høyere) for barn med innvandrerbakgrunn, men det handler om å ta hensyn til den særegne situasjonen mange innvandrerfamilier befinner seg i (språk, kultur, lite nettverk, levekårsproblemer, opplevd utenforskap). Mange har flyktningbakgrunn og har levd et liv med store påkjenninger og ekstreme opplevelser før de kom til Norge. Dette kan skape både utrygghet og tilleggsbelastninger som det er viktig at barnevernet kjenner til og har et repertoar for å møte. I våre samtaler med ansatte i barnevernet har vi sett at dette er noe det snakkes om de fleste steder, men samtidig gir mange uttrykk for at de savner mer opplæring og veiledning, og de etterlyser arbeidsmetoder og tiltak som er tilpasset gruppas forutsetninger og behov.

Levekårsfaktorer

Som vi har beskrevet foran viser registerdataene at barn med og uten innvandrerbakgrunn har omtrent like stor (eller liten) sannsynlighet for at det blir iverksatt omsorgstiltak. Når det gjelder hjelpetiltakene, er imidlertid bildet annerledes. Her er innvandrerfamilier overrepresentert. Dette gjelder alle innvandringskategorier, men er mest markant for barn som er født i utlandet (første generasjon innvandrere). Hvis vi ser på type hjelpetiltak, dreier det seg i første rekke om råd og veiledning og ulike former for fattigdomsreducerende tiltak (Dyrhaug og Sky 2015). Selv om innvandrerbefolkningen er overrepresentert blant de med lav sosioøkonomisk status, påvirker sosioøkonomiske faktorer i mindre grad forekomsten av barneverntiltak sammenlignet med majoritetsbefolkningen. Særlig markant er forskjellen når det gjelder omsorgstiltak. Her ser vi klart at sosioøkonomiske faktorer har mindre betydning i minoritetsfamilier, mens det i majoritetsfamiliene er en sentral forklaringsfaktor.

For å forstå dette bildet må vi igjen se på hvordan ulike faktorer virker sammen. Og – når det gjelder levekår, er det også et poeng å se på årsakene til lav sosioøkonomisk status. I innvandrerbefolkningen er levekårssituasjonen i stor grad knyttet til botid. Mange av dem med kort botid i Norge står utenfor arbeidsmarkedet og har av den grunn lav inntekt. Flyktninger, som utgjør om lag 25 prosent av alle innvandrere, har ofte måttet avbryte skolegangen på grunn av krig og flukt og er av den grunn registrert med lav utdanning. Lav inntekt eller avhengighet av sosialhjelp/trygd vil for mange i denne gruppa være et forbigående fenomen. Årsakene til levekårsproblemene i majoritetsbefolkningen har (til dels) andre årsaker enn i minoritetsbefolkningen og vil i mange tilfeller ha sammenheng med sosiale problemer som i seg selv kan være risikofaktorer knyttet til barns omsorgssituasjon. For barn i familier med én utenlandsfødt forelder øker sannsynligheten for hjelpetiltak markant hvis familien har lav sosioøkonomisk status (til omtrent samme nivå som majoritetsbefolkningen).

Flyktningrelaterte faktorer

Analysen av registerdata viser at flyktningbakgrunn øker sannsynligheten for at det iverksettes hjelpetiltak. Ut fra registerdataene er det vanskelig å si hva det er i flyktningbakgrunnen som slår ut, men sammenlignet med arbeidsinnvandrere er sjansen for at det iverksettes hjelpetiltak mer enn tre ganger så stor. Det er nærliggende å se dette i sammenheng med både levekår og minoritetsrelaterte faktorer. For innvandrere med flyktningbakgrunn vil i tillegg krig, flukt og mulig traumbakgrunn gjøre at belastningene på familien øker. Dette vil komme på toppen av de andre minoritetsrelaterte faktorene.

De fleste flyktninger som kommer til Norge kommer som asylsøkere, noe som betyr at de den første tiden bor på et asylmottak. En rekke studier viser at mottakstilværelsen representerer en tilleggsbelastning (Berg og Sveaass 2009, NOU 2011:10, Valenta og Berg 2012, Berg og Tronstad 2015). Ventetiden på behandling av asylsøknaden representerer den største belastningen, men i tillegg nevnes ofte trangboddhet, dårlig økonomi, isolasjon, passivitet og tap av status som faktorer som kjennetegner mottakstilværelsen. Å være asylsøker påvirker både tilværelsen generelt og omsorgssituasjonen spesielt (Paulsen mfl 2015). Foreldre beskriver det som utfordrende å være gode foreldre i en situasjon der rammen omkring familielivet representerer så store utfordringer. Vi har ikke grunnlag for å påstå at en vanskelig asyltilværelse fører til barneverntiltak. Det er imidlertid liten tvil om at både flyktningbakgrunn og asyltilværelsen representerer risikofaktorer, noe som kommer fram både i de kvalitative intervjuene i denne studien og i tidligere forskning (Berg og Tronstad 2015, Paulsen mfl 2015).

Kommunikasjon og samhandling

Både fratil tidligere forskning og praksisfeltet vet vi at språk- og kommunikasjonsproblemer er en barriere i samhandlingen mellom velferdssystemet og minoritetsbefolkningen. Dette handler ofte om utfordringer knyttet til faktiske språkforskjeller, problemer med tolkebruk og mangel på kvalifiserte tolker, men kan også omhandle personers ulike referanserammer for en samtale. Gjennom både denne rapporten og tidligere forskning kommer det frem at kommunikasjonen i møtet mellom foreldrene og saksbehandler har avgjørende betydning for hvorvidt foreldrene er fornøyd og har tillit til barnevernet eller ikke. Det å få til god kommunikasjon mellom barnevern, barn og foreldre er dermed et kjerneanliggende.

Det kvalitative materialet bekrefter at det er tillitsutfordringer mellom barnevernet og minoritetsbefolkningen. Kommunikasjon er derfor et viktig stikkord – kommunikasjon i bred forstand. Dette handler om språk, men ikke bare om språk. Det handler om måter vi kommuniserer på, hva vi legger vekt på og hva som gjøres relevant i samhandlingen. Foreldrene som er intervjuet beskriver både gode og mindre

gode kommunikasjons-situasjoner. Det som imidlertid går igjen er beskrivelser av situasjoner som inneholder både informasjonsutfordringer og språklige utfordringer. Vi ser også stor variasjon når det gjelder kunnskap (og bevissthet) om bruk av tolk. Barneverntjenester i kommuner/bydeler med høy innvanderandel er gjennomgående mer bevisst på å bruke tolk når man ikke har felles språk. I mindre barneverntjenester er erfaringen med bruk av tolk ofte mindre. De mangler rutiner og gir oftere uttrykk for at det å bruke tolk er både vanskelig og tidkrevende. Det kommer også fram at mange er usikre på kvaliteten på de tolketjenestene som formidles. De er redde for at tolkene ikke oversetter alt som sies, eller de er redde for at tolkene legger føringer på samtalen – enten i den ene eller andre retningen. Opplevelsen av at enkelte tolker ikke er til å stole på påvirker holdningen til å bruke tolk. Det er imidlertid viktig å understreke at dette er synspunkter som kommer fram samtaler med enkelte av barneverntjenestene – det er ikke en gjennomgående erfaring. De fleste som rapporterer om utfordringer rundt språk og kommunikasjon understreker betydningen av å bruke tolk og har gjennomgående gode erfaringer når de bruker kvalifiserte tolker.

Anbefalinger

Barneverntjenestenes utfordringer endrer seg i takt med endringer i befolkningen og endringer i samfunnet. Økt innvandring stiller barnevernet overfor andre utfordringer. Ofte har disse utfordringene blitt omtalt som kulturelle, og svaret på dette blir økt kultursensitivitet. Vår studie viser at barnevernets utfordringer i en mer sammensatt befolkning handler om mye mer enn kultur. Det handler om å forstå hva minoritetsstatusen innebærer av både informasjonsmessige, språklige, relasjonelle og kulturelle faktorer. Det handler med andre ord om å ha et bredt fokus der både det generelle og det spesielle får plass og der det er plass til flere perspektiver slik vi har beskrevet gjennom rapporten; både minoritetsperspektivet, flyktningperspektivet og levekårsperspektivet.

Gjennom rapporten har vi beskrevet hvordan ulike perspektiver både utfordrer og utfyller hverandre, for eksempel hvordan vurderingen av barnets beste kan være i konflikt med foreldrenes ønsker og hvordan foreldre og barns ønsker kan være ulike i ungdomstiden. Barneperspektivet er helt grunnleggende for alt barnevernsarbeid, og ble understreket av alle vi møtte i arbeidet med rapporten. Men å gjøre en vurdering av barnets beste, kan være krevende – uansett bakgrunn. I barnevernssaker som involverer innvandrerfamilier, vil det ofte være tilleggsutfordringer knyttet språk, kultur, religion og nettverk. Dette forsterkes av at familiene har begrenset kunnskap om det norske samfunnet, noe som kan skape usikkerhet om hvordan ting fungerer, hvem de kan stole på og hva som forventes av dem i en foreldrerolle.

Funnene i dette prosjektet gir grunnlag for anbefalinger på ulike nivå. Mange av anbefalingene er allerede formulert underveis i rapporten og som en del av dette avslutningskapitlet, men vi har i tillegg valgt å løfte fram noen tema og anbefalinger som vi mener bør gis spesielt fokus:

Myter og realiteter

På dette feltet ser vi altså at det er både myter og realiteter. Det er en realitet at barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert i barnevernsstatistikken, men dette gjelder kun hjelpetiltak – ikke omsorgstiltak. Det er altså en myte at barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert når det gjelder omsorgsovertakelser. Registerdataene viser at andelen omsorgsovertakelser i innvandrerbefolkningen er på samme nivå som for barn uten innvandrerbakgrunn. For norskfødte barn med innvandrerbakgrunn, er andelen omsorgsovertakelser lavere enn for barn uten innvandrerbakgrunn. Vi ser med andre ord at debatten om innvandring og barnevern baseres på forestillinger som ikke stemmer med virkeligheten. Frykten for barnevernet kan gjøre at foreldre vegrer seg mot å ta kontakt med barnevernet og/eller de kan prøve å unndra seg kontakt med barnevernet, som kan føre til at barnevernet kommer senere inn med tiltak enn de ville gjort dersom denne frykten ikke var tilstede.

- Med bakgrunn i de mange sakene som har vært i media de siste årene, og ikke minst den frykten dette skaper blant innvandrere i Norge, er det behov for å jobbe med å synliggjøre at overrepresentasjonen ikke gjelder omsorgsovertakelser.

Barn med én utenlandsfødt forelder

For barn med én utenlandsfødt forelder er andelen med omsorgstiltak høyere enn for de andre gruppene. Dette er en gruppe som i Statistisk sentralbyrås analyser blir kategorisert som 'uten innvandrerbakgrunn'. Siden denne gruppa følger et annet mønster enn de andre, har vi valgt å skille dem ut og omtale dem for seg. Denne gruppa er imidlertid såpass liten at den ikke påvirker 'det store bildet'. For praksisfeltet kan identifisering av denne gruppa likevel ha betydning for barnevernets arbeid. Forebyggende arbeid handler i stor grad om å identifisere risikogrupper.

- Familier der en av foreldrene har utenlandsk bakgrunn bør vies større oppmerksomhet i det forebyggende arbeidet.

Flukt som risikofaktor

Når det gjelder hjelpetiltakene, ser vi at innvandrerbefolkningen er overrepresentert. To faktorer ser ut til å ha særlig stor betydning: Flyktningbakgrunn og sosioøkonomiske faktorer. Sosioøkonomiske faktorer er en sentral faktor når det gjelder hjelpetiltak generelt. Også for barn med innvandrerbakgrunn ser vi at sosioøkonomiske faktorer har stor betydning, men analysen av registerdata viser i at flyktningbakgrunn også er en sentral forklaringsfaktor. Identifisering av barn med flyktningbakgrunn som en risikogruppe, er kanskje ikke overraskende gitt deres bakgrunn. Dette er imidlertid første gang dette er dokumentert med utgangspunkt i registerdata.

- Det er behov for en økt oppmerksomhet rettet mot familier med flyktningbakgrunn for å identifisere utfordringer og oppfølgingsbehov
- Mer forskning som kan bidra til å fange opp langtidseffekter av flukt og eksil.

Språk og kommunikasjon

Tillit er et sentralt stikkord. Hvis det eksisterer et godt tillitsforhold mellom system og individ, vil mye kunne løses gjennom dialog og samarbeid. I motsatt fall vil kommunikasjonen lett bryte sammen, det oppstår misforståelser og i siste instans – konflikt. Tillit forutsetter en trygg relasjon, og en trygg relasjon forutsetter kommunikasjon. Dette gjør at språk og kommunikasjon blir helt sentralt i all samhandling.

Gjennom rapporten kommer det tydelig frem at språk og kommunikasjon er en utfordring i møtet mellom barnevernet og familier med innvandrerbakgrunn. Felles språk er en forutsetning for kommunikasjon, og hvis partene i en samtale ikke snakker samme språk må det brukes tolk. De fleste barneverntjenestene har gode systemer for dette, men ikke alle. I mindre kommuner kan det være lang vei til nærmeste tolketjeneste, men her kan telefontolk eller tolking via Skype være et godt alternativ. Tolkede samtaler tar mer tid enn en samtale uten tolk, noe det må tas hensyn til i planleggingen av samtalene. Barneverntjenester som har lang erfaring med tolkede samtaler, understreker at bruk av tolk ikke er et spørsmål om *bør*, men om *skal* dersom det er usikkert om språkkunnskapene er tilstrekkelige. Dette er en lovhjemlet forpliktelse for forvaltningen og det er en forutsetning for etisk forsvarlig yrkesutøvelse. Det handler om retten til å forstå og bli forstått (Berg 2011, IMDi 2017). Misforståelser kan ha mange årsaker, men det språklige er helt sentralt for å nå fram med et budskap. Derfor blir kunnskap om betydningen av å bruke tolk, gode systemer for å bestille tolk og trening i å bruke tolk helt sentralt for å unngå at kommunikasjonen bryter sammen. Vi anbefaler derfor at det jobbes med:

- Å skape økt bevissthet om tolk kompetanse om bruk av tolk

- Fokus på tillitsskapende arbeid og relasjonsbygging
- Medvirkning og deltakelse som en selvfølgelig del av barnevernets arbeidsform

Informasjonsarbeid

Gjennom de kvalitative intervjuene med både foreldre og barnevernansatte blir det tydelig at det er behov for god informasjon om barnevernet. Frykt og feiloppfatninger kan føre til at foreldre med innvandrerbakgrunn vegrer seg mot å ha kontakt med barnevernet, noe som også kan gjøre at de ikke tar kontakt med barnevernet når de har behov for bistand. Vi anbefaler derfor:

- Informasjons- og dialogarbeid som henvender seg bredt til innvandrerbefolkningen
- Samarbeid med innvandremiljøene om å spre informasjon om barnevernets oppgaver

Tiltaksutvikling

Det synliggjøres også et behov for tiltaksutvikling. Vi ser at det ofte er de «tradisjonelle» barneverntiltakene som benyttes og det tiltaket som vanligvis benyttes er råd og veiledning. Råd og veiledning gjøres på forskjellige måter og foreldre som har fått veiledning er ofte fornøyde med denne hjelpen. Dette gjelder spesielt når veiledningene bærer preg av dialog og hvor foreldrene gis mulighet for medvirkning og involveres aktivt som samarbeidspartnere.

Gjennom rapporten blir det også tydelig at det er behov for å fokusere mer på tiltak som retter seg mot ungdom. Registerdataene viser at det skjer en økning i hjelpetiltak fra 10 års-alderen, og dette gjelder spesielt for barn med innvandrerbakgrunn. I tillegg fremkommer det i de kvalitative dataene at foreldrene ofte møter utfordringer når barna blir ungdommer, til dels fordi det foreldrene og ungdommene har ulike ønsker og forventninger. Dette er i og for seg ikke noe spesielt for denne gruppa, men utfordringene kan forsterkes av at foreldrene har mindre kjennskap til hva som er «vanlig» blant ungdommer i Norge. Dette kan også knyttes til at mange foreldre med innvandrerbakgrunn, spesielt når de har kort botid i Norge, kan ha mindre nettverk som de kan utveksle erfaringer med. Vi anbefaler derfor:

- Utvikling av dialogbasert foreldreveiledning
- Mer bruk av nettverkstiltak
- Utvikle tiltak rettet mot ungdom
- Tverrfaglig innsats i familier med flyktningbakgrunn

Kompetanseutvikling

Barneverntjenestene opplever både prioriteringsproblemer og kapasitetsproblemer. Dette gjør at *tid* blir en knapphetsressurs, noe som blant annet medfører lite tid til faglig oppdatering og kompetanseutvikling. Dette er et generelt problem, men kompetanseutvikling blir særlig viktig når barneverntjenesten blir stilt overfor nye oppgaver. Når det gjelder kompetanseutvikling handler det om utvikling av både generell kunnskap om minoritetsrelaterte problemstillinger og mer spesifikke temaområder. Den generelle kunnskapen bør fokusere på å øke bevisstheten om hva som kan påvirke omsorgssituasjon og foreldreskap, hvor blant annet flukt og konsekvenser av dette bør gis fokus. Spesielt siden vi ser tydelig gjennom registerdataene at det er nettopp familier som har «flukt» som innvandringsgrunn som utgjør den største gruppen av de som har hjelpetiltak. Når det gjelder kompetanse om minoritetsrelaterte problemstillinger er det forskjeller mellom kommunene, noe som ser ut til å henge sammen med *erfaring*. Dette gjør at det vil være nyttig å legge til rette for erfaringsutveksling mellom barneverntjenester. Av mer spesifikke temaområder ser vi behov for opplæring i bruk av tolk og hvordan tolkesamtaler gjennomføres. Vi anbefaler derfor:

- Øke den generelle kunnskapen om minoritetsrelaterte problemstillinger
- Opplæring i bruk av tolk
- Erfaringsutveksling mellom barneverntjenester

Forskningsbehov og kunnskapsutvikling

Innvandrerbefolkningen har økt betydelig i omfang de siste tiårene, men kunnskapen om spesifikke problemstillinger knyttet til denne delen av befolkningen er likevel begrenset. Gjennom vår studie har vi avdekket grupper innenfor innvandrerbefolkningen som utgjør risikogrupper. Dette gjelder innvandrerfamilier med kort botid, hvor språk og informasjonsutfordringer representerer en særlig utfordring. Det gjelder flyktningfamilier, hvor erfaringer knyttet til krig, flukt og eksil utgjør en særlig risiko. Til sist gjelder det, familier der en av foreldrene har utenlandsk bakgrunn. Her viser registerdata at det i denne gruppa er en overhyppighet av omsorgsovertakelser. Vi mangler imidlertid kunnskap om hvordan disse gruppene utvikler seg over tid og hva som påvirker forløpet. Her trengs det både et mer detaljert tallmateriale og det er behov for følgestudier som fanger inn et bredere bilde av barn og unges oppvekstvilkår, med et særlig blick på minoritetsungdom. Vi anbefaler derfor:

- Mer systematisk bruk av registerdata om innvandring og barnevern
- Følgestudier av tiltak rettet mot minoritetsfamilier
- Mer forskning på ungdomstid, foreldre og barnevernets tiltak
- Mer fokus på familier med én utenlandsfødt forelder

Referanser

- Abrams, L. S. og Moio, J. A. (2009). «Critical race theory and the cultural competence dilemma in social work education». *Journal of Social Work Education*, 45(2): 245-259.
- Allertsen, L.M. og Kalve, T. (2006). Innvandrerbarn i barnevernet 2004. Rapporter 2006/19. Statistisk sentralbyrå.
- Andenæs (2004). «Hvorfor ser vi ikkje fattigdommen?» *Nordisk sosialt arbeid*, 24(1), 19-33
- Andersson, M. (1994). *Det er ingen som kjenner meg. Unge enslige flyktninger i eksil*. Bergen: Universitetet i Bergen, IMER.
- Andrews, T., Lindeløv, B. og A. Gustavsen (2015). *Interkommunalt samarbeid om barnevern i Norge. En kartlegging av erfaringer*. Rapport 1/2015. Bodø: Nordlandsforskning.
- Barneombudet (2009). *Supplerende rapport til FNs komité for barn rettigheter*.
- Berg, Anne-Jorunn og Berit Berg (2002) Kjønn og innvandring – et flertydig blikk på norske forskningsbidrag, rapport utgitt ved SINTEF Teknologiledelse, IFIM.
- Berg, B. (2010). *Eksilets stoppesteder. Fra flukt og asyl til integrering og transnasjonale liv*. PhD-avhandling i sosialt arbeid. Trondheim: NTNU.
- Berg, B. (2011). «Lost in translation? Om kulturell brobygging og bruk av tolk som kommunikasjonshjelpemiddel. I: Berg, B. og Ask, T. A.: *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, B. (2012). «Bruk av tolk i vanskelige kommunikasjonsituasjoner». I: Berg, B.(red.): *Innvandring og funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget
- Berg, B. (2015). «Immigrant Families with Disabled Children in Norway». In: Traustadottir, R., Ytterhus, B., Egilsson, S. and Berg, B.: *Childhood and Disability in the Nordic Countries. Being, Becoming, Belonging*. Palgrave and Macmillan
- Berg, B. og Ask, T.A. (2011). *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Berg, B. og Fladstad, T. (2012). «Bildene i hodet. Forestillinger om funksjonshemming». I: Berg, B.: *Innvandring og funksjonshemming. Minoritetsfamilier i møte med tjenesteapparatet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, B. og Söderström, S. (2012). «Bruk av tolk i vanskelige kommunikasjons-situasjoner». I: B. Berg og T. Ask (red.). *Innvandring og funksjonshemming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berg, B. og Tronstad, K. (red.) (2015). *Levekår for barn i asylsøkerfasen*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Berg, B. og Valenta, M. (2008). *Flukt, eksil og flyktningers sosiale integrasjon*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Berggrav, S. (2013). *Tåler noen barn mer juling? En kartlegging av hjelpeapparatets håndtering av vold mot barn i minoritetsfamilier*. Oslo: Redd Barna.
- Bjørknes, R., Jakobsen, R. and Nærde, A. (2011). «Recruiting ethnic minority groups to evidence based parent training. Who will come and who how?» *Children and youth Services Review*, 33, Issue 2, February 2011, 351-357.

- Blom, S. (2004). *Integrering og flyktningkohorter. Må «ta tiden til hjelp»*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Blom, S. og Henriksen, K. (2008). *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Bredal, A. (2006). *'Vi er jo familie'. Arrangert ekteskap, autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater*. Oslo: Unipax.
- Bredal, A. (2009). "Barnevernet og minoritetsjenters opprør: Mellom det generelle og det spesielle". I: K. Eide, N. A. Qureshi, M. Rugkåsa og H. Vike (red.). *Over profesjonelle barrierer: Et minoritetsperspektiv på psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal.
- Bredal, A. og Skjerven, L. (2007). *Tvangsekteskapsaker i hjelpeapparatet, Omfang og utfordringer*. Oslo: Senter for Kvinne- og Kjønnforskning.
- Bø, B. P., Rasmussen, M. og Aannestad, N. (2004). *Innvandrerungdom på barnevernsinstitusjoner*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Bø, B. P. (2008). "Immigration and the welfare state: New challenges for the social service professions". Paper presentert på *Metropolis 2009*, København.
- Bø, B. P. (2010). «Det flerkulturelle barnevernsarbeidet – utfordringer, erfaringer og kompetansebehov». I: M. S. Kaya, A. Høgmo og H. Fauske (red.). *Integrasjon og mangfold: Utfordringer for sosialarbeideren*. Oslo: Cappelen Akademiske forlag.
- Chand, A. og Thoburn, J. (2005). "Research Review: Child and family support services with minority ethnic families: what can we learn from research?". *Child and Family Social Work*, 10 (2): 169-178.
- Christiansen, Ø., Bakketeig, E., Skilbred, D., Madsen, C., Havnen, K. J. S., Aarland, K., & Backe-Hansen, E. (2015). *Forskningskunnskap om barnevernets hjelpetiltak*. Retrieved from Bergen/Oslo
- Christiansen, Ø. og Moldestad, B. (red.) (2008). *Evaluerer av hjemmebaserte tjenester i barnevernet – med Årstad familiesenter som case*. Bergen: Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet/Unifob Helse.
- Derviskadic, I. (2013). *Flerkulturelle familier i møte med barnevernets undersøkelse – Erfaringer, muligheter og utfordringer*. Masteroppgave i velferdsstudier. Kristiansand: Universitetet i Agder.
- Dyrhaug, T. og Sky, V. (2015). *Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2012. Rapporter 2015/16*. Statistisk sentralbyrå.
- Ellingsen, I., Levin, I., Berg, B. og Kleppe, L. (2015). *Sosialt arbeid. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. (red.) (2001). *Flerkulturell forståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. og Sørheim, T. A. (2006). *Kulturforskjeller i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Flaten, B., Sundvold, M. Svendsen, H. og Gjevne, M. (2013). «Tverrfaglig samarbeid i barnevernsaker». *Sykepleien*, 6: 46-49
- Fuglerud, Ø. og Eriksen, T.H. (2007). *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo, Pax.

- Fylkesnes, M. K. (2011). *Om gode arbeidsrelasjoner i det flerkulturelle barnevernet. Etniske minoritetsforeldre og saksbehandleres erfaringer*. Masteroppgave i barnevern. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Fylkesnes, M. K. og Netland, M. (2012). «God praksis i møte med etniske minoritetsfamilier i barnevernet: saksbehandleres og foreldres erfaringer». *Norges barnevern*, 89 (4): 220-235.
- Fylkesnes, M., Iversen, A., Bjørknes, R. og Nygren, L. (2015). Frykten for barnevernet. En undersøkelse av etniske minoritetsforeldres oppfatninger. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, (2) 2015, Vol. 92.
- Garvik, M., Paulsen, V. og Berg, B. (2016). *Barnevernets rolle i bosetting og oppfølging av enslige mindreårige flyktninger*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Garvold, H. (2013). *Råd og veiledning i barneverntjenesten: Et «rusle-tusle» tiltak?* Mastergradsavhandling. Høgskolen i Telemark.
- Handulle, A. (2013). «Du vet de tenker at jeg bare er en stor afrikansk mann, ikke pappa». Masteroppgave. Universitetet i Stavanger.
- Haugen, G.M.D, Paulsen, V. og Berg, B. (2012). *Foreldre og barns erfaringer i møte med barneverntjenesten i Trondheim*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Haugen, G.M.D. og Berg, B. (2016). *Forståelse av dialog. Evaluering av dialoggrupper for nylig bosatte foreldre i Trondheim kommune*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Haugen, G.M.D., Paulsen, V. og Caspersen, J. (2017). *Barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Helsedirektoratet (2009). *Migrasjon og helse. Utfordringer og utviklingstrekk*.
- Hofman, S. (2010). *Hensyn til kultur- til barnets beste? – en analyse av 17 barnevernssaker om omsorgsovertakelse og plassering av minoritetsbarn*. Kvinnerettslig skriftserie nr. 84, 2010. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Holm-Hansen, J., Haaland, T. og Myrvold, T. (2007). *Flerkulturelt barnevern – en kunnskapsoversikt*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Ingebretsen, R. og Nergård, T. B. (2007). *Eldre med innvandrerbakgrunn. Tilpasning av pleie- og omsorgstilbudet*. NOVA-rapport 13/07.
- IMDi (2007). *Fastleger og tolketjenesten*. Oslo: IMDi
- IMDi (2008). *Bruk av tolk i barnevernet*. Oslo: IMDi.
- IMDi (2011). *Samarbeid, kompetanse og koordinering i tvangsekteskapsaker*. Oslo: IMDi.
- Jareg, K. og Pettersen, Z. (2006). *Tolk og tolkebrukere. To sider av samme sak*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Juul, R. (2010). *Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger. Diskursive praksisformer og barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste, og konsekvenser i forhold til barna*. Doktorgradsavhandling i sosialt arbeid. Trondheim.
- Kalve, T. og Dyrhaug, T. (2011). *Barn og unge med innvandrerbakgrunn i barnevernet 2009. Rapporter 39/2011*. Statistisk sentralbyrå.
- Kittelsaa, A. (2015). «Ethnicity, Disability and Identity». Traustadottir, R., Ytterhus, B., Egilsson, S. and Berg, B.: *Childhood and Disability in the Nordic Countries. Being, Becoming, Belonging*. Palgrave and Macmillan

- Kittelsaa, A og Berg, B (2012). *Dobbelt sårbar. Funksjonshemmete barn og unge i asylmottak*. Trondheim: NTNU samfunnsforskning
- Kojan, B. (2011). *Klasseblikk på et barnevern i vekst*. Doktorgradsavhandling, Trondheim: NTNU.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kristiansen, T. G. S. (2014). *Kjønnslikestillingens tvetydigheter i det flerkulturelle barnevernet*. Doktorgradsavhandling i sosiologi. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Kriz, K. og Skivenes, M. (2010a). «We have very different positions on some issues: how child welfare workers in Norway and England bridge the cultural differences when communicating with ethnic minority families». *European Journal of Social Work*. 13 (1): 3-18.
- Kriz, K. og Skivenes, M. (2010b). "Knowing our Society and Fighting Against Prejudices : How Child Welfare Workers in Norway and England bridge cultural differences when communicating with ethnic minority families". *European Journal of Social Work*.
- Kriz, K. og Skivenes, M. (2010c). "Lost in translation: How Child Welfare Workers in Norway and England Experience Language Difficulties when Working with Minority Ethnic Families". *British Journal of Social Work*, 40 (5): 1353-1367.
- Kriz, K. og Skivenes, M. (2011). "How child welfare workers view their work with racial and ethnic minority families; The United States in contrast with Norway and England". *Children and Youth Services Review*, 33 (10): 1866-1874.
- Kirz, K. og Skivenes, M. (2015). "Child welfare workers' perceptions of children's participation. A comparative study of England, Norway and the USA (California). *Child & Family Social Work*
- Lauritsen, K. og Berg, B. (2004). *Med kurs for tverrkulturell kompetanse – Hordalandsmodellen*. Bergen: Hordaland fylkeskommune.
- Lopez, G. S. (2007). *Minoritetsperspektiver på norsk familievern. Klienters erfaringer frå møtet med familievernkontoret*. Oslo: Nova.
- Marthinsen, E., Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W. og Kojan, B.H. (2013). "Nytt innblikk i norsk barnevern- hva forteller dataene fra Det nye barnevernet?" I: E. Marthinsen og W. Lichtwarck. *Det nye barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mekonen, L. (2008). «Unyansert om minoritetsbarn i barneverninstitusjoner». *Fontene*, 4, 32-33.
- Mendoza, K. (2011). «Barnevernet mangler kulturforståelse». *Utrop*.
- Midjo, T. (2010). *En studie av samhandlingen mellom foreldre og barnevernarbeidere i barnevernets undersøkelse*. Doktorgradsavhandling i sosialt arbeid. Trondheim: NTNU.
- Moufack, M.F. (2010). *Et sensitivt barnevern. Om ikke-vestlige foreldres opplevelse og erfaringer med barneverntjenesten*. Masteroppgave i sosialt arbeid. Trondheim: NTNU.
- NOU 2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*.

- NOU 2012:15 *Politikk for likestilling*.
- NOU 2014:8 *Talking i offentlig sektor. Rettssikkerhet og likeverd*.
- Olsen, B. C. R. (2011). «Språklige og kulturelle barrierer i møtet mellom helsearbeidere og kvinner med minoritetsbakgrunn». I B. P. Bø (Ed.), *Multikulturell teori og flerkulturelle praksiser: Artikler om norsk minoritetsproblematikk*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Ortega, R. M. og Faller, K. C. (2011). «Training Child Welfare Workers from an Intersectional Cultural Humility Perspective: A Paradigm Shift». *Child Welfare*, 90 (5): 27-49.
- Paulsen, V. (2014). *Ungdom i risiko- relasjonsarbeid og medvirkning i barnevernet*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Paulsen, V. (2016b). Ungdommers erfaringer med medvirkning i barnevernet. *Fontene forskning*(1/2016), 4-15.
- Paulsen, V., Haugen, G. M. D., Elvegård, K., Wendelborg, C. og Berg, B. (2011). *Æresrelatert ekstrem kontroll – dilemmaer og utfordringer*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Paulsen, V., Michelsen, H., & Brochmann, M. (2015). *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen. Faglige utfordringer og barrierer i mottaksapparatet*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Paulsen, V., Thorshaug, K. og Berg, B. (2014). *Møter mellom innvandrere og barnevernet. Kunnskapsstatus*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Poulsen, C. (2006). *Taler vi om det samme? Når etniske minoriteter med sjeldne handicap møder social- og sundhedsvæsenet*. København: Center for små handicapgrupper.
- Proba samfunnsanalyse (2013). *Evaluerings av forsøk med linkarbeidere. Integrering gjennom bruk av ressurser fra eget miljø*. Oslo: Proba samfunnsanalyse.
- Qureshi, N. A. (2009). «Kultursensitivitet i profesjonell yrkesutøvelse». I: K. Eide, et al. *Over profesjonelle barrierer- Et minoritetsperspektiv på sosialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Qureshi, N. A. og Fauske, H. (2010). «Barnevernfaglig arbeid med minoritetsetniske familier». I: M. S. Kaya, A. Høgmo og H. Fauske (red.). *Integrasjon og mangfold. Utfordringer for sosialarbeideren*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Randal, S. B. (2009). *Hvordan forstår og vektlegger barnevernarbeidere etnisitet i arbeidet med minoritetsetniske barn og deres familier?* Masteroppgave i Barnevern, Universitetet i Bergen.
- Rasmussen, M (2004). *Sosialarbeideres erfaring med flerkulturelt barnevernsarbeid*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Rugkåsa, M. (2008). «Majoriteten som premissleverandør i 'flerkulturelt' arbeid». I A. M. Otterstad (red.). *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rugkåsa, M. Ylvisåker, S. og Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv - Sosialt arbeid med barn og familier*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Røkenes, O. H. (1995). «Bruk av tolk i psykologisk arbeid med flyktninger og fremmedspråklige». *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 32, 727-735

- Saus, M. (2008). *Kunnskapsstatus og kunnskapsbehov for barnevernet i samiske områder*. Tromsø: Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge.
- Sandbæk, M. (2001). *Fra mottaker til aktør. Brukerens plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Gyldendal Akademisk. Oslo.
- Sandbæk, M. (2002). *Barn og unges levkår og velferd*. Oslo: NOVA.
- Skagen, K. (2004). *I veiledningens landskap*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Skytte, M. (2008). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Gyldendal, Oslo.
- Slettebø, T. (2008). *Foreldres medbestemmelse i barnevernet*. Doktoravhandling i sosialt arbeid. Trondheim: NTNU.
- Socialstyrelsen (2013). *Ensamkommande barns och ungas behov. En kartläggning*. Socialstyrelsen.
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak: barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistisk sentralbyrå (2013). *Innvandring og innvandrere. Nøkkeltall*. Oslo: SSB.
<http://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/nokkeltall/innvandring-og-innvandrere>
- Storhaug, A., Kojan, B.H. og Kvaran, I. (2012). Enslige mødre i kontakt med barnevernet. I *Fontene Forskning* 2/2012, s. 4-17.
- Thoburn, J., Wilding, J. og Watson, J. (2000). *Family Support in Cases of Emotional Maltreatment and Neglect*. London: The Stationery Office.
- Thoburn, J., Lewis, A. og Shemming, D. (1995). *Paternalism or Partnership? Family Involvement in the Child Protection Process*. London, HMSO.
- Thorshaug, K., Valenta, M. og Berg, B. (2009). *Arbeidsinnvandring – konsekvenser for det kommunale apparatet*. Oslo: IMDi.
- Thorshaug, K., Svendsen, S. og Berg, B. (2010). *Barnevern i et minoritetsperspektiv*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Tøssebro, J., Midjo, T., Paulsen, V. og Berg, B. (2014). *Foreldre med kognitive vansker i møte med barnevernet*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning
- Vagli, Å. (2009). *Behind closed doors. Exploring the institutional logic of doing child protection work*. Doktoravhandling. Universitetet i Bergen.
- Van der Weele, J., Ansar, J. og Castro, Y. (2011). Møte med foreldre som bruker oppdragervold- erfaringer fra arbeid med minoritetsforeldre. I: U. Heltne og P. Ø. Steinsvåg. *Barn som lever med vold i familien*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Van der Weele, J. (2013). «Kulturvern kan være godt barnevern». *Debattinnlegg, Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 50 (9): 950-957.
- Valenta, M. og Berg, B. (2003). *Flukt, eksil og flyktningers sosiale integrasjon*. Oslo: Norges forskningsråd
- Varvin, S. (2003). *Flukt og eksil, traume, identitet og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vike, H. og Eide, K. (2009). «Kulturanalyse, minoritetsperspektiv og psykososialt arbeid». I: K. Eide, N. A. Qureshi, M. Rugkåsa og H. Vike (red.). *Over profesjonelle barrierer. Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Williams, C. og Soydan, H. (2005). "When and How Does Ethnicity Matter? A Cross-National Study of Social Work Responses to Ethnicity in Chile Protection Cases". *British Journal of Social Work*, 35 (6): 901-920.
- Yick, A. (2007). "The role of Culture and Context. Ethical issues in Research with Asian Americans and Immigrants in Intimate Violence". *Journal of Family Violence*, 22(5), 277-285
- Ørvig, K. (2007). *Tolken som redskap eller kulturinformant? Et samhandlingsstudie av tolkede klientsamtaler i sosialtjenesten*. Doktoravhandling. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Østby, L. (2008). «Rasisme eller kultur? Perspektiver i utdanning av sosialarbeidere i Norge og England». *Fontene forskning*, Nr. 1/08, s. 49-61.
- Østby, L. (2011). «Sånn er de...». I: B. Berg og T. A. Ask (red.). *Minoritetsperspektiver i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Øya, T., Grødem, A. S. og Krange, O. (2006). *Fattige innvandrerbarn*. Oslo: Nova.
- Ålund, A. (1997). *Multikultiungdom: Kön, etnicitet, identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Aadland, E. (2004). *Og eg ser på deg-: vitenskapsteori og metode i helse- og sosialfag*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aadnesen, B. N. og Hærem, E. (2007). *Interkulturelt barnevernsarbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aadnesen, B. N. (2012). «Jeg kan ikke være den afrikanske mammaen i Norge. Men de må også skjønne at min bakgrunn er en del av meg». Doktoravhandling i sosialt arbeid. Trondheim: NTNU.

Vedlegg

Vedleggstabell 1: Logistisk regresjon av sjansen for omsorgsovertakelse etter innvandringskategori. Oddsrate³⁶. Samlet N = 876 018 (ns betyr ikke signifikant)

	innvandret	Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	En utenlandsfødte forelder	Uten innvandringsbakgrunn
Sosioøkonomisk status (svært lav = 0, andre = 1))	,50	,20	,06	,03
Parstatus (Enslig = 0, par = 1)	,14	,17	,22	,32
Innvandringsgrunn - Arbeid (1) - Flukt (1) (familiegjenforening og annet =0)	ns 3,17	,44 1,32	Ikke aktuell	Ikke aktuell
Alder - 6-12 år (1) - 13-17 år (1) (0-5 år = 0)	3,54 6,01	2,92 4,10	2,72 3,59	2,38 2,77
Nagelkerke R ² *	0,15	0,16	0,25	0,27

* Nagelkerke R er et mål på hvor mye av variasjonen i omsorgstiltak som modellen kan forklare. Dess større Nagelkerke R, dess mer forklares.

Vedleggstabell 2. Antall per 1000 barn med omsorgstiltak etter parstatus, sosioøkonomisk status og innvandringskategori. 2014. Barn født 1996-2014.

	Enslig		Par	
	Svært lav	Lav-høy	Svært lav	Lav-høy
Sosioøkonomisk status				
Uten innvandringsbakgr.	66	2	26	1
Innvandret	26	8	4	1
Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	25	5	5	1
En utenlandsfødte forelder	67	4	13	1

³⁶ Oddsraten skal fortolkes slik at større avvik fra en er en sterkere effekt. Det vil si at en oddsrate på 6,01 er sterkere enn 3,54 (alderseffekten blant innvandrete), men også at 0,14 er sterkere enn 0,32 (effekten av å være enslig blant innvandrete og de uten innvandringsbakgrunn). Om oddsraten er større eller mindre enn en er avhengig av måten den uavhengige variabelen er klassifisert. Effekten av lav sosioøkonomisk status blir under 1 fordi de med svært lav status er kodet 0 og de andre 1. Sjansen for omsorgstiltak reduseres følgelig når en har verdien 1. Det er omvendt for innvandringsgrunn flukt. De er kodet som 1 og de andre som 0. Sjansen for omsorgstiltak øker når flukt er innvandringsgrunnen.

Vedleggstabell 3. Logistisk regresjon av sjansen for hjelpetiltak etter innvandringskategori. 2014, barn født 1996-2014. Samlet N = 1 128 531.

	innvandret	Norskfødt to utenlandsfødte foreldre	En utenlandsfødte forelder	Uten innvandringsbakgrunn
Sosioøkonomisk status (Svært lav = 1, andre = 0)	,51	,44	,17	,11
Parstatus (enslig =0, par =1)	,20	.28	.28	,27
Innvandringsgrunn - Arbeid (1) - Flukt (1) (familiegjennfor. og annet = 0)	,71 1,59	,39 1,08	Ikke aktuell	Ikke aktuell
Alder - 6-12 år (1) - 13-17 år (1) (0-5 år = 0)	2,44 2,62	1,97 1,58	1,91 1,58	1,82 1,79
Kommunestørrelse - Oslo - Over 100 tusen - 50-100 tusen - 20-50 tusen - 10-20 tusen (under 10 tusen = 0)	,81 ns ns ns ns	,58 ,71 ,59 ,71 ,83	,59 ,63 ,69 ,71 ,76	,50 ,65 ,74 ,81 ,87
Nagelkerke R ²	0,13	0,11	0,17	0,19

Vedleggstabell 4. Antall per 1000 barn med hjelpetiltak etter parstatus, sosioøkonomisk status og innvandringskategori. 2014, Barn født 1993-2014

Sosioøkonomisk status	enslig		par	
	Svært lav	Lav-høy	Svært lav	Lav-høy
Uten innvandringsbakgrunn	170	23	59	6
Innvandrer	155	60	35	14
Norskfødt med to utenlandsfødte foreldre	128	61	42	17
En utenlandsfødte forelder	212	42	69	12

Grafisk utforming og produksjon: NTNU Grafisk senter

ISBN -978-82-7570-504-2 (web)
ISBN-978-82-7570-503-5 (trykk)

NTNU Samfunnsforskning
Dragvoll Allé 38 B
7491 Trondheim, Norway
Tel: 73 59 63 00

E-post: kontakt@samfunn.ntnu.no
Web: www.samforsk.no